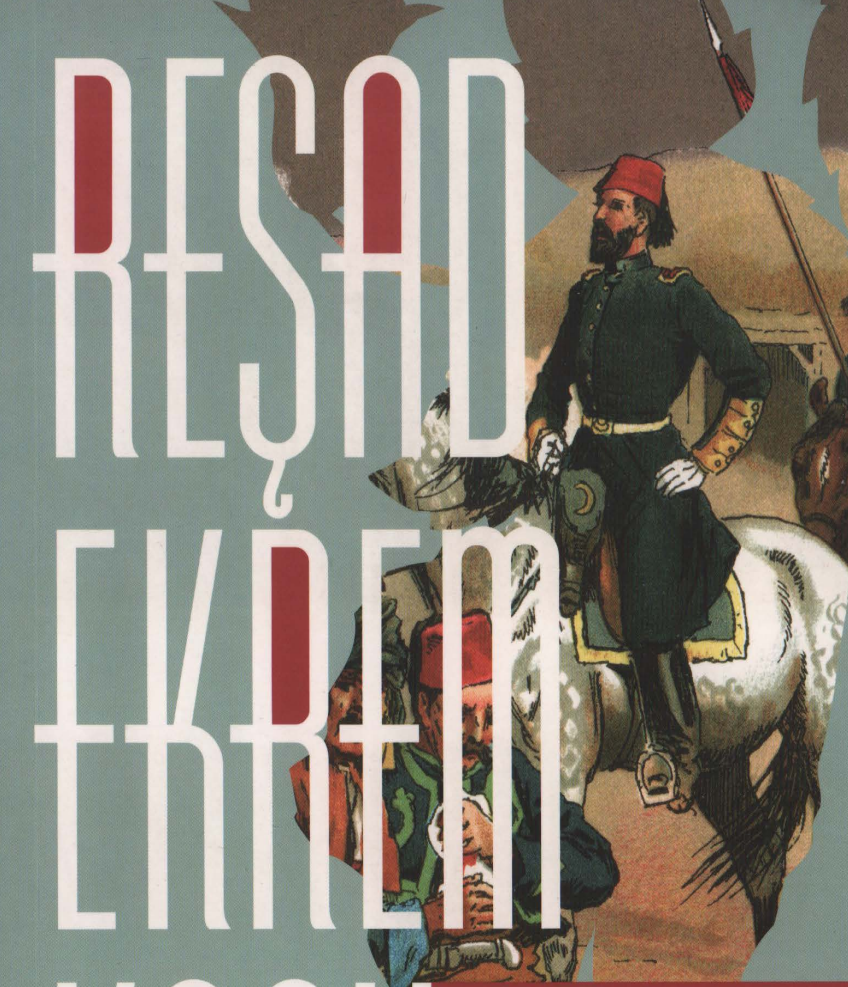
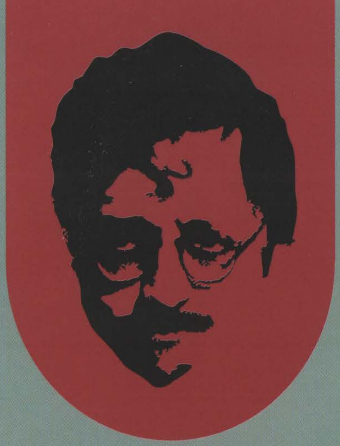
REŞAD EKREM KOÇU

Tarihimizde Kahramanlar

DK

Reşad Ekrem'in dilinde tarih gerçek hayattan daha canlı, daha güzel, daha büyülü...

Reşad Ekrem Koçu, *Tarihimizde Kahramanlar*'ı şu sözlerle sunuyor: "Bu kitap zaferlerle dolu şanlı tarihimizin şehitler ve gaziler timsali Mehmetçik'in şanındadır. (...) Tarih kaynaklarımızın sayfaları arasında unutulmuş kahramanların isimleri üstündeki tozu gözyaşlarımla sildim ve onları büyük, parlak şöhretlerin yanında alfabe sırasına koydum; mareşallerden neferlere, hiçbir rütbe, kademe gözetmedim. Bu kitabın sayfalarında kahramanlarımız omuz omuza bir saftadırlar. Unutulmuş isimler olacaktır; o şehit ve gazilerin aziz ruhlarından af dilerim."

"20. yüzyılın başında şehrin hüzünle yaraladığı ve şehrin hüzünlü ama tamamlanmamış bir imgesini yaratan o özel ruhlardan biridir Reşad Ekrem Koçu."

Orhan Pamuk

"Uzun yıllar öncesine dönüyorum ve *Murat Reis'in Oğlu*'nu okumaya başlıyorum. Büyük bir hayranlıkla okuduğum bu roman uçsuz bucaksız denizlerden geçip giderek bana Osmanlı tarihini sevdiriyor. Yazarı Reşad Ekrem Koçu, Osmanlı tarihini 'bugünde yaşatan' mucizevi, görkemli bir yazar! Reşad Ekrem'in eşsiz eseriyle dostluğum artık hep sürecek, herhalde ölünceye kadar..."

Selim İleri

DK DOĞAN KİTAP

Reşad Ekrem Koçu, 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ekrem Reşad Bey (1877-1933), İstanbul Şehremaneti muhasebecilerinden Abdullah Reşad Bey ile Osman Paşa kızı Melek Hanım'ın oğluydu.

1921'de Bursa Lisesi'ni bitiren Koçu, 1931'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Burada yaşamı ve eserleri üzerinde önemli etkiye sahip olan Ahmed Refik Altınay'ın önce öğrenciliğinde sonra da asistanlığında bulundu.

1933'te meşhur "Üniversite Reformu" birçok öğretim üyesiyle birlikte Altınay'ı da tasfiye edince hocasıyla birlikte üniversiteden ayrıldı. Emekliliğine kadar Kuleli Askeri, Pertevniyal ve Vefa liselerinde tarih öğretmenliği yaptı. 6 Temmuz 1975'te İstanbul'da öldü.

Reşad Ekrem Koçu birçok kitap ve henüz kapsamlı bir dökümü dahi çıkarılmamış olan yüzlerce makale yazdı. Bunlar arasında hemen akla gelenler *Kızlarağasının Piçi* (1933), *Hatice Sultan ve Ressam Melling* (1934), *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri* (1947), *Tarihimizde Garip Vakalar* (1952), *Osmanlı Padişahları* (1960), *Erkek Kızlar* (1962), *Dağ Padişahları* (1962), *Esircibaşı* (1962), *Forsa Halil* (1962), *Yeniçeriler* (1964), *Osmanlı Tarihinin Panoraması* (1964), *Fatih Sultan Mehmed* (1965), *Patrona Halil* (1967) ve *Kabakçı Mustafa*'dır (1968). Ayrıca son derece özgün bir çalışma olan *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*'nün de yazarıdır.

Bütün bu eserlerin yanı sıra, Koçu genellikle, büyük bir yayıncılık ve yazarlık macerası olarak anılan *İstanbul Ansiklopedisi*'yle özdeşleştirilir. Büyük kısmını bizzat ve bazen de takma isimler alarak yazdığı, resimlediği, kaynak bulduğu bu başeserini bitirmesi maalesef mümkün olmamış, ansiklopedi "g" harfinin ortalarında maddi yetersizlikler nedeniyle durmuştur.

Koçu'nun Türk tarihyazımındaki yeri çok önemlidir. "Tarihi sevdiren adam" olarak anılan hocası Ahmed Refik Altınay'ın yolundan gitti, o yolu genişletti, olağanüstü ayrıntıları yakalayan dikkat ve titizliğiyle büyük bir "hikâye etme" başarısı elde etti.

Tarihimizde Kahramanlar

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri
Osmanlı Tarihinin Panoraması
Kösem Sultan
Fatih Sultan Mehmed
Topkapı Sarayı

TARİHİMİZDE KAHRAMANLAR

Yazan: Reşad Ekrem Koçu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Yücetürk Yayınları, 1960
Doğan Kitap'ta 1. baskı / Ocak 2005
4. baskı / Mayıs 2015 / ISBN 978-605-09-2657-6
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Geray Gençer
Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.
B.O.S.B Mermerciler Sanayi Sitesi 10. cad. No. 15 Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (212) 422 79 29
Sertifika No: 20699

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Tarihimizde Kahramanlar

Reşad Ekrem Koçu

DK DOĞAN KİTAP

İçindekiler

Tarihimizde Kahramanlar 17

A

Abdi Paşa 19
Abdi Reis 20
Abdullah (Giresunlu) 21
Abdülezel Paşa 21
Adil Toca 22
Ahmed (Yeniçeri Uzun) 22
Ahmed Ağa (Eğrili) 22
Ahmed Ağa (İnce Kara) 23
Ahmed Çavuş 23
Ahmed Paşa (Çerkez) 24
Ahmed Paşa (Gedik) 25
Ahmed Paşa (Hersekoğlu) 25
Ahmed Paşa (Kara) 25
Ahmed Pehlivan (Kanca) 26
Ahmed Reis (Kemankeş) 26
Ahmed Tevfik Efendi 26
Akça Koca 27
Ali (Baba) 27
Ali Bey (Buhurlu) 27
Ali Bey (Kara) 27
Ali Bey (Mihaloğlu) 28
Ali Bey (Sarı) 28
Ali Bey Kaptan (İmamoğlu) 29
Ali Efe (Yörük) 29
Ali Gazi 30
Ali Paşa (Çandarlıoğlu) 30

Ali Paşa (Hadım) 30
Ali Paşa (Kılıç) 31
Ali Paşa (Şehit) 33
Arslan (Deli) 33
Arslan Paşa (Deli) 34
Atatürk 34
Aydın Reis 36
Aydoğdu Bey 37

B

Baba Paşa 38
Balaban (Deli) 38
Balabancık 38
Bali Bey (Küçük) 39
Bali Bey (Malkoçoğlu) 39
Barbaros Hayreddin Paşa 39
Bayezid (Yıldırım Sultan) 43
Bayezid Paşa 43
Bektaş Voyvoda 43
Burak Reis 44

C

Cafer Paşa (Hadım) 46
Caniş Ağa 46
Celal Paşa 47

Ç

Çakmak (Mareşal Fevzi) 47
Çavuş, Memiş, Bodur Cafer ve Süleyman reisler 48

D

Davud Paşa 50
Demirtaş Paşa 50
Doğan Bey 50

E

Edhem Onbaşı (Niğdeli) 51
Edhem Paşa (Gazi) 52
Emir Ali Gazi 52
Evrenos Bey (Gazi) 53

F

Faik Bey (Deli) 55
Faik Paşa 55
Fazıl (Gazi) 55
Fazıl Ahmed Paşa (Köprülüzade) 55
Fazıl Bey (Tayyareci) 57
Fazıl Mustafa Paşa (Köprülüzade) 58
Fazıl Paşa (Mehmed) 58
Fedai Bey 59
Fethi Bey (Süleyman) 59
Fethi Bey (Yüzbaşı) 59
Firuz Bey 60
Fuad Bey (Yüzbaşı) 60

G

Gazi Giray Han 61
Geyikli Baba 62
Gözcü Baba 62

H

Hacı İlbey 63
Hacı Reis 63
Hamza Beşe 64
Hamza Bey 64
Hasan (Ulubatlı) 64
Hasan Ali 65
Hasan Paşa (Tiryaki) 65

Hasan Paşa (Uluç) 65
Hasan Pehlivan (Demirbaş) (Filek Kalesi'nin Fethi Destanı) 66
Hasan Rıza Paşa 72
Hızır (Yeniçeri) 72
Hızır Efendi (Yayabaşıoğlu Şeyh) 73
Hızır Reis (Kurdoğlu) 73
Hüseyin Paşa (Deli) 76

İ

İbrahim Ağa 77
İbrahim Ağa (Haseki) 77
İbrahim Paşa (Şeytan) 77
İshak Bey (Timurtaşoğlu) 78
İskender Çavuş (Farfara) 79
İskender Pehlivan (Tozkoparan) 79

K

Kasım Paşa (Gazi) 81
Kasım Paşa (Güzelce) 81
Kasım Voyvoda 81
Kenan Bey (Karslı) 82
Kiraz İlyas 83
Konur Alp 83

M

Mahmud (Saçlı) 84
Mahmud Paşa 84
Mahmud Reis 85
Mehmed (Deli) ile Hüsrev Bey (Deli)
(Başını Vermeyen Şehit Destanı) 85
Mehmed (Fatih Sultan) 92
Mehmed (Gemici Kara) 96
Mehmed Bey (Zehrimar) 97
Mehmed Çocuk (Budinli) 97

Mehmed Çocuk (Gaziantepli) 99
Mehmed Efe (Demirci) 99
Mehmed Paşa (Ateş) 100
Mehmed Paşa (Bıyıklı) 100
Mehmed Paşa (Bosnalı Lala) 100
Mehmed Paşa (Elmas) 100
Mehmed Paşa (Kara) 101
Mehmed Paşa (Yahyalı) 102
Mihal Gazi 102
Murad (Sultan I.) 102
Murad (Yeniçeri) 106
Murad Bey (Gazi) 106
Murad Reis (Akıncı) 106
Murad Reis (Koca) 111
Mustafa Karabıyık (Haznedaroğlu) 112
Muzaffer Bey 112
Mürsel (Gazi) 113
Müstecib Onbaşı 113

O

Orhan Gazi 114
Osman (Deli) 114
Osman Gazi 115
Osman Paşa 116
Osman Paşa (Gazi) 116
Osman Paşa (Özdemiroğlu) 118

Ö

Ömer Bey (Sancaktar) 118
Ömer Paşa (Serdarıekrem) 119
Özdemir Paşa 119

P

Piri Reis 120

Piyale Paşa 121
Piyale Paşa (Uzun) 121

R

Rahmancık (Aydos Kalesi'nin Fethi Destanı) 121
Rifat Paşa (Serdarıekrem) 127
Rüstem Paşa (Demirkazık) 128

S

Sadeddin Efendi (Mülazım) 129
Sadık Bey (Mülazım) 129
Saliha Hanım 129
Salih Reis 130
Samsa Çavuş 130
Sarı Yatı 130
Selim (Yavuz Sultan) 131
Seydi Ali Reis 132
Sinan (Mimar) 134
Sinaneddin Yusuf Paşa 135
Sinan Paşa (Hadım) 135
Süleyman (Kanuni Sultan) 136
Süleyman Paşa (Şehzade) 139
Süleyman Reis 139

Ş

Şaban Bey 140
Şahin Paşa (Lala) 140
Şükrü Paşa (Mehmed) 140

T

Tahir Paşa (Çengeloğlu) 141
Turgut Ali 141
Turgut Reis 142

U

Ulama Paşa 143
Umur Bey (Aydınlı) 143

V

Veli Bey (Dalkılıç) 144

Y

Yahşi Bey 144
Yahya Ağa 144
Yakub Bey 146
Yunus Bey (Demirkazık) 146

Z

Zağanos Paşa 146
Zeynel Bey 147

Mehmetçik Kore'de 148

Sözlük 149

Tarihimizde kahramanlar

Bu kitap zaferlerle dolu şanlı tarihimizin şehitler ve gaziler timsali Mehmetçik'in şanındadır.

Türkiye'nin İstiklal Marşı'nı yazan Mehmed Akif, Çanakkale şehitlerinin huzurunda coşkun coşkun ağlarken ne kadar haklıdır:

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdad inerek öpse o pâk alnı değer.

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi...
Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.

Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitab...
Seni ancak ebediyetler eder istiab.

"Bu taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına,
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına.

Sonra gökkubbeyi alsam da, rida namiyle
Kanayan lahdine çeksem bütün ecramiyle.

Ebr-i nisanı açık türbene çatsam da tavan
Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan.

Sen bu avizenin altında, bürünmüş kanına
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına.

Türbedarın gibi ta haşre kadar bekletsem
Gündüzün fecr ile avizeni lebriz etsem.

Tüllenen mağribi, akşamları, sarsam yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana...

Bu kitabın her yaprağı kâğıt yerine altın varaktan olsa Mehmetçik'in hatırası için yine "bir şey yapabildik" diyemezdim.

Bu küçücük ansiklopedik kitap Milli Kütüphane'mize naçiz bir yadigârımdır.

Tarih kaynaklarımızın sayfaları arasında unutulmuş kahramanların isimleri üstündeki tozu gözyaşlarımla sildim ve onları büyük, parlak şöhretlerin yanında alfabe sırasına koydum; mareşallerden neferlere, hiçbir rütbe, kademe gözetmedim. Bu kitabın sayfalarında kahramanlarımız omuz omuza bir saftadırlar. Unutulmuş isimler olacaktır; o şehit ve gazilerin aziz ruhlarından af dilerim.

Bu kitabı tabi Tahir Yücetürk'le beraber yine onların ruhlarına ithaf ederiz.

A

Abdi Paşa

1683 Viyana bozgunundan sonra başlayan korkunç mağlubiyet devrinde Budin Kalesi'ni hayatının son demine kadar kahramanca müdafaa etmiş olan Budin'in son Türk valisidir. Viyana bozgunundan sonra Budin düşman tarafından muhasara edilmiş, fakat zaptedilememişti. Sonra ikinci defa muhasara edildi, büyük kale, kahraman Abdi Paşa ve kahraman askerlerinin bütün fedakârlıklarına rağmen kurtarılamadı. Budin'in ikinci muhasarası 18 Haziran 1686'da başladı. Kaleyi saran 90.000 kişilik düşman ordusu devrin namlı kumandanlarından Duc de Lorraine'in kumandasındaydı ve kale nihayet 2 Eylül'de düşman eline geçti.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın katillerinden Boşnak Sarı Süleyman Ağa süratle yükselerek, o sırada sadrazam ve serdar olmuştu. Budin Muhafızı Abdi Paşa feryatçılar gönderdikçe, "Düşman kaleye zafer bulmak ne mümkündür!" derdi. O devirde yaşamış müverrih Fındıklılı Mehmed Ağa, şu hazin satırları yazıyor:

"Bu muhasarada kalede ancak altı bin cenkçi vardı. Anında ekseri kırılıp kalenin her köşesi cenkçiden hâli kalmıştı. Hikmet-i ilahi düşmanın attığı bir kumbara iç kale cephanesi önüne düşüp yere dökülen baruta ulaştı, onları yakarak cephane içindeki otuz altı bin kantar barutu tutuşturdu, üzerinde olan eski kral sarayıyla beraber kalenin yarısı havaya uçtu. Bir mehib zelzele-i azîme oldu ki kale ve küffar ordusu yere geçti sanıldı. Kale etrafında olan Müsliminden dört bin kişi bu ateş ile helak oldu. Nihayet düşman fırsat bulup yedinci hücumda kaleye girdi. Son müdafiler Budin'in Balipaşa

Meydanı'ndan iç kale gibi küçük bir hisara sığındılar, yatsıya kadar da orada dövüştüler. Nihayet kendilerine mühürlü kâğıtlarla aman verilince çıkıp teslim oldular. Fakat düşman cümlesini tutunca hemen çırılçıplak soydu ve esir etti. Vezir Abdi Paşa son cenkte kurşunla vurulup şehit olmuştu. Ölüsünü birkaç gün meydanda yatırdılar, sonra esirlere defnettirdiler."

Yeniçerilikten yetişmiş, 1668'de yeniçeri ağası olmuştur. Girit Cengi'nin en kanlı safhası olan Kandiye muhasarasında harikulade kahramanlıklarıyla temayüz etmiştir. İkinci Viyana muhasarası bozgunuyla başlayan felaketli harpte ve bu harbin en kızgın devrinde 1685'te Budin valisi oldu. 80 yaşındaydı, elindeki 16.000 askerle bu kaleyi 90.000 kişilik bir düşman ordusuna karşı yetmiş altı gün müdafaa etti. Düşman Başkumandanı Duc de Lorraine'in teslim tekliflerini reddederek üç büyük hücumu kahramanca defetti. Kalenin düşman eline geçmesiyle neticelenen son hücumda şehit oldu. Macarlar sonradan onun şehit olduğu yere Türkçe ve Macarca yazılmış bir anıt taşı diktiler, bu taşta, "2 Eylül 1686'da Budin Müdafii Abdi Paşa burada şehit oldu" yazılıydı. Macaristan'ın bugünkü komünist rejimi bu taşı muhafaza etmiş midir, bilmiyoruz.

Abdi Reis

17. asır ortalarında yaşamış namlı denizcilerimizden ve tersane kaptanlarındandır. 1625'te Karadeniz'de Kazak korsanlarıyla yapılan büyük deniz cenginde adını tarihimize mal etmiştir, bir kahramanlık destanı yaratmıştır.

Kazaklar 21 Türk kadırgasına 350 parça şayka, orta büyüklükte gemiyle saldırmışlardı. Bir Türk gemisini otuzar kırkar gemiyle sararak saldıran Kazak korsanlar Türk gemicilerinden ve gemilerdeki yeniçerilerden öyle müthiş bir mukavemet gördüler ki, Türk kadırgalarının üstü Kazak cesetleriyle doldu. Bu deniz cengi sabahın ilk saatlerinden ikindiye kadar sürdü ve ancak otuz korsan şaykası kaçmaya muvaffak oldu, 148'i battı, 172 şayka da zaptedildi. Bu zaferin kazanılmasında en büyük âmil, Abdi Reis'in kahramanlığı olmuştu.

Cenk, Köstence'nin biraz şimalinde Karaharman sahil köyü açık-

larında olmuştu, tarihimizde Karaharman Muharebesi diye anılır. Donanmamız Kaptanıderya Recep Paşa'nın kumandasındaydı.

Abdullah (Giresunlu)

1853 Kasımında Rusların Sinop limanı baskınında, harp ancak iki buçuk saat sürmüş ve on bir Türk gemisinin kahramanca bir müdafaadan sonra yanarak batmasıyla sona ermişti, İmamoğlu Ali Bey Kaptan'ın süvarisi bulunduğu Navek-i Bahrî kalyonu ile Yalovalı Hasan Bey Kaptan'ın idaresindeki Feyz-i Mahmud kalyonu intihar etmişlerdi. Bu geminin cephaneliğini ateşleyen, Hasan Bey ile mürettebatın hepsi şehit düştükten sonra, 18 yaşında Giresunlu Abdullah isminde bir kahraman tayfa olmuştu. Bu iki misal, Türk donanmasında kaptandan basit bir nefere kadar vatan aşkının ve askerlik şerefi duygusunun ne kadar kuvvetli olduğuna parlak birer şahittir.

Abdülezel Paşa

Geçen asrın kahraman kumandanlarındandır. 1831'de Konya'nın Hâdim kazasının bir köyünde doğdu, 16 yaşında asker ocağına nefer yazıldı, mertliği, cesareti ve yıllarca süren gayretiyle zabitliğe yükseldi. Kırım Harbi'ne iştirak etti. Plevne müdafaasında Gazi Osman Paşa'nın maiyetinde bulundu, kahramanlığıyla temayüz etti. Bir köylü çocuğuyken neferlikten kumandanlığa kadar yükselmekle de kalmamış, sırf şahsi gayretiyle okumuş, mesleki bilgilerini genişletmiş, samimi bir dindar olarak hafız-ı Kuran olmuştu. Otoriter, askeri disiplin âşığı, aynı zamanda askerlerine karşı sonsuz bir şefkate sahipti. Uzun boylu, sevimli, vakarlı bir kumandandı. 1887 Türk-Yunan Muharebesi'ne liva kumandanlığıyla iştirak etmiş, ordumuz muzafferane ilerlerken atının üstünde askerlerinin önüne geçmiş, "Aman paşam vurulursun!" diyen yaverine, "Oğlum, son mertebem olan şehitliği özlüyorum" demiş ve az sonra da özlediğine kavuşarak atının üstünde vurularak şehit olmuştur. Kabri Alasonya'da Çarşı Camii yanındadır. Hâlâ durur mu bilmiyoruz. Kemikleri anavatana getirilecek büyük askerlerimizdendir.

Adil Toca

15. ve 16. asırların namlı akıncılarındandır. Kanuni Sultan Süleyman'ın Macar Krallığı'nı ortadan kaldırdığı Mohaç Meydan Muharebesi'ne 80 yaşlarında olarak iştirak etmişti. Padişah Mohaç Sahrası'na hâkim bir tepede, tecrübeli bir cenk eri olarak müşavere için Adil Toca'yı çağırtmış, ihtiyar kumandan padişah huzuruna at üstünde çıkmış, atından inmeden, "Öncümüz cenge başladı... Burada müşavere, düşmanla cenkleşmektir" demiş ve ters yüzüne at sürerek kendi askerinin başına dönmüş, Macar ordusunun üzerine atılmıştı.

Görenler anlatırmış, sakalı matruş, uzun bıyıkları miğferinden dışarıya birer mızrak gibi çıkmış, gömgök demire bürünmüş bir kırçıl koca gaziymiş.

Ahmed (Yeniçeri Uzun)

Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije müdafaasında koca paşaya çok büyük hizmetlerde bulunmuş bir yiğittir. Yeniçeri Ocağı'nda acemi oğlanlığı zamanında baruthanede çalışmıştı. Tiryaki Hasan Paşa'nın yanına kattığı serdengeçtilerle gece kaleden çıkarak civardaki bataklık kenarından söğüt ağaçlarını kesti. Kaleye getirip dallarından kömür, kütüklerinden de barut havanı yaptı; Kanije'yi barutsuz bırakmadı, Tiryaki Hasan Paşa'ya parlak zaferi kazandıranlardan biri oldu.

Ahmed Ağa (Eğrili)

17. asrın serhat gazilerinden ve serhat cenklerinin şehitlerinden bir Türk kahramanı olup maalesef hayatı hakkında bilgi edinilemedi. Bu şanlı şehidin hatırasını taziz için muasırlarından halk şairi Gevherî şu güzel mersiyeyi yazmıştır:

Gazilerin serefrazı ağası
Vasfını söyleyen diller ağlasun
Bunca guzat ile o kahramanın
Gazaya eşdüğü yollar ağlasun...

Gaza mişesinin bebr ü pelengi
Fisebilillahtı gazası cengi

Kaplan postu ile altun çelengi
Bile takındığı teller ağlasun...

Nam-ı Hakk'ı dilden tekrar eyleyen
Şecaat gevherin izhar eyleyen
Gece gündüz ana timar eyleyen
Yarasını saran eller ağlasun...

Din uğruna daim giderdi yola
Etdigü gazalar gelür mü dile
Hısım akrabası kardeşi bile
Hizmetinde olan kullar ağlasun...

Gevherî sırrına sırdaş olanlar
Serhatlerde ana pâdaş olanlar
Gazada kenduya yoldaş olanlar
Döküp gözlerinden kanlar ağlasun...

Ahmed Ağa (İnce Kara)

Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije Kalesi müdafaasında topçubaşısı olan bir kahramandır. Düşmanın Berk Irmağı üzerinden gemilerle geçerek bataklığı da sazlarla doldurarak kol kol yaptığı büyük hücumlar otuz kılıca karşı bir kılıçla kahramanca püskürtüldü. Bu cenkler için müverrih,

"Sanasın koptu ol yerde kıyamet!.." diyor.

Topçubaşı İnce Kara Ahmed Ağa muhasara devamınca kalenin top ateşini öyle maharetle idare etmişti ki, düşman, Türklerin seri ateşli yeni bir top icat ettiklerini zannetmişti; dalga dalga hücumlar bu Ahmed Ağa'nın topçuları tarafından durdurulmuş, otuza karşı bir kılıçla Türklere zafer yolu açılmıştı.

Ahmed Çavuş

Gazi Osman Paşa'nın Plevne müdafaasında bulunmuş binlerce kahraman Mehmetçik'ten biridir. Türk askeri Plevne'de düşman

toplarının müthiş ateşinin yanında soğuğa ve açlığa karşı da mücadele etmişti. Müdafaanın son haftalarında askere ancak 100 dirhem ekmekle bir mısır koçanı verilebiliyordu. Asker bu koçanları kaynatarak acayip bir kaçamak yapıyor ve yiyordu. Düşmanın muhasara hattı "Baş Tabya" ve "Kara Tabya" adındaki Türk siperlerine beş altı adım kadar yaklaşmıştı, öylesine ki her iki taraf ateşin hafiflediği sıralarda birbirlerine laf atarak yarenlik ediyordu. Fedakâr bir köylü kadın bir bakraç yoğurt yapmış ve Osman Paşa'ya getirmişti. Büyük kumandan da bu yoğurdu Baş Tabya'daki askere göndermişti. Bu bakraç, Mehmetçiklere sanki cennetten gelmiş gibi oldu, ateşin kesildiği bir sırada başına çökerek kaşıklarını daldıracakları sırada düşman siperinden bir Rumen askeri Türkçe,

"Nasılsınız Türkoğlu?.. Ekmeğiniz, peksimetiniz var mı?.." diye seslendi.

Ahmed Çavuş,

"Var ya... Var ya..." diye cevap verdi.

Romanyalı,

"İnanmam... Bak ben sana kralımızın gönderdiği peksimetlerden atıyorum, sen de bize sizinkilerden at da inanayım..." diye bağırdı ve nar gibi bir peksimet fırlattı.

Ahmed Çavuş bakraçtan kaşıklarını çeken arkadaşlarının yüzündeki asil kararı anladı, bakracı alarak,

"Hey Ulahoğlu..." diye bağırdı. "Bizde yalnız peksimet değil, taze yoğurt bile var..."

Ve bakracı düşman siperlerine fırlattı.

Ahmed Çavuş, Plevne şehitlerimizdendir.

Ahmed Paşa (Çerkez)

1683 Viyana bozgunundan sonra, Budin'in düşman tarafından ilk muhasarasında bu namlı kaleyi müdafaa eden kumandanlardandır. Maalesef hayatı hakkında bilgi edinilemedi. Devrin müverrihi Silahtar Mehmed Ağa, Ahmed Paşa için,

"Yararlıkta naziri gelmemiş, her cenkte askerin nerimanı ve kahramanıydı" diyor.

Ahmed Paşa (Gedik)

Tarihimizin kahraman vezirlerindendir. Yeniçerilikten yetişmiş, Fatih Sultan Mehmed devrinin seçkin serdarlarından biri olmuştur. Padişahın bulunduğu seferlerde mühim hizmetler görmüş, ayrıca, Alâiye, Silifke, Kırım'da Kefe Kalesi, Azak Denizi'nde meşhur Azak Kalesi, Ege'de Limni Adası, Yunan denizinde Kefalonya ve Zakinthos adaları onun kılıcıyla fethedilmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın en parlak seferi de Cenubi İtalya'ya çıkması olmuştur. Napoli Krallığı'ndan Otranto şehri ve civarını zaptetmiş, fakat o sıra Fatih Sultan Mehmed'in ölümüyle geri çağrılmıştır. II. Bayezid'in cülusunun tezine 1582'de Edirne'de idam olunmuştur. Bu namlı vezirin padişah gazabına gelmesinin sebebi tarihimizin karanlık kalmış vakalarındandır.

Bir ara Fatih Sultan Mehmed'e sadrazamlık da yapmış, Türkiye İmparatorluğu'nun en yüksek devlet makamında da bulunmuştu.

Ahmed Paşa (Hersekoğlu)

Muharebelerde şecaatiyle tanınmış vezirlerimizdendir. II. Bayezid ile Yavuz Sultan Selim devirlerinde dört defa sadrazam olmuştur. 1516'da Bursa'da ölmüştür. Hersek prenslerinden birinin oğluydu, küçük yaşta esir edilmiş, Osmanlı Sarayı'nda tahsil ve terbiye görerek yetişmiştir. Yavuz'un Çaldıran Meydan Muharebesi'nde padişahtan sonra Türk ordusuna zaferi temin eden başlıca simalardan biri olmuştu.

Ahmed Paşa (Kara)

Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından olup, büyük hükümdarın seferlerinde pek çok yararlıkları görülmüş bir kahramandır. Macaristan'da Valpo, Sikloş kaleleri, Gürcistan'da birçok kaleler, yine Macaristan'da Tameşvar, Szolnok kaleleri onun kılıcıyla alınmıştır.

Tarihimizde karanlık kalmış bir saray entrikasının kurbanı olarak 1555'te idam olunmuştur. İstanbul'da Topkapı'da hayır eserlerinden büyük bir camii vardır, türbesi de camiinin yanındadır.

Ahmed Pehlivan (Kanca)

Girit Cengi'nde bulunmuş kahramanlardandır. Aslı Aydınlı olup adaya ilk dökülen asker arasında ve henüz 18 yaşında bir gençken ayak basmıştı. Yirmi beş yıl kaleden kaleye geceli gündüzlü harp içinde yaşadı, dilediği anda memleketine dönme hakkını kazandığı halde siperlerden ayrılmadı. Bilhassa gece baskınlarında büyük şöhret kazanmıştı.

Ahmed Reis (Kemankeş)

Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında "paşa" unvanını almamış kaptanıderyalardandır. Seksen parça kadırganın başında, Türk sancağını Adriyatik Denizi'nde pervasızca dolaştıran, cihana meydan okuyan bir denizcidir. Kemankeş pehlivanlar arasında da pek namlıydı; kol, bazu, pençe kuvveti dillere destan olmuştu; bir gün kesilmiş bir koyunu bacağından kavramış, postu yüzülünceye kadar havada tutmuştu. Kanuni Sultan Süleyman'ın, sohbetinden ve pek tatlı, içinde bulunuyormuş gibi anlattığı cenk hatıralarından pek hazzettiği bir zat imiş. Maalesef Kemankeş Ahmed Reis'in hatıraları da zaptedilmemiştir.

Ahmed Tevfik Efendi

Birinci Cihan Harbi'nin on binlerce kahraman şehidinden biridir. 23 yaşında ihtiyat zabiti olarak iştirak ettiği harpte Çanakkale'de Anafartalar Muharebesi'nde şehit düşmüştü.

Şu iki kıta, büyük kardeşi İdris Sabih tarafından bu şehit için yazılmış içli bir mersiyeden alınmıştır:

O kadar yandı mı bağrın ey çocuk
Ecelin sunduğu şarabı içtin
Sırayı, saygıyı unuttun çabuk
Sebep ne, ağandan ileri geçtin?!

Ne kadar aradım senin kabrini
Yok diye boynunu büktü her çiçek

Yanıldım kardeşim, bağışla beni
Sen arzdan semaya naklettin gerçek!..

Akça Koca

Osman Gazi ve Orhan Gazi devirlerinin namlı cengâverlerinden, bu ilk fütuhat asrının kumandanlarından. Bugün kendi adına nispetle anılan Kocaeli Yarımadası'nın fatihidir. Öldüğünde vasiyeti üzerine Kandıra'da bir dağ başına gömdüler, kabri asırlar boyunca bir ziyaretgâh oldu.

Ali (Baba)

Cezayir Türklerindendi. Girit Cengi'ne gönüllü olarak iştirak etmiş ve Kandiye Kalesi önündeki cehennemi muharebelerde büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bilhassa lağım muharebelerinde sonsuz cesaretiyle tanınmıştı. Yetmiş iki defa göğüs göğüse, gırtlak gırtlağa dövüşe girmişti. Şehit olduğu zaman vücudunda yüz kırk tane pala, kılıç, kurşun ve mızrak yarası sayılmıştı.

Ali Bey (Buhurlu)

Çok kanlı Girit muharebelerinde kahramanlığı dillere destan olmuş bir serdengeçti ağasıdır. Hücumlarda kalkan kullanmaz, her iki eline birer kılıç alarak saldırırdı. Sol elindeki kılıcı hem müdafaa, hem de hücum silahı olarak kullanırdı. Lağım kazısında ise Türk ordusunun sayılı mütehassısları arasındaydı. Girit'teki Türk zaferini gördükten sonra eceliyle öldü.

Ali Bey (Kara)

16. asrın ikinci yarısında, namlı akıncı beylerindendir. On beş yıl kadar İstolni Belgrad sancakbeyliğinde bulunmuştur. Sonsuz cesaret ve kalenderane cömertliği dillere destan olmuştu. "Cenk eri bir şehbaz ve şehlevent yiğit, kılıcından başka bir şey düşünmez. Dilediği gibi yer, içer, giyinir, kuşanır. Bize düşen onlara kesemizi ve

aguş-ı muhabbetimizi açmaktır..." derdi. Yedi kuşak evladına kalabilecek muazzam bir serveti su gibi akıtmıştı. "Bir yiğidin adım atışından, Kara Ali Bey kapısından olduğu belli olur, göğsü kalkan gibi ileriye bakar, boyu gönder gibi dik durur" derlerdi. Bir gün soyunmuş, vücudunun muhtelif yerlerinde seksenden fazla kılıç, mızrak, ok, kurşun yarası saydırmıştı.

Ali Bey (Mihaloğlu)

Tarihimizin fütuhat devrinde büyük kahramanlar yetiştirmiş olan Mihaloğulları ailesinin en namlı simalarından ve akıncı beylerinin en büyüklerindendir. Kanuni devrinin hemen bütün harplerinde bulunmuş, Türk ordusuna öncülük yapmış bir kumandandır. Prizrenli şair Suzî, Mihaloğlu Ali Bey'in sancağını çekerek cenge gidişini şöyle tasvir ediyor:

Seher vaktinde çün Zal-i zemane
Giyindi vü kuşandı Rüstemane

Kuşandı tiğini çün tig-i rahşan
Takındı hançerin Mirrih-i devran

Getürdü asuman altunlu saçak
Şafak çekti ufuktan al sancak

Güneş tig ü Utarit hâme tuttu
Ali Bey rezm içün hengâme tuttu...

Ali Bey (Sarı)

16. asrın ikinci yarısında namlı akıncı beylerindendir. Yıllarca Almanya sınırı üzerinde, en önemli kalelerden Zigetvar'da sancakbeyliği yapmıştır, ki Kanuni Sultan Süleyman, bu kalenin muhasarası ve fethi sırasında vefat etmişti. Sarı Ali Bey'e "Pator Ali Bey" de denilirdi, yanında daima 800-1.000 arasında bahadır yiğit beslerdi. "İslam sınırının aşılmaz seddi" denilen Ali Bey en küçük bir hudut tecavüzüne on misliyle mukabele ederdi, aldığı kaleleri, sulh devri

olup ilhak edilemeyeceğinden yakardı. Bir seferinde "Diyar-ı küffarın kilidi" denilen Kanije Kalesi'nin varoşunu yıkmış, binlerce esirle dönmüştü. Bir ara İran üzerine sefer açıldığında, kapısı halkı en muntazam sancakbeyidir diye, Çıldır valiliğine tayin edilmişti.

Ali Bey Kaptan (İmamoğlu)

1853'te, Türkiye, İngiltere, Fransa ve Sardinya devletleri ile Rusya arasındaki Kırım Harbi'nin başlangıcında beşer kalyon, yelkenli harp gemisi ve birer vapurdan mürekkep iki Türk filosu Bozcaadalı Hüseyin Paşa ile Osman Paşa'nın kumandasında, biri Rumeli, diğeri de Anadolu sahillerini muhafaza etmek üzere Karadeniz'e çıktılar, fakat büyük bir fırtınaya tutularak Sinop limanına sığındılar. Bunu fırsat bilen Ruslar bu limana büyük bir deniz baskını yaptılar. On iki Türk gemisinden on biri içindeki amiraller ve değerli kaptanlarla ve bin nefer kahraman bahriye askeriyle çok üstün düşman kuvvetine karşı çok parlak bir müdafaadan sonra yanarak battı. İmamoğlu Ali Bey Kaptan, bunlardan Navek-i Bahrî kalyonunun süvarisiydi ki, kahramanca ölümüyle öbür arkadaşlarının fedakârlığını tetvic etmişti: gemisinin bütün efradı şehit olmuştu, kendisi ağır yaralıydı ve bir de tayfa yamağı bir çocuk yaşıyordu, gemi ise düşmanın müthiş top ateşi altında mucize kabilinden tutuşmamıştı. Bir Rus gemisi kalyonu zaptetmek üzere içine asker doldurulmuş filikalar indirmişti ki, İmamoğlu Ali Bey eline yağlı bir paçavra alarak tutuşturdu, çocuğa derhal denize atlamasını ve sahile çıkmasını emretti, tayfa yamağı çocuk kaptanın sürüne sürüne cephane ambarına indiğini gördü, denize atladı, az sonra da müthiş bir infilakla kalyonun havaya uçtuğunu gördü.

Ali Efe (Yörük)

İstiklal Savaşı'nın büyük şöhretlerinden kahraman bir vatan evladıdır. 1896'da Nazilli'nin Sultanhisar nahiyesinin Kavaklı köyünde doğmuştur. Bir Yörük beyzadesi, Sarıtekeli aşiretinin Ayvazoğulları ailesindendir. Yunanlıların İzmir ve Aydın'ı işgali üzerine Çine'nin Yağcılar köyünde efelerden mürekkep bir çete teşkil etmiş ve 1920 Haziranında elli arkadaşıyla Menderes Nehri'ni geçerek Malkoç demiryo-

lu köprüsünü bekleyen Yunan karakolunu imha etmiştir. Bu vaka üzerine iltihak eden yeni gönüllülerle kuvveti hayli artmış, Büyük Millet Meclisi Hükümeti Yörük Ali çetesini "Milli Aydın Alayı" adıyla bir alay olarak kabul etmiş, kendisine de milis albaylığı rütbesini vermiştir.

Bir tarihi hatıra olarak ordumuzun 57. Tümen'inin 37. Alay'ı "Yörükaliefe Alayı" adını taşır. Çeteciliğin kaldırılması üzerine bu kahraman adam ordu hizmetinde kalmış, zaferden sonra kırmızı kordonlu İstiklal Madalyası'yla taltif edilmiş ve şanlı bir mazinin şerefi içinde çiftçilikle iştigal etmiştir.

Ali Gazi

Orhan Gazi devrinin namlı cengâverlerinden, akıncı beylerindendir. Üsküdar yolu üzerinde İçerenköyü'nün fatihidir. Kabri Kozyatağı'ndadır, altı asırdan beri "Ali Gazi Baba" adıyla bir ziyaret yeridir, gelip ruhaniyetinden istimdad edenler bilhassa bir ev sahibi veya bir erkek evlat sahibi olmayı niyaz ederler.

Ali Paşa (Çandarlıoğlu)

Büyük devlet adamı ve kahraman asker, Murad Hüdavendigâr, Yıldırım Bayezid ve Emir Süleyman'a vezirlik yaptı. 1410'da öldü. Devletin kuruluş devrinde temel taşlarından biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kurucularından, büyük âlim ve devlet adamı Çandarlı Kara Halil Paşa'nın oğludur. İlk Rumeli fütuhatında Şumnu, Pravadi, Tırnova, Niğbolu ve Silistre onun kılıcıyla fetholundu. Bazı müverrihler bu büyük adamı Osmanlı Sarayı'na ihtişam merasimini sokmakla ve Yıldırım Bayezid'i içkiye alıştırmakla itham etmek isterler ki görüş kısırlığı eseridir. Osmanlı Sarayı'nda içoğlanları teşkilatını da bu Ali Paşa kurmuştur ki, tarihimizde pek büyük adamların yetiştiği bir müessese olmuştur.

Ali Paşa (Hadım)

Tarihimizin kahraman vezirlerindendir, temiz ve şanlı bir hatıra bırakmıştır. 1506'da II. Bayezid'e sadrazam olmuş, Anadolu'da büyük bir

isyan çıkarmış olan ve İran hesabına çalıştığı için kendisine Şah Kulu adını takan hain bir asinin tenkilinde devletin en yüksek makamında bulunduğu halde basit bir nefer gibi en ön saflarda cenge girmiş ve şehit olmuştur. İstanbul'da biri Çemberlitaş'ta, diğeri Karagümrük'te, "Atikalipaşa" adını taşıyan iki cami onun hayır eserleridir. Mora Yarımadası'nda Modon ve Koron kaleleriyle Kefalonya ve Ayamavra adaları onun kılıcıyla fetholunmuştur. Şahadeti tarihi 1511'dir.

Ali Paşa (Kılıç)

Türk denizcilerinin arasında büyük kahraman simalardandır, yalın ayaklı basit bir tayfalıktan bir cihan imparatorluğunun başamiralliğine, Osmanlı Devleti kaptanpaşalığına kadar yükselmiş, on beş yıl, Türk sancağını Akdeniz sularında, bu denizin tek hâkimi olarak dalgalandırmış, dolaştırmıştır. Batı Anadolu sahilinin balıkçı köylerinin birinden çıkmış olan Kılıç Ali Paşa, 13-14 yaşlarında bir çocukken Turgut Reis'in gemilerinden birine tayfa olmuştu.

Sayısız deniz cenklerine girmiş, cenk ateşiyle tavlanmış, çekirdekten yetişme bir deniz akıncısı (korsan) olmuş, arkadaşları arasında harikulade cesaretiyle yükselmiş, kendisine "Uluç" lakabı verilmiş, nihayet Cezayir valisi tayin edilmiştir. 1571'de Kaptanıderya Müezzinzade Ali Paşa'nın kumandasında ve Koca Pertev Paşa'nın serdarlığında bir Adriyatik seferine çıkmış olan büyük Türk donanmasının Lepanto (İnebahtı) önünde muazzam Haçlı donanmasıyla yaptığı büyük deniz muharebesinde Uluç Ali Paşa da filo kumandanı olarak bulunmuştu.

Muharebeden evvel toplanan harp meclisinde tavsiyeleri dinlenmemiş, hatta planının tamamen zıddı olarak kör bir cesaretle düşmanın üzerine yürünmüş ve donanmamız korkunç bir hezimete uğrayarak imha edilircesine mahvolmuştu. Bu felaketin içinden yalnız Uluç Ali Paşa, üstün amiral kudretiyle kendi filosunu, o muazzam düşman donanmasını şaşırtarak kurtarmış ve kaçmıştı. Öylesine ki, düşman kaptanları onun harikulade manevraları karşısında hem şaşırmışlar, hem de hayran kalmışlardı. İstanbul'a gelince, İnebahtı'da şehit olan Müezzinzade'nin yerine kaptanpaşa tayin edilmişti ve kendisine "Uluç" yerine resmen "Kılıç" lakabı verilmişti. Büyük dev-

let adamı Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın himmet ve yardımıyla 1571-1572 kışını tersanede hummalı bir faaliyetle geçiren Kılıç Ali Paşa, bütün dünyayı hayretler içinde bırakan bir başarı olarak 180 parça yepyeni kadırgayla donanmamızı ihya etmiş ve 1572 deniz seferi mevsiminde Akdeniz'e açılarak Türk sancağını bu denizin yeni sahibi olarak dolaştırmıştı. Donanmamızın ihyası için yardım istediği zaman, Sokollu kendisine:

"Paşa, üzülme... Sen hemen çalış... Bu devlet o kadar büyük ve zengindir ki, eğer istersen gemilerimizin lengerlerini altından döktürürüm, yelkenlerini atlastan ve halatlarını sırmadan yaptırabilirim" demişti ki, bu sözler bugün gözlerimizi yaşartmaktadır.

Adını buraya teberrüken kaydediyoruz, donanmamızın ihyasında sonsuz büyük emeği geçen bir kıymetli adam da, o tarihte tersane başmimarı olan gemi mühendisi Mustafa Ağa'dır ki, kabri Kasımpaşa'da Deniz Kumandanlığı karşısındadır, kabir taşının kitabesi şudur:

Mimarı Mustafa idi bu kârhanenin
Ziba kadırga yapmada gayet olup seri

Mevla yoluna ittiği hizmet kabul olup
Daim cinanda meskenini ide Hak refî

Tarihini tazarru ile didi Haşimî
Ukbada Mustafa'ya Muhammed ola şefî...

1571'den ölümü olan 1587'ye kadar kaptanpaşalıkta kaldı. Donanmamızın başında Akdeniz'e açıldığı zaman karşısına hiçbir düşman amirali çıkmaya cesaret edemedi. Ölümünde 90 yaşındaydı, hiç evlenmemişti, muazzam servetini hayır eserlerinin vakıfları ile devlete bıraktı.

İstanbul'da Tophane'de büyük bir camii ve camiinin civarında büyük bir hamamı vardır, her ikisi de Mimar Sinan yapısı olup bir sanat şaheseri olan hamam, zamanımızda maalesef haneberduşlara gece sığınağı haline konmuş, gün günden harap olmaktadır. Türbesi de cami yanındadır.

Ali Paşa (Şehit)

Kahraman vezirlerimizdendir. 1667'de İznik köylerinden birinde doğdu, pek küçük yaşta saraya alındı, sağlam bir tahsil ve terbiye gördü, III. Ahmed'e evvela silahtar, 1713'te de sadrazam oldu. 1699 Karlofça Muahedesi'yle kaybettiğimiz memleketlerden Mora Yarımadası'nı Venediklilerden, bu devlete harp açarak geri aldı, fakat Avusturya'yla başlayan harpte Petervaradin önünde yapılan büyük meydan muharebesinde bozguna yüz tutan askerimize gayret vermek için en ön saflara atıldı ve alnından vurularak şehit oldu. Şahadeti tarihi 1716'dır.

Arslan (Deli)

17. asrın birinci yarısında bir akıncı yiğittir. Dünya malını hor görür, elini paraya pula sürmez, yalınayak, başı açık, yarı çıplak dolaşır cezbeli bahadırlardanmış. Güneşe, "Ya doğ, ya doğayım..." diyen erkek güzeli bir nevcivanmış. Bir cenkte henüz 17 yaşındayken Nadajdi Ferenc adındaki namlı bir Macar şövalyesinin karşısına çıkmış ve hasmını mızrakla yaralamıştı. Kılıç kullanmada ve kemankeşlikte parmakla gösterirlermiş. Peçevili İbrahim Efendi'nin Türk kahramanları şanında naklettiği fıkralardandır: Almanya İmparatoru I. Leopold, Türk padişahına, delişmen ve mağrur bir elçi gönderir. Zarafetiyle tanınmış, iyi Almanca bilir Budinli Ali Efendi adında bir zat da elçiye mihmandar tayin edilir. Elçi, bir akşam sofrada kadehini kaldırarak,

"Kahraman Nadajdi Ferenc'in aşkına içerim..." der.

Kadehler tekrar dolunca, Ali Efendi'ye,

"Haydi, sen de sizlerden bir yiğidin aşkına iç..." deyince, Ali Efendi,

"Ben de Deli Arslan'ın aşkına içerim..." diye kadeh kaldırınca, elçi sorar:

"Bu Deli Arslan kimdir ki bunca paşalarınız, namlı vezirleriniz varken onun aşkına içersin?.."

Ali Efendi,

"Bu Deli Arslan o garip yiğittir ki, Nadajdi Ferenc'i, mızrakla kaba etinden at eyerine mıhladı..." der.

Arslan Paşa (Deli)

Akıncıoğlu akıncı, yiğitlikte nam vermiş bir vezirdir. Yahya Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa'nın oğludur. Mehmed Paşa, Yahya Paşa, amcası Küçük Bali Bey yüz aklıkları yapmış kahramanlardır. Kendisi de çocukluk yaşından cenk meydanlarında yetişmişti. Uzun zaman bir serhat şehri ve kalesi olan İstolni Belgrad'da sancakbeyliği yapmıştı. Budin paşalığında bulunmuştu. Hoşsohbet, latifeci, halkçıl bir vezirdi. Tuhaflıklarından örnek olarak anlatılır:

Kanuni Sultan Süleyman'ın zafer şenliklerinden birinde Budin'de gece çarşıya çıkmış, "Halk nasıl eğleniyor, göreyim..." demiş. Yalınayak, hırpani kıyafetli kırklık tüvana bir Macar ırgat bir köşeye çekilmiş, ciğer kebabı mezesiyle şarap içiyormuş. "Paşa geliyor..." denilince korkmuş, bir köşeye kaçıp gizlenmiş, Arslan Paşa sofrayı görünce başına çökmüş, kebap yemiş, şarap içmiş ve,

"Bu sofranın sahibini bulup getirin..." demiş.

Macar ırgadı getirmişler, koca vezir hemen ayağa kalkmış,

"Kusura bakma... Sormadan kebabını yedik, şarabını içtik... Beni affet, artık bana seninle kan kardeşlik olmak düştü..." demiş, hançeriyle kolunu çizerek Macar'a kanını yalatmış, kendisi de onun kanını yalamış...

Sonra bir kahkaha atarak,

"Ben Müslüman olayım da kan kardeşim benim dinimden olmasın... Bu reva değildir..." diyerek emretmiş, Macar ırgadı oracıkta sünnet ettirerek sabaha kadar süren bir düğün yaptırmış... Kendisi de halka katılıp oyun oynamış...

Deli Arslan Paşa, Sultan Süleyman'ın son seferi olan Zigetvar seferinde küçük bir ihmali yüzünden, düşmanlarının tezvirleriyle idam edilmiştir.

Atatürk

Milli Mücadele yıllarının şanlı hatıraları içerisinde Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1918 mütarekesinin açtığı felaket ve izmihlali çiğneyerek Türkiye'nin halaskârı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bânisi ve ilk cumhurreisi, 20. asır başının beynelmilel en büyük şöhreti, Türkiye

mareşali, büyük nutkuyla cihan tarihi ölçüsünde hatip, dünya sulhunun koruyucularından asil ve necip insan, hatırası her Türk'ün kalbinde yaşayan inkılapçı "Atatürk" 1881'de Selanik'te doğdu, babası Ali Rıza Efendi kereste ticaretiyle meşgul namuskâr bir adamdı, annesi Zübeyde Hanım'dır. Babasından küçük yaşta yetim kaldı.

Çocukluğunda sadece Mustafa adıyla anılırdı, Selanik Askeri Rüştiyesi'ne verildiği zaman, zekâsının hayranı bir riyaziye muallimi ona "Kemal" lakabını takmıştı.

1904'te erkânıharp yüzbaşısı olarak orduya iltihak etti. Abdülhamid idaresini devirmeye çalışan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çalışmalarına katıldı. 1908'de, bu hükümdarı devirmek için İstanbul'a gelen Hareket Ordusu Erkân-ı Harbiyesi arasında bulundu.

1911'de İtalyanlar Trablusgarp ve Bingazi'ye hücum ettiği zaman gizlice Bingazi'ye gitti, oradaki mücahedeye katıldı. Balkan Harbi'nde, Edirne'yi Bulgarlardan geri almak için yapılan hücumun hareket planlarını o hazırlamıştı.

Birinci Cihan Harbi'nde, Çanakkale Muharebeleri'nin Anafartalar kahramanı oldu. 34 yaşında general oldu, Kafkas, Filistin ve Suriye ordu kumandanlıklarında bulundu.

1918'de Osmanlı İmparatorluğu, müttefikleriyle beraber mağlup olurken Yıldırım Ordular Grubu kumandanlığına tayin edilmişti, mütareke imzalandığı için bir şey yapamadan İstanbul'a geldi. 1919 Mayısında 3. Ordu müfettişi olarak Samsun'dan Anadolu'ya geçti ve o sırada yurdumuzu istilaya başlamış olan Yunanlılara karşı varlığını silahla ve "Milli Mücadele" adıyla korumaya çalışan milletin başına geçti. Yine 1919'da evvela Erzurum'da, sonra Sivas'ta toplanan milli kongrelere başkanlık etti, Sivas Kongresi'nde, Milli Mücadele'nin idare mesuliyetini yüklenen "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti"nin reisi seçildi, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan Birinci Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'yı Meclis ve hükümet reisi seçti. Sakarya muzaffariyetinden sonra Millet Meclisi kararıyla kendisine "Gazi" unvanı ve mareşal rütbesi verildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, zaferden sonra Türkiye'de cumhuriyet idaresini ilan ederek Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı reisicumhur seçti.

1923'ten ölümü tarihi olan 1938'e kadar on beş sene cumhurreis-

liğinde kalarak yurdumuzun bugünkü medeni seviyeye ulaşmasına çalıştı. "Ne mutlu Türk'üm diyene" vecizesiyle milli gururu ve izzetinefsi her şeyin üstünde tutan Atatürk, milletimizin şeref ve itibarını da bütün dünyaya tanıttı ve saydırttı. Cihan önünde, dünya sulhunu koruyan büyük devlet adamlarından biri olarak bilindi.

Atatürk'ün muhteşem bir portresi, şair Ahmed Haşim tarafından şu satırlarla çizilmiştir:

"Kapıdan bir ışık dalgası halinde giren bu kuvvet ve kudret kaynağı ile birden gözlerim kamaştı. Bebekleri en garip ve esrarlı madenlerden yapılmış bir çift gözün, mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlattığı asabi bir çehre... Yüzde, alında, ellerde bir sağlık ve bahar rengi... Bütün zemberekleri çelikten, ince, yumuşak, toplu, gerilmiş, taptaze bir uzviyet... Altı yüz senelik bir devri bir anda ihtiyarlatan adamın çehresi, eski ilahlarınki gibi, yıpranmış bir yaşın hiçbir izini taşımıyor. Alevden coşkun bir nehir halinde, eski tarihin bütün yıkıntılarını süpüren ve yeni bir cihanın oluşuna yol açan fikirler kaynağı o baş, bir yanardağ tepesi gibi, taşıdığı ateşe kayıtsız, mavi gök altında sessiz ve mütebessim duruyor!.."

Nihayet amansız bir hastalıktan kurtulamayarak 1938 yılı ikinci teşrininin onuncu günü saat dokuzu beş geçe İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda öldü. Mübarek naaşı, bütün dünya devletlerinin gönderdiği askeri hürmet kıtalarının iştirakiyle şanına layık bir şekilde Ankara'ya nakledildi ve Etnografya Müzesi'nde hazırlanan muvakkat kabre kondu. Atatürk'ün ebedi istirahatgâhı olacak "Anıtkabir" 1953'te tamamlandı, büyük adamın 1938'den beri hiç bozulmamış olarak bulunan naaşı Anıtkabir'e layık olduğu muhteşem törenle nakledildi.

Aydın Reis

Batı Anadolu sahillerinden kopup Cezayir'i vatan tutarak yerleşen namlı Türk korsanlarındandır. Barbaros Hayreddin Paşa'nın imparatorluk hizmetine girmeden önce Cezayir'de müstakilen hükümdarlık ettiği devirde, Aydın Reis en güvendiği simalardan biriydi. Korsika ile Balear adaları arasında üç küçük tekneyle on beş İspanyol kadırgasına karşı bir deniz harbini kabul etmiş, İspanyol filosu-

nu darmadağın ederek bu deniz muharebesini kazanmış, Cezayir'e birçok esir ve zaptettiği üç gemiyle dönmüştü. Cezayir korsanlarına karşı ilk büyük yılgınlığı yaratan bu Aydın Reis olmuştur.

Aydoğdu Bey

Osman Gazi'nin küçük kardeşidir. 1302'de Bursa, Atranos ve Kestel tekfurlarının birleşmiş kuvvetlerine karşı bir gün sabahtan akşama kadar devam etmiş çok kanlı Dinboz Muharebesi'nin kahramanı olmuş ve bu muharebe bir Türk zaferiyle sona ereceği sırada şehit düşmüştür. Dinboz'dan Koyulhisar'a giden yolun kenarına defnedilmiş ve etrafı taşla çevrilen kabri bir ziyaret yeri olmuştu. Aydoğdu Bey pek namlı bir süvariydi, ölümünden sonra o havalide sancılanan atlar onun mezarına götürülür, etrafında dolaştırılır, hasta atlar "Allahüteâlâ inayetiyle şifa bulur"du.

B

Baba Paşa

Asıl adı Pehlivan İbrahim Ağa'dır, II. Mahmud devrinin hakkında destanlar yazılacak kadar sevilmiş kahraman kumandanlarındandır. 1809 Rus Harbi'nde pek az bir askerle 60.000 kişilik bir Rus ordusunu Silistre civarındaki Tatarpazarcığı'nda bozguna uğratan baskında o kadar büyük yararlık göstermişti ki, kendisine vezirlik verilmiş, asker arasında da "Baba Paşa" diye anılmaya başlamıştı. Yine aynı harp içinde Hacıoğlupazarı kasabasında Rusların baskınına uğramış, kahramanca dövüşerek esir olmuş, esaret dönüşünde valiliklerde bulunmuş ve 1820'de ölmüştür.

Balaban (Deli)

İlk Rumeli fütuhatında büyük yararlıkları görülmüş bir cengâverdir. Hayatı ve menakıbı hakkında bir kayda rastlanamadı.

Balabancık

Osman Gazi'nin silah arkadaşlarındandır. Müverrih Âşıkpaşazade Derviş Ahmed Âşıkî bu cengâverden, "Osman'ın Balabancık derler bir kulu vardı, ol dahi gayet de bahadır idi" diye bahsediyor. Uzun sürmüş olan Bursa muhasarasında Osman Gazi, Bursa Hisarı'na havale biri ova, diğeri dağ tarafında iki hisar yaptırmıştı, bu hisarların kumandanlığı ve dolayısıyla Bursa'nın muhasarası Balabancık'a bırakılmıştı. Türkçede "balaban", doğan kuşunun bir nevinin adıdır. Âşıkpaşazade, Balabancık'ın on yıl kadar süren Bursa muhasarasındaki büyük hizmetini,

diye övüyor. Bu namlı cengâverin ne zaman öldüğü ve nerede gömüldüğü bilinmiyor.

Bali Bey (Küçük)

15. asır sonlarında yaşamış değerli Türk vezirlerinden Yahya Paşa'nın oğludur. Akıncılığın bahadırlık havasına kapılmış, haftalarca yıldırım gibi at sürülen o baş döndürücü Almanya akınlarına henüz 13 yaşında bir çocukken katılmıştı. Bir sınır kalesine kumandan olduğu zaman ise ancak 19 yaşındaydı. Bütün ömrü cenkte geçti. Semendire sancakbeyiyken genç denilecek bir yaşta öldü.

Bali Bey (Malkoçoğlu)

15. asır sonlarında yaşamış kahraman akıncı beylerindendir. II. Bayezid zamanında Silistre beylerbeyliğinde bulunmuş, altı yüz atlıyla altı bin kişilik bir Leh ordusunu pusuya düşürerek perişan etmiş, 1493'te de kırk bin atlıyla Lehistan'a girerek zincirleme zaferlerle dönmüştü. Ölüm tarihi bilinmiyor.

Barbaros Hayreddin Paşa

Doğu Akdeniz'i bir Türk denizi yapanların serdarı, 16. asırda Türkiye İmparatorluğu'nun azamet, haşmet, kudret ve şevketinin kurucularından, adı hemen bütün Akdeniz memleketlerinin tarihine geçmiş büyük Türk amirali; 1470-1475 arasında Midilli'de doğdu, asıl adı Hızır'dır. Midilli fethedildiği zaman bu adanın fatihleri arasında bulunmuş ve bu adada yerleşmiş Yenicevardarlı Yakub Bey isminde bir sipahinin oğludur. Dört erkek kardeşinin üçüncüsüydü ve çocuk denilecek yaşlarında iken deniz akıncısı (denizde Türk hâkimiyetini kurmak için fedai korsan) olmuştu. Büyük kardeşi Oruç Reis ki, Türk korsanları arasında Baba Oruç diye anılırdı, kısa bir zaman içinde filo sahibi olmuştu. İtalyan gemicileri, Akdeniz'de gözlerini yıldırmış olan Baba Oruç'a Barbarossa derlerdi. Midilli-

li dört korsan kardeşler, II. Bayezid'in oğlu Şehzade Korkud'dan büyük yardım ve himaye görmüşlerdi. Baba Oruç ölünce filosu, yanında evladı yerinde yetiştirdiği kardeşi Hızır'a kaldı. Frenkler ona da Barbarossa dediler. Başka bir rivayete göre de bu lakap, Oruç ve Hızır reisler kırmızıya çalan sarı sakallı oldukları için verilmişti.

15. asır sonlarında Şimali Afrika'daki İslam devletleri ile İspanya'daki son Müslüman devleti olan Gırnata'daki Beni Ahmer Sultanlığı çok zayıf düşmüş, İspanyolların ardı kesilmeyen hücumları karşısında bunalmış haldeydiler. Hızır onların yardımına koştu. Şehzade Korkud, bu büyük gazası için Batı Anadolu'dan istediği kadar Türk gönüllüsü toplamasına müsaade etti. Hızır Reis, İspanya'daki Müslümanları kafile kafile Afrika'ya geçirdi ve onları İspanyollara esir olmaktan kurtardı. Yavuz Selim, Osmanlı tahtını babasından zorla alıp büyük kardeşleri Şehzade Ahmed ile Korkud'u öldürünce Hızır Reis, Korkud'un adamı olarak büsbütün Afrika sahillerine çekildi ve Cezayir'i ele geçirerek bu memleketin hükümdarı oldu. Yavuz Selim, Mısır'ı alınca Türk padişahına tâbi olduğunu arz etti. Türkiye tahtına Kanuni Süleyman geçince de bizzat İstanbul'a geldi.

Büyük Türk amirali İstanbul'a 1533 yılı Aralık ayının yirmi yedinci cumartesi günü gelmişti, İstanbul halkı tarafından muhakkak ki cihanı tutan şöhretine layık coşkun tezahüratla karşılandı, büyük şehir, mutantan tarihi günlerinden birini yaşadı. Ertesi gün de Sultan Süleyman tarafından şanına layık fevkalade merasimle huzura kabul edildi.

İstanbul'a bu ilk gelişi pek şanlı olmuştu; Cezayir'den kırk kadırgayla yola çıkan Barbaros, evvela şimale doğru seyrederek Sardinya ve Elbe adalarını vurdu, oradan Cenova limanına çıktı ve sahillerini tahrip etti. Sonra Sicilya sularına indi, Mesina açıklarında on sekiz gemiden mürekkep bir İspanyol filosunu imha etti. Almanya İmparatoru ve İspanya Kralı Şarlken'in amirali Andrea Doria'nın Preveze limanında olduğunu öğrenerek Otranto Körfezi açıklarından Adriyatik Denizi'ne girdi. Doria süratle Brendizi'ye kaçtı. Barbaros denizlerin aslanı halinde Türk sancağını şanla dalgalandırarak Navarin limanında Kaptanıderya Ahmed Paşa kumandasındaki donanmayla birleşerek İstanbul yolunu tuttu.

İstanbul'da Atmeydanı'nda Kaptanıderya Ahmed Paşa'nın sarayı Barbaros'un ikametine tahsis edilmişti. Bütün İstanbul halkı büyük denizcinin geçeceği yolların iki kenarına mahşeri bir kalabalık halinde birikmişti. Barbaros, karaya maiyetindeki kaptanlar ve seçme gemicileriyle çıktı. Bu şehbaz ve şehlevent, her biri âdem ejderhası tüvana delikanlılar, baldır ve bacakları çıplak, yalın ayaklarında gemici filarları, bellerinde ikişer üçer bıçakları, sırtlarında sırma işlemeli al ve beyaz dimilerden kesilmiş kısa diz çağşırlı Cezayir esvapları, başlarında kıymetli şallar, Barbaros'un önü sıra ikişer ikişer yürüyorlardı... Güneşe "Ya doğ, ya doğayım" diyen tam bin delikanlıydı. Al esvaplılar sağda, ak esvaplılar soldaydı ve her birinin elinde içeri altın dolu atlas keseler vardı... Serdarları her adımını attıkça, sağlı sollu, amirali çılgınca alkışlayan, sevincinden hüngür hüngür ağlayan İstanbul halkına birer avuç altın saçıyorlardı...

Ertesi günü, huzura giderken aynı tezahürat, aynı altın yağmuru bir daha tekrarlandı. Ve Cezayir deniz akıncıları hükümdarının Sultan Süleyman'a takdim edeceği hediyeler bu muhteşem alayda halk tarafından seyredildi, milyonlar değerinde bir hazineydi. Ellerinde birer altın kupa tutan, sırtlarında altın sırmalı esvaplarla 200 seçme esir oğlan, omuzlarında birer top kıymetli kumaş bulunan tekrar 200 seçme esir oğlan, başları üstünde birer altın tepsi içinde çeşitli mücevher yığınları taşıyan tekrar 200 seçme esir oğlan, başları üstünde birer gümüş tepsi içinde çeşitli mücevher yığınları taşıyan 200 seçme esir kız, omuzlarında birer top kıymetli kumaşla tekrar 200 seçme esir kız, omuzlarında birer atlas kese içinde biner altın bulunan 1.000 seçme esir ve gümüş kakmalı bin sandık dolusu kıymetli hediyeler... Billur kupalar... Fildişi satranç takımları, altın sahanlar... Vesaire...

Muhteşem Süleyman da Barbaros'a Osmanlı kaptanpaşalığını verecekti... Ve bu tevcihle "Akdeniz senindir" diyecekti.

Vaktidir ey Gazi Hayreddin Paşa yelken aç!..

Kendisine kaptanpaşalıkla (Türkiye büyükamiralliği) beraber İspanya Müslümanlarına yaptığı büyük hizmetten ötürü "Hayreddin" unvanı verildi.

Bundan sonra Türk donanmasının başında, ölümüne kadar daima muzaffer olarak dolaştı. 1538'de Preveze Deniz Muharebesi'yle İspanyollara ve İtalyanlara karşı en büyük deniz zaferini kazandı ki şimdi 28 Eylül'e rastlayan Preveze Muharebesi'nin yıldönümleri Türk denizcileri tarafından bayram olarak kutlanır.

Barbaros Hayreddin Paşa'nın en muhteşem ve azametli deniz seferi 1543'te yapılan Provence seferidir. O zamana kadar Akdeniz'in görmediği bir kuvvetle 136 parça kadırgayla Fransa kralına yardıma gitti. İtalya ile Sicilya arasındaki Mesina Boğazı'ndan Boğaziçi'nde dolaşıyormuş gibi geçti, Türk donanması o yılın kışını misafir olarak Toulon limanında geçirdi, o zamanlar yaşamış bir Fransız muharriri, "Toulon bir Türk şehrine döndü, tek noksanı minarelerdir. Barbaros'un Türk gemicileri, bizim denizcilerimize hiç benzemiyorlar... Has altın vererek peşin parayla alışveriş ediyorlar" diye yazar. Fransa sularından aynı azamet ve ihtişamla dönen Barbaros Hayreddin Paşa, 1546'da İstanbul'da öldü ve Beşiktaş'ta deniz kenarında Mimar Sinan'a yaptırdığı türbesine gömüldü. İstanbul'da Atatürk Bulvarı kenarında Çinili Hamam diye anılan ve Mimar Sinan elinden çıkmış olan büyük ve güzel hamam da İstanbul'a Barbaros Hayreddin Paşa tarafından hediye edilmiş bir abidedir. Yine Mimar Sinan'a yaptırdığı ve Türk yapı sanatının en güzel eserleri arasında sayılan Beşiktaş Hamamı son imar işleri arasında yıktırıldı. 1944'te türbesinin önüne bir heykel anıt konulmuştur.

Türk denizcileri Barbaros Hayreddin'in hatırasına asırlar boyunca hürmet etmiş, onu pirleri, üstatları tanımıştır. En namlı amirallerimizden Seydi Ali Reis onun yetiştirmesi olmakla övünerek şöyle diyor:

Deniz üstünde yürürüz
Düşmanı arar buluruz
Öcümüz komaz aluruz
Bize Hayreddinli derler...

16. asır şairlerinden Yetim Ali de "Gazavat-ı Hayreddin Paşa" adında uzun bir manzumede büyük amiralimizin deniz cenklerini, coşkun milli duygularla anlatmaktadır.

Bayezid (Yıldırım Sultan)

Osmanlı Devleti'ni bir cihan imparatorluğuna doğru götüren büyük kahraman padişahlarımızdandır. Sultan I. Murad'ın küçük oğluyken, Kosova Sahrası'nda kazanılan muazzam zaferde gösterdiği harikulade yararlık üzerine, babasının şehit düşmesiyle devlet erkânı tarafından padişah ilan edildi. Anadolu'daki son derebeylikleri de kaldırarak Kastamonu, Karaman, Konya, Kayseri, Tokat ve Sivas eyaletlerini ilhak etmek suretiyle Anadolu Türk birliğini kurdu. Sultan Bayezid'in büyük gayesi, Anadolu ve Rumeli'deki toprakları arasında tehlikeli bir engel olarak duran Bizans İmparatorluğu'na da son vermek, İstanbul'u almaktı; bu şehri almak için giriştiği teşebbüslere Türkler üzerine yürüyen Haçlılar ile cihangirlik sevdasında olan Türkistan İmparatoru Aksak Timur'un batı illeri istilası mâni oldu. Timur'la yaptığı Ankara Meydan Muharebesi'ni, eski derebeylik devrinin dönmesini isteyen bazı anasırın ihaneti yüzünden kaybetti ve esir düştü. Son derece hassas, izzetinefis sahibi şövalye olduğu için esarete tahammül edemedi, intihar etti, esareti ve ölümü 1402 yılındadır. Bursa'daki camiinin yanındaki türbesinde yatar. Uzun boylu, kumral saç ve sakallı, müheykel bir vücut yapısı ile güzel bir yüze sahip, son derecede cesur, hususi hayatında zevk ve zarafet sahibi adamdı. İstanbul'da Boğaziçi'nde Güzelcehisar (Anadoluhisarı) onun eseri, İstanbul muhasaralarının bir yapı şaheseri olarak hatırasıdır.

Bayezid Paşa

Çocuk denilebilecek yaşlarından itibaren Murad Hüdavendigâr, Yıldırım Bayezid ve oğulları ve II. Murad zamanında girdiği sayısız muharebelerde büyük yararlıklar göstermiş bir vezirdir. II. Murad'a karşı saltanat kavgasına çıkmış bu padişahın amcası Şehzade Mustafa'nın tenkiline memur edilmiş fakat bir ihanet yüzünden esir düşmüş ve öldürülmüştür (1421).

Bektaş Voyvoda

Kanuni Sultan Süleyman devrinin ilk yıllarında namlı akıncılardan ve sınır kumandanlarındandır. Adriyatik sahilinde bir ka-

ya parçası üzerinde kartal yuvasına benzeyen İskradin Kalesi'ni iki yüz cenk eriyle zaptetmişti. Müverrihler bu cengi anlatırken, "Bektaş Voyvoda'yı yerde insan ve gökte melekler tahsin etti" diyorlar.

Burak Reis

1499 Türk-Venedik Harbi'nde Kaptanıderya Küçük Davud Paşa kumandasındaki donanmamız Sapienza Adası önündeyken iki yüz parça kadırgadan mürekkep Amiral Antonio Grimani kumandasındaki Venedik donanmasıyla karşılaştı. Derhal başlayan cenk, namlı Türk amirallerinden Burak Reis'in muhteşem şahadetinden sonra bir Türk zaferiyle sona erdi. Venedik donanması kaçtı, Türk donanması da muzaffer ve hâkim, Korinthos Körfezi yolunu tuttu.

İsimlerinin Loredan ve Armino olduğu söylenir, iki Venedikli kaptan, kadırgalarıyla Burak Reis gemisine iki yanından rampa etmişlerdi. Bu kadırgalara iki de küçük gemi, "kalita" katılınca Türk gemisine bir anda iki binden fazla düşman askeri saldırmıştı. Burak Reis gemisinin üzerinde göğüs göğüse, gırtlak gırtlağa bir cenk başladı, manevra kabiliyeti çok az olan ağır gemi kendisini kurtaramadı. Burak Reis aydın olarak gördü ki, kendisi ve silah arkadaşları sayıca çok üstün düşmana karşı beş on dakika içinde tamamen kırılacaklar, kahramanca ölmüş dahi olsalar gemisi düşman tarafından zaptedilecektir... Hiç tereddüt etmeden,

"Düşman gemilerini palamar ve kanca atıp kaçırtmayın!.. Ve bizim gemiyi ateşe verin!.." emrini verdi.

Bu emir o kadar süratle ve maharetle yerine getirildi ki koca gemi birkaç saniye sonra kırk elli yerinden tutuşturulmuş, cayır cayır yanmaya başlamıştı. Sonra alevlendirilmiş yağlı paçavralar oklarla Venedik gemilerine atıldı, her okun saplandığı yer yanmaya başlıyordu. Burak Reis ve kahraman gemicileri gemilerini terk etmediler ve iki düşman kadırgası ve onların içindeki düşmanlarıyla beraber bir ateş külçesi halinde denize gömüldüler. Bu müthiş manzara Türk donanmasından haklı bir gurur, fakat sonsuz bir ıstırapla seyredilmişti. Antonio Grimani ise kaçıyordu. Denizden toplanabilen birkaç yaralı kahraman, Burak Reis'in denize atlayıp kurtulmak mümkünken gemisini bırakmayıp alevler içinde son derece

metin, dimdik durduğunu ve gemicilerine,

"Denize atılın... Siz kurtulun evlatlarım!.." diye bağırdığını ağlayarak anlatmışlardı.

Burak Reis'in şahadeti Sultan II. Bayezid'e anlatıldığı zaman padişah Sapienza Adası'na resmen "Burak Adası" adını verdi ve bundan böyle o adanın önünden geçecek her Türk gemisinin top atmak suretiyle kahraman gemicinin hatırasını hürmetle selamlamasını emretti. Bu emir, asırlar boyunca Türk gemicileri arasında bir anane olarak yaşadı.

C, Ç

Cafer Paşa (Hadım)

Kahraman vezirlerimizdendir. III. Murad zamanında meşhur Şark Serdarı Özdemiroğlu Osman Paşa'nın sağ eli yerinde silah arkadaşı olmuş, yeni alınmış olan Tebriz şehrini, İran şahının çok üstün kuvvetlerine karşı pek parlak bir şekilde müdafaası dillere destan olmuştur; bu müdafaa, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije müdafaasına Şark'ta bir nazire teşkil eder. 1599'da ölmüştür.

Caniş Ağa

Türk ordusunun mühim bir kanadını teşkil eden ve ekseriya öncülük vazifesini gören, sefer açılan memleketi büyük ordudan aylarca evvel altüst eden Kırım hanlarının 40-45 bin kişilik atlı akıncılarına yetmiş yıl kadar kılavuzluk etmiş bir cengâverdir. 99-100 yaşlarındayken günlerce doludizgin at sürmüştür. Bir gün hizmetindeki bir Tatar gencine,

"Oğul... Hayat kandilimin yağı tükendi. Hakkını helal eyle... Eğer hakkım varsa cemi cümleye helal olsun..." demiş ve sonra delikanlıyı önüne oturtarak, üzerine bir şeyler okuyup üflemiş ve kulağına,

"Kılavuzluğu emaneten sana tapşırdım..." demişti.

Müverrih Peçevili İbrahim Efendi, "Ben meşhur kılavuz Caniş Ağa'yı gördüm. Uzun boylu, yüzünde ne sakal var, ne bıyık... Sanki bir koca hadım idi... Yüzü gözü buruşmuş, gerdanının derisi sarkmış bir pir idi" diyor. Kendisi de "...ömrümün övündüğüm hizmeti, yirmi yıl Koca Gazi Giray Han'a olan hizmetimdir..." dermiş.

Celal Paşa

Kahraman kumandanlarımızdandır. 1844'te doğmuştur, Mehmed Efendi isminde bir zatın oğludur, sağlam bir milli terbiyeyle yetişmiş, mert bir asker olarak 1877 Türk-Rus Harbi'ne iştirak etmiş, 1897 Türk-Yunan Harbi'nde fevkalade yararlıklar göstermiş, bir tepenin zaptında neferleriyle beraber ileriye atılmış ve şehit olmuştur.

Çakmak (Mareşal Fevzi)

İstiklal Harbi'nde büyük hizmeti ve milli zaferde büyük hissesi olan metin asker, Atatürk'ün silah arkadaşı, onun ve bütün Türk milletinin sonsuz hürmetini kazanmış mertlik, iffet ve ismet timsali kumandan, Türkiye Cumhuriyeti'nin iki mareşalinden biri; 1876'da İstanbul'da Boğaziçi'nde Anadolukavağı köyünde doğdu, topçu albaylarından Çakmakoğlu Ali Bey'in oğludur. 1898'de Harbiye Mektebi'nden kurmay yüzbaşı rütbesiyle diploma aldı. O zamanların asker mekteplerinin geleneğince orduda "Fevzi Kavak" adıyla tanındı. Tayin edildiği bütün vazifelerde iyi hatıralar bıraktı. Birinci Cihan Harbi'nde kolordu kumandanı olarak Çanakkale müdafaasında bulundu; oradan Kafkasya cephesine gitti.

1918'de ferik (korgeneral) oldu. Birinci Cihan Harbi'nin mütareke ve işgal yıllarında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye reisliği (Genelkurmay başkanlığı) ve bir ara Harbiye nazırlığı yaptı; bu vazifelerdeyken Anadolu'ya askeri eşya, malzeme, cephane ve silah kaçıran gizli milli teşkilatı himaye ve idare ederek Milli Mücadele'ye büyük yardımda bulundu ve nihayet 1920'de kendisi de Anadolu'ya gelerek Milli Mücadele'ye katıldı, Ankara'daki Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Milli Müdafaa vekili oldu. İkinci İnönü zaferinden sonra birinci ferik (orgeneral), Sakarya zaferinden sonra da müşir (mareşal) oldu. Cumhuriyet'in ilanından 1944 yılına kadar yirmi iki yıl Türkiye Cumhuriyeti'nin Genelkurmay başkanlığını yaptı, modern Türk ordusunun kurucularından biri oldu. 1944'te 68 yaşında emekliye ayrıldı; 1949'da vefat etti; hemen bütün İstanbul halkının katıldığı misli görülmemiş bir cenaze töreniyle Eyüp'te defnedildi.

Çavuş, Memiş, Bodur Cafer ve Süleyman reisler

Çavuş, Memiş ve Bodur Cafer reisler, 17. asır ortalarında namlı Türk gemicilerinden, tersane kaptanlarındandır. Girit Harbi içinde, bu üç değerli kaptan 1.200 yeniçeriyi Girit'teki orduya götürmeye memur oldular ve askeri gemilerine bindirerek yola çıktılar... Bunu haber alan Venedikliler bu üç gemiyi otuz iki kadırga ve dört mavnadan mürekkep kuvvetli bir filoyla yakaladılar.

Üç Türk kadırgasına karşı otuz iki Venedik kadırgasıyla dört mavna... Böyle bir deniz muharebesi en çok bir saat sürebilirdi... Harp başlamadan denizde bir kasırga koptu... İki Venedik kadırgası battı. Bodur Cafer Reis kadırgasının direkleri kırıldı ve gemi ağır yaralandı... Kasırgadan sonra harp başladı...

Çavuş Reis'in gemisi harbin ilk safhasında fırsat bulup düşman çemberini yarmış ve kurtulmuştu. Venedik gemileri arkasında, müverrihin tabiriyle "rüsvay olup kaldılar". Beş Venedik kadırgası da Memiş Reis'in gemisini çevirmişti... Memiş Reis ve gemicileri ve gemideki yeniçeriler öyle kahramanca dövüştüler ki, cenk ikindiye kadar altı saatten fazla devam etti. Nihayet bu Türk gemisi de Venedikliler elinden kurtulup Girit yolunu tuttu.

Çavuş Reis ve Memiş Reis gemileriyle cenk olurken, Venediklilerin geri kalan kuvveti, zaten direği kırılmış ve yaralı bulunan Cafer Reis'in gemisini ortaya almıştı... Cafer Reis'in Süleyman Reis isminde bir ikinci kaptanı vardı, bir bahadır taze yiğitti. "Gaziler... Bize bugün şahadet göründü... Allah Allah..." diye bir nara attı.

Koca bir düşman filosunun bir tek yaralı Türk gemisiyle bu açık deniz muharebesi o gün akşama kadar, o gece sabaha kadar devam etti... Beş yüz küsur dilaverden ancak altı yedi kişi hayatta kalmış bulunuyordu. Yine teslim olmadılar, dövüşe dövüşe öldüler.

Yirmi beş yıl sürmüş olan Girit Cengi'nin deniz muharebeleri, Türk denizciliği tarihinin, kelimenin has manasıyla kahramanlık sahneleriyle doludur. Ne kadar yazıktır ki, Milli Kütüphane'mizde, bu menkıbeleri yapraklarında toplamış bir eser mevcut olmadığı gibi bu kahramanların isimleri ansiklopedilerimizde ve ansiklopedik monografilerde unutulmuştur. Mesela hiçbir ölçüye sığmayan üstün bir düşman kuvvetine karşı cengi göze almış bu üç namlı kaptanı-

mızın yanında Durak Reis, Karabatay Mustafa Bey, Durak Reis'in tayfalarından Mehmed, Memi Paşa oğulları, Hüsam Reis oğlu Ali Paşa tarihimize altın harflerle yazılacak isimlerdir.

D

Davud Paşa

15. asırda Türk ordusunun yetiştirdiği askeri dehalardan biridir. Fatih Sultan Mehmed zamanında İşkodra muhasarasına memur edildiği zaman orduda seyyar top dökümhanesi kurmuş, toplarla ve mancınıklarla birtakım yakıcı maddeler attırmıştır ki o devir için görülmemiş şeylerdi. Cihan tarihi ölçüsünde büyük hizmeti de, İspanyollar tarafından zulüm ve işkence gören Endülüs Müslümanlarını kurtarmak için bu memleket sularına Türk donanmasını göndermesi ve biçareleri Afrika'ya geçirtmesidir. 1498'de öldü, kabri İstanbul'da kendi adına nispetle anılan semtteki camiin yanındadır.

Demirtaş Paşa

Murad Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid devirlerinin en namlı kahraman kumandanlarındandır. Hereke fatihi Kara Ali Gazi'nin oğludur. Rumeli'de Yenice ve Yanbolu onun kılıcıyla fetholunmuştur. Ankara Muharebesi'nde Yıldırım Bayezid'le beraber omuz omuza dövüşerek esir olmuş, büyük padişahının intiharından sonra Timur tarafından serbest bırakılmış, Yıldırım oğlu İsa Çelebi'yi tahta çıkarmaya çalışırken Mehmed Çelebi'nin eline düşmüş, kaçmış ve bu sırada bir kölesi tarafından öldürülmüştür (1403).

Doğan Bey

Yıldırım Bayezid zamanında Niğbolu Kalesi'nin kumandanıdır, bu kalede muazzam bir Haçlı ordusuna karşı muhteşem bir metanet ve imanla göğüs germiş, Yıldırım'ın Niğbolu zaferinde bu suretle büyük bir hissesi olmuştu. Hayatı hakkında başka bir kayda rastlanamamıştır.

E

Edhem Onbaşı (Niğdeli)

Balkan Harbi'nde Kırkkilise (Kırklareli) muharebelerinde şehit olmuş kahraman bir askerdir. Şafakla beraber, sayıca çok üstün olan Bulgar kıtaları Türk ileri siperlerine saldırmışlar, Edhem ve üç arkadaşı iki yüz elli kişilik bir Bulgar bölüğüyle bir saate yakın çarpışmıştı. Son kurşununu da attıktan sonra, bir Bulgar kurşunu boğazını delmiş, bir Bulgar kurşunu da sağ elini parçalamıştı.

Bu Türk siperini zapteden Bulgar yüzbaşısının ilk işi bu kahramanın yüzünü görmek olmuştu: uzun boylu, zeytuniye yakın tunç yüzlü bir delikanlıydı. Boğazından, geniş göğsüne dumanı üstünde kan sızıyordu, Bulgar zabiti yaralarının sarılması için emir verdi, bu esnada Türk askeri gözlerini açtı, herhalde ortalığı bulanık görüyordu.

"Siz kimsiniz?" diye sordu.

Türkçe bilen zabit,

"Bulgar'ız..." dedi.

Niğdeli Edhem, parçalanmış eliyle yardımı reddetti.

"Yaramı düşmana sardırtmam..." diye mırıldandı ve gözlerini kapadı ve pek az sonra "Su..." dedi, bir matara uzattılar. Zihni hadiseleri tekrar kavradı ve matarayı da itti.

"Bizim suyumuz değil... İstemem..." dedi ve gözlerini bu sefer bir daha açmamak üzere kapadı.

Yıllarca sonra Muallim Sadeddin Nüzhet merhum, Anadolu'da halk şiirlerini toplamak için dolaşırken Niğde'de kunduracı Hasan Usta'nın dul zevcesi Şöhret Hanım'dan şu ağıtı dinlemişti:

Bir mektup salsam Kırkkilise önüne
Varsa değse Etemim'in eline

Ayrılığın zorluğunu bilseydim
Sarılırdım zülüfünün teline

Azrail geldi kapumuza dikildi
Yiğit Etemim çorap gibi söküldü
Garip ananın beli boynu büküldü
Şehidiyle şan geldi ocağına, iline...

Edhem Paşa (Gazi)

Kahraman kumandanlarımızdandır. 1844'te doğdu. 1876 Türk-Rus Harbi'ne yarbay olarak iştirak etmiş, Plevne'de muhasara altına alınmış olan Gazi Osman Paşa'ya erzak götürmek için muazzam düşman kuvvetlerini yarıp geçme teşebbüsünde tereddüt etmemiş, Dubnik mevkiinde yaptığı muharebede başından yaralandığı halde Rus hatlarını yararak Plevne'ye girmeye muvaffak olmuştu. Plevne cenginin son günlerine kadar da Griviçe tabyaları kumandanlığını yapmıştı.

1897 Türk-Yunan Harbi'nde Türk ordusu başkumandanı olarak harbi pek kısa bir zamanda parlak bir zaferle bitirmiştir.

Türk ordusunda müşirliğe, mareşalliğe kadar yükselmiş, mühim askeri memuriyetlerde çalışkanlığı, doğruluğu, ehliyetiyle temayüz etmiş, Harbiye nazırlığı yapmış, 1909'da ölmüştür. Kabri Eyüp Camii haziresindedir.

Emir Ali Gazi

Bizans'a karşı ilk savaşlarda ün almış cengâverlerdendir, fethedilen İzmit Körfezi sahillerinden kayıktan farksız küçük teknelerle kalkarak, bu teknelere bindirilmiş her biri ateş gibi kılağılı gazilerle körfeze hâkim olan ilk Türk amiralidir. Marmara'da, bilhassa İzmit Körfezi'nin ağzını tutma bakımından çok ehemmiyetli bir yer olan "Emirali Adası" bu kahramanın adını taşır ki adaya, asıl isminin halk ağzında bozulmuş şekli ile "İmralı" denilegelmektedir.

Evrenos Bey (Gazi)

Asıl adı Mehmed'dir, "Hacı Evrenos Bey" diye de anılır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde büyük hizmetler görmüş, Rumeli'ye ilk geçenler arasında bulunmuş, bilhassa Murad Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid zamanlarında, Rumeli'de Türk'ün kahramanlık kılıcını arşa asan fatihlerden olmuştur. Karesili'ydi, Osmanlı hizmetine bu memleketin Orhan Gazi tarafından ilhakında geçmişti. Çandarlı Kara Halil ve Karamanlı Molla Rüstem'le beraber Yeniçeri Asker Ocağı'nın kurucularından biri olmuştur, daha doğrusu bu iki devlet adamı ile padişah Murad Hüdavendigâr'a, harp esiri gayrimüslim çocuklarla Rumeli ahalisinden devşirilecek oğlanların Türk-Müslüman terbiyesi altında devletin daimi askerleri olarak yetiştirilmesini teklif eden bu Gazi Evrenos Bey'dir. Keşan, Dimetoka, Serez onun kılıcıyla alınmıştır. Kosova ve Niğbolu meydan muharebelerinde büyük yararlığı görülmüştür. Murad Hüdavendigâr oğlu Yıldırım Bayezid'e Germiyanoğlu'nun kızı Devlet Hatun'u aldığında Bursa'da büyük bir düğün yapılmıştı, başta Mısır sultanı olmak üzere komşu hükümdarlar düğün tebriki için kıymetli hediyelerle elçiler yollamışlardı, fakat Gazi Evrenos Bey'in hediyeleri hepsinden baskın çıkmıştı, bu akıncılar serdarı padişaha cennet kaçkını yüz güzel oğlan getirmişti, onunun elinde on altın tepsi, onunun elinde de on gümüş tepsi vardı, tepsiler tepeleme altın doldurulmuştu, seksen oğlanın ellerinde de altın ve gümüş ibrikler, leğenler, maşrapalar, şamdanlar vardı. Bunlardan başka, kıymetli kumaşlardan esvaplar giydirilmiş ve mücevherlerle donatılmış yüz cariye vermişti. Elçiler hayret içinde kaldılar. "Bir kulu bu kadar zengin hediyeler getirse bu padişahın kendi serveti nedir ki?.." dediler. Sultan Murad, Evrenos'un hediyelerini elçilere dağıttı, onların getirdiğini de Evrenos Bey'e verdi.

Timur'la yapılan Ankara Meydan Muharebesi bir bozguna inkılap edince Gazi Evrenos Vezir Çandarlı Ali Paşa ve Şehzade Emir Süleyman'la Bursa'ya çekilmiş, orada Süleyman Osmanlı tahtına oturduktan sonra Rumeli'ye geçmişlerdi. Evrenos'un kılıcı, Rumeli'de Süleyman'ın tahtına büyük bir destek oldu. Ali Paşa ölünce, aslında zevkine düşkün ve ayyaş olan Süleyman büsbütün

çılgınca eğlencesine düştü ve saltanat iddiasıyla silaha sarılan kardeşi Musa'ya mağlup oldu, kaçarken öldürüldü. Evrenos Bey, kendisini vezir yapmak isteyen Musa'nın davetini kabul etmedi, "Çok ihtiyarım ve gözlerim görmüyor..." diyerek Dimetoka'daki çiftliğine çekildi. Çok ihtiyardı fakat kör değildi, münafıkların tezviriyle zorla Edirne'ye getirildi, yolda ve Musa'nın önünde kör taklidi yaptı, şerefine verilen ziyafette önüne kurbağa pişirip koydular, metin adam tiksintisini belli etmeden iki kurbağa yedi ve yakasını Musa'nın pençesinden kurtardı. Az sonra da Dimetoka'daki çiftliğinde öldü. "Evrenoszadeler" diye anılan evlatları arasından büyük askerler yetişmiştir.

F

Faik Bey (Deli)

16. asır sonlarının kahraman askerlerindendir. Cafer Paşa maiyetinde İranlı Hamza Mirza'ya karşı Tebriz müdafaasında bulunmuş bir serdengeçti ağasıdır. Kendisini yıllarca sonra Macaristan'da Yanık Kalesi Muharebesi'nde görüp tanımış olan müverrih Peçevili İbrahim Efendi, şöylece tarif ediyor: "...Uzun boylu... kısa top sakallı, yüzü cenk meydanlarında yanmış, yaşı hayli ilerlemiş vakarlı bir pir idi" diyor.

Faik Paşa

Kahraman kumandanlarımızdandır. 1876'da doğdu, 1916'da kolordu kumandanı olarak Kafkas cephesine gitti, muharebede nefer gibi en ön saflara atılarak şehit oldu.

Fazıl (Gazi)

Şehzade Süleyman Paşa'nın ilk Rumeli fütuhatında en yakın silah arkadaşıdır. Kabri Eceovası'ndadır.

Fazıl Ahmed Paşa (Köprülüzade)

Büyük Türk veziri, tarihimizin kahraman serdarlarından, Kandiye fatihi, zamanı Türklerin bir haşmet ve kudret devri olmuş büyük devlet adamıdır.

Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa ölürken padişaha, eğer rahat etmek isterse oğlu Fazıl Ahmed Paşa'yı sadrazam yapmasını vasiyet etti ve IV. Mehmed, ihtiyar vezirinin vasiyetini tutarak Fazıl Ahmed

Paşa'yı babasının yerine tayin etti. Fazıl Ahmed Paşa sadrazam olduğunda henüz 26-27 yaşlarında bulunuyordu.

Fazıl Ahmed Paşa, ciddi tahsil görmüştü, çocukluğunda babası tarafından o devrin seçkin simalarından Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi'nin himayesine emanet edilmişti, bu zat sonsuz bir medeni cesarete sahipti, şair ve edipti, zevk sahibi, ilim ve irfan sahibi, servet sahibi, sohbeti ve meclisi zengin adamdı, çocuğun üzerinde büyük tesirleri oldu. Köprülüzade, onun teşvikiyle sağlam bir medrese tahsilini pek genç yaşında bitirdi ve ilmiye mesleğine girerek müderris oldu. Fakat babası sadrazam olunca ilmiye mesleğinden ayrıldı, sancakbeyi, az sonra da beylerbeyi (vali ve paşa) oldu, gittiği yerlerde halkın sonsuz sevgi ve hürmetini kazandı, hatta bir valilikten ayrılırken halk atının ayakları altına atılmış, "Paşamız... Paşamız... Bizi kime bırakıp gidiyorsun!.." diye ağlamıştı.

Girit Harbi, kanlı muharebelerle yirmi beş yıldan beri devam ediyordu, adanın hemen her tarafı fethedilmiş, fakat idare merkezi olan Kandiye Kalesi'nde Venedikliler şiddetle dayanıyorlardı: devlete yüz binlerce cana ve ağır masraflara mal olan bu harbe bir son vermek lazımdı. Almanya imparatoru Macaristan'da Türkler aleyhinde tahriklerle meşguldü, Transilvanya'da çıkan büyük bir isyanı Köprülü Mehmed Paşa güçlükle bastırmıştı. Polonya kralı açıkça Türk düşmanlığı güdüyordu. Fazıl Ahmed Paşa, düşmanların en kuvvetlisinden işe başladı, büyük bir orduyla Almanya imparatoruna karşı sefere çıktı, Macaristan'da imparatorun kalelerinden Uyvar'ı muhasara etti ve bir buçuk ayda zaptetti.

Almanya İmparatoru I. Leopold, papadan ve Fransa Kralı XIV. Louis'den yardım istedi, en seçkin Fransız şövalyelerinden dört bin kişi imparatorun yardımına koştu, Tuna'ya dökülen Rabe (Raab) Suyu kenarında Fazıl Ahmed Paşa mağlup oldu, fakat ordusunu intizamla geri çekmeye muvaffak oldu ve imparator, Türk şartlarını kabul ederek Vasvar'da bir sulh muahedesi imzaladı. Avrupa sulhunu yaptıktan sonra Fazıl Ahmed Paşa Girit'e geçti, iki buçuk yıl süren şiddetli ve kanlı bir muharebeden sonra Kandiye Kalesi de alındı, bu suretle adanın fethi tamamlandı, Venediklilerle sulh yapıldı. Büyük vezir, Girit zaferinden sonra Polonya üzerine yürüdü, Podolya eyaleti Türkiye'ye ilhak olundu.

Ahmed Paşa, iki kışı siperlerde geçirdiği Kandiye muhasarasında verem denilen amansız hastalığa tutulmuştu, aşırı derecede de içki kullanırdı, vücutça da sağlam bir yapıya sahip değildi; kendisini sonsuz enerjisi yaşatıyordu, en şaşaalı devrinde İstanbul'dan Edirne'ye giderken hastalığı birdenbire şiddetlendi, seyahate devam edemedi, konakladığı bir çiftlikte öldü, naaşı İstanbul'a getirilerek Çemberlitaş civarında babasının türbesine defnedildi (1676), ölümünde henüz 41-42 yaşlarındaydı. On beş sene süren sadareti Osmanlı tarihinin mal ve can emniyeti olan kansız devirlerinden biridir. Bir gün ananevi TürkFransız dostluğundan bahseden Fransız elçisine de, "Bunu pek iyi bilirim. Rabe Suyu Muharebesi'nde ve Kandiye muhasarasında Fransız şövalyelerinin kılıçlarına karşı dövüştüm!.." cevabını vermiş ve elçiyi susturmuştu.

Fazıl Bey (Tayyareci)

Tarihimizin büyük gökyüzü kahramanı ve şehididir. Birinci Cihan Harbi'nde Limni Adası'nı işgal eden İngilizler, her cuma günü muntazaman, bu adanın Mondros limanındaki hava üslerinden kaldırdıkları üç beş uçağı İstanbul'a gönderirlerdi, onlar da bu büyük şehrimize gelişigüzel bıraktıkları bombalarla birkaç masumun ölümüne sebep olurlardı.

1915 senesi ikinci teşrininin ilk cuması Tayyareci Fazıl Bey'in ısrarıyla İngilizlerin havada karşılanması ve bir hava cenginin kabulü kararlaştırıldı. İngilizlerin yolda olduğu haberi alınınca Yeşilköy'den de beş uçağımız havalandı. İngilizler İstanbul üstünde uçaklarımızı görünce bombalarını atamadılar. Uçaklarımızın dördünde Alman pilotlar vardı, yalnız bir uçak bir Türk'ün idaresinde, Fazıl Bey'in elindeydi.

Almanlar harp etmediler, hemen Yeşilköy Havaalanı'na döndüler.

Fazıl Bey beş düşman uçağına karşı harbi tek başına kabul etti. Sonsuz bir cesaret ve kahramanlıkla ve iki makineli tüfekle İngilizlere hücum etti, beş düşman uçağının on makineli tüfeğine karşı, kısa fakat şiddetli bir hava cengi yaptı. Biri kalbine girmek üzere iki kurşun yarası aldı, bir kurşun da sol elinin serçeparmağını kopardı.

Ağır yaralarına rağmen uçağını Yeşilköy'e indirmeye muvaffak

oldu. Kalbine giren kurşun orada kalmıştı, kahraman tayyareci bir mucize eseri olarak ölmedi, hatta İstiklal Muharebesi'ne iştirak etti, kırık dökük tayyarelerle büyük hizmetlerde bulundu.

Yıllarca sonra ölümüne kalbine gömülmüş yine o kurşun sebep oldu, şehitlik payesi hakkıdır.

Fazıl Mustafa Paşa (Köprülüzade)

Tarihimizin asil, necip ve kahraman vezirlerindendir.

Köprülü'nün küçük oğlu Fazıl Mustafa Paşa, büyük kardeşi Fazıl Ahmed Paşa'nın ölümünden on üç sene sonra, 1689'da, İkinci Viyana Muhasarası bozgununun en buhranlı zamanında sadrazam oldu ve bu mevkide ancak iki sene kadar kaldı. 1691'de Salankamen Meydan Muharebesi'nde Türk ordusunun en ön saflarına atılarak alnından vurulup şehit oldu ve cesedi cenk meydanında kayboldu.

Ahmed Paşa gibi sağlam bir medrese tahsili görmüş, sonra idarecilik mesleğine girmiş, sancakbeyliklerinde, valiliklerde bulunmuş, nihayet, ahvali düzeltmek için, bozgunu durdurmak için Edirne'de toplanan bir saltanat divanı tarafından sadrazamlık makamına davet olunmuştu.

Fazıl Paşa (Mehmed)

Kahraman kumandanlarımızdandır. Aslı Dağıstanlı'dır, Çarlık Rusyası'na karşı isyan etmiş olan meşhur Şeyh Şamil'in yakın akrabalarından olup henüz çocuk iken bu büyük milliyetperverin cihadına iştirak etmiş, esir düşmüş, Ruslar tarafından temsil gayesiyle Harp Okulu'nda okutturulmuş, çarın silahşorları arasına alınmış, fakat milli duyguları çok yüksek olan Mehmed Fazıl, ilk fırsatta Türkiye'ye iltica ederek muharebelerde yararlıklarıyla temayüz etmiş, 1909'da birinci ferik rütbesiyle ve yaşı 70'i bulmuş olarak emekliye ayrılmıştır.

Birinci Cihan Harbi başlayınca, bu ihtiyar asker gönüllü olarak orduya iltihak etmiş, bir süvari ordusu kumandanı olarak evvela Kafkasya'ya, sonra Irak'a gitmiş ve Kutü'l-Amare Muharebesi'nde şehit olmuştur (1915).

Fedai Bey

15. asrın asker şairlerindendir. Macaristan harplerinde, bu arada Haçova Meydan Muharebesi'nde büyük yararlıklar göstermiştir. 1601'de serhat cenklerinden birinde şehit olmuştur.

Fethi Bey (Süleyman)

Askerlik şeref ve haysiyeti ve milli namus uğrunda hayatını feda etmekte bir an tereddüt etmemiş kahraman bir kurmay albayımızdır. İstanbul'da Salkımsöğüt tekkesinin şeyhi İzzet Efendi'nin oğludur. Harp Okulu'nda ciddi bir tahsil, aile muhitinde de sağlam bir milli terbiyeyle yetişmişti. 1919'da İzmir'de IV. Kolordu Askerlik Dairesi reisi bulunuyordu. Meşum 15 Mayıs sabahında İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilirken makamına giren düşman askerleri bu Türk kumandanına "Zito Venizelos" diye bağırmasını söylediler, Süleyman Fethi Bey şiddetle reddetti ve "Yaşasın Türk milleti" diye bağırdı ve derhal süngü ve dipçik darbeleriyle şehit edildi.

Fethi Bey (Yüzbaşı)

Türk havacılığının ilk iki şehidinden biridir, 1891'de İstanbul'da doğdu, Tophane Başmakinisti Abdurrahman Efendi isminde bir zatın oğludur, 1907'de 16 yaşındayken Bahriye Mektebi'ni bitirdi ve birinci mülazım olarak donanma hizmetine girdi. Makine ve motora pek meraklı, babasının tesiriyle bu sahada bilgi sahibi olduğundan tayyarecilik tahsili için İngiltere'ye gönderildi, bir yıl sonra 1911'de iyi bir pilot olarak döndü ve İstanbul semasında muvaffakiyetli uçuşlar yaptı. 1912'de Dancourt isminde bir Fransız tayyarecisi Toros Dağları'nı aşmaya teşebbüs etti, tayyaresi parçalandı, aşamadı, ölümden kurtuldu ve teşebbüsünden vazgeçti. İttihat ve Terakki hükümeti bu şerefin Türk havacıları tarafından kazanılmasını istedi ve Fethi Bey'i bir İstanbul-Kahire uçuşuna memur etti, değerli pilot yanına Enver Paşa'nın yaveri Mülazım Sadık Bey'i alarak Blériot sisteminde bir tayyareyle yola çıktı, Toroslar'ı aşmaya muvaffak oldu. Fakat Taberiye üzerinde 300 metreden düşerek şehit oldular. İstanbul'da Fatih'teki anıt bu ilk hava şehidimiz için yapıldı.

Firuz Bey

Tuna Irmağı'nın öte yakasına geçen ilk Türk akıncısıdır. Sultan II. Murad Anadolu'da meşgul iken, "Şeytan" lakabıyla anılan Eflak Voyvodası Drakula Tuna'yı geçerek Türk topraklarını talan etmişti. Padişah: "Üstüne Firuz gitsin... Yaptığını yanına komasın..." demişti. Firuz Bey Tuna'yı aşarak Eflak memleketini baştan başa talan etmişti.

Fuad Bey (Yüzbaşı)

Kahraman bir deniz zabitimizdir. "Kasımpaşalı Fuad Bey" diye anılır. Sezai Bey isminde bir bahriye albayının oğludur. Denizciliği baba mesleği olarak seçmiş, muhtelif gemilerde hizmetten sonra Trablusgarp Harbi arifesinde Beyrut limanının muhafazasına memur Avnullah korvetine güverte zabiti tayin edilmişti. İtalyanlar bu limanı bombardımana geldiklerinde, Avnullah'a Türk bayrağını indirerek teslim olmasını bildirmişlerdi. Küçücük Türk korveti bu teklifi reddetmiş, koca bir donanmaya karşı harbi kabul etmiş, kanlarını vatan ve milli şeref uğruna seve seve döken kahraman mürettebatıyla beraber batmıştı. Fuad Bey de bu şehitlerden biridir.

G

Gazi Giray Han

16. asır sonlarında yaşamış Kırım hanlarından, cenklerde sonsuz kahramanlıkları ve Türkiye İmparatorluğu'na sonsuz bağlılığıyla tanınmış asil ve necip bir simadır. 1553'te doğmuş, 1588'de Kırım hanı tayin edilmiş, 1607'de ölmüştür. On dokuz sene süren hanlığında Ordu-yı Hümayun'la beraber seferden sefere koşan bu mert asker hükümdar, aynı zamanda divan sahibi çok değerli ve içli bir şairdir, divanında bir gazeli de Türk kahramanlık edebiyatının en belagatli eserlerinden biridir:

Rayete meyl ideriz kamet-i dilcu yerine
Tuğa dil bağlamışız kâkül-i hoşbû yerine

Heves-i tir ü keman çıkmadı dilden asla
Navek-i gamze-i dilduz ile ebru yerine

Süreriz tigimizin zevk u sefasın her dem
Simtenlerde olan lezzet-i pehlu yerine

Severiz esb-i hünermend-i sabareftarı
Bir perişekl sanem bir gözü ahu yerine

Gönlümüz şahid-i ziba-yı cihada verdik
Dilber-i mahruh ü yâr-i periru yerine

Seferin cevri çok ümmid-i vefasıyla velî
Olduk aşüftesi bir şuh-i cefacu yerine

Olmuşuz can ile billah Gazayî teşne
Kanını düşmen-i dinin içeriz su yerine...

Geyikli Baba

Orhan Gazi devrinin cengâverlerinden bir Bektaşi babasıdır. İnegöl fethinde bulunmuştur. Hayatında evliyalığına inanılmış, ölümünden sonra da hatırası etrafında şirin menkıbeler nakledilmiştir. Dağlarda, ormanlarda bir büyük geyiğin üstüne binip dolaşırmış. İnegöl taraflarında kayalar üstünde üç yüz altmış kapısı olan ve Kızılkilise denilen yeri tek başına fethetmiş, gündüzleri geyiğinin üzerinde cenk eder, geceleri de ulu bir kestane ağacı Geyikli Baba'yı gövdesinin içine alarak saklarmış, düşman gelir, babayı bulamazmış. Bu halden ürken düşman Kızılkilise'yi babaya bırakıp kaçmış. Orhan Gazi'ye müjdelemişler, o da, "Baba rakı içer!" diye iki at yükü rakı ve iki at yükü şarap göndermiş. Geyikli Baba da, "Padişah bana yağ ile bal gönderdi!" demiş ve yanındaki hatuna ateş yaktırıp kazan koydurmuş, pilav zerde pişirmeye kalkmış... Hediyeyi getirenler gülümsemişler... Fakat tulumlar açılınca içlerinden yağ ile bal çıkmış... Hayretler içinde kalmışlar... Geyikli Baba Orhan Gazi'ye de bir tas zerde yollamış... Ayrıca ateşten bir kor almış, koru bir pamuğa sarmış yollamış... Ne kor sönmüş, ne de pamuk yanmış... Orhan Gazi merak ederek Geyikli Baba'nın ziyaretine varmış,

"Burada bizim de bir eserimiz bulunsun... Ne dilersen vereyim... Gözünün baktığı yerleri vereyim..." demiş.

Geyikli Baba,

"Benim gözüm çok yere baktı, gördü, veremezsin...Şu fethettiğin yeri ver, kâfi..." demiş, civardaki köyler Geyikli Baba'ya vakfedilmiş.

Gözcü Baba

Orhan Gazi devrinin namlı cengâverlerinden ve akıncı beylerinden. Asıl adı unutulmuştur. Bugün İstanbul'un Anadolu banliyösünde Göztepe, adını bu kahramanın hatırasından almıştır; kabri de Göztepe'de Gözcübaba denilen yerdedir. Aslının Horasan Türklerinden olduğu söylenir.

H

Hacı İlbey

Süleyman Paşa'nın başbuğluğunda Rumeli'ye ilk geçen cengâverlerdendir. Malkara ve İpsala'nın fatihi, Sırpsındığı baskınının kahramanıdır. Bu namlı cengâverin Vezir Lala Şahin Paşa tarafından zehirle öldürtüldüğü, sebep olarak da vezirin kendisini makamı için rakip olarak gördüğü söylenir.

Hacı Reis

Türk donanmasında kaptanpaşaların, büyükamirallerin bindikleri amiral gemisine "baştarda" denilir. Kaptanpaşa bütün donanmanın kumandanıdır, amiral gemisinin ayrıca kaptanı, reisi vardır. İşte bu Hacı Reis, 16. asrın sonlarından 17. asrın ortalarına kadar tam elli yıl baştarda kaptanlığı yapmış, o azamet ve şevket devrinin bütün deniz muharebelerini görmüş, büyük yararlıklar göstermiş ve 110 yaşlarındayken bu vazifede ölmüştür. Hacı Reis, denizcilik hayatına 11 yaşlarında bir çocukken atılmış, "Çocukluğumda meşhur Turgut Reis'in gemisinde tayfa idim..." diye övünürmüş. Deniz tarihimizde büyük bir bozgun olan İnebahtı (Lepanto) Muharebesi'ne Uluç Ali Reis filosunda iştirak etmişti, bulunduğu geminin kaptanı şehit düşünce, idareyi Hacı Reis eline almış ve filo, kumandanının yüksek idaresi sayesinde o felaketten sıyrılıp kurtulmuşlardı. İstanbul'da Uluç Ali Reis, Kılıç Ali Paşa unvanıyla kaptanıderya olunca, genç Hacı Reis'i baştarda kaptanlığına tayin etmişti.

Kürekli gemiler devridir, kürekleri "forsa" denilen zincire vurulmuş gürbüz ve tüvana harp esirleri çeker, donanma sefere çıkacağı

zaman Tersane Zindanı'ndan çıkarılan forsalar gemilere kürekçi sıralarına zincirlerinden çakılırdı. Kâfi esir bulunmazsa, bu ağır hizmete dolgun ücretle gönüllü Türk gençleri alınırdı. Harp içinde forsaların zincirden boşanması bir felaket olurdu. Türk donanmasında ilk defa bu Hacı Reis "Kıyafeti kadar forsa olsa da gemi forsaya emanet edilmez, içinde bizden can bulunmak gerektir" demiş ve bunu bir usul olarak kabul ettirmişti.

Hamza Beşe

Yalova'nın Kazıklı köyü halkından olup, Girit Cengi'ne iştirak etmiş namlı topçularımızdandır. Bilhassa sahile yerleştirilmiş toplarla düşman gemilerine karşı su yüzünden sektirme gülle atmada hüner sahibiydi. Orduda "Üstat Hamza" diye anılırdı. Nişanını da geminin cephaneliği hizasına alır ve yüzde yüz isabet ettirirdi. Girit'te Türk zaferini gören bahtiyar cengâverlerdendir.

Hamza Bey

15. asır sonları ile 16. asır başında Macaristan'daki serhat gazilerinin en namlılarından biridir. Akınlara bütün emsali gibi çocuk iken katılmış, macera dolu ömür sürmüş, 70 yaşlarında iken Sirem sancakbeyi olmuştu. Hoş sohbet bir zat imiş ve cenk hikâyeleri anlatmakta yegâne imiş.

Maalesef tarihimizin altın yaprakları olan bu hatıralar zaptedilmemiş, bir kahramanlık hazinesi kaybolmuştur. Hamza Bey bir Macar çetesinin pususuna düşerek şehit olmuştur.

Hasan (Ulubatlı)

İstanbul muhasarası cenginin kahramanlarından ve şehitlerindendir. Büyük şehir Türkler tarafından kılıçla zaptedilirken son umumi hücumda surların üzerine ilk tırmananlardan, surların üzerine ilk Türk bayrağını diken yiğittir. Uzun boylu, 20 yaşlarında var yok bir gençti, kalkanını başına siper yapmış, sağ pençesiyle kılıcını kavramış, kendisini takip eden otuz kadar yiğitle ileri atılmış-

tı, üzerlerine ok ve taş yağmur gibi yağıyordu. Elden ele uçurulan bir sancak Ulubatlı'ya kadar gelmiş ve Hasan sancağı çıktığı burcun üzerine dikmişti. Bu sırada insan gövdesi büyüklüğünde bir taş cengâverin başı ve sırtı üstüne düşmüştü... Ağır yaralanan Hasan diz üstüne çöktü... Düşmanın bir taş ve ok yağmuruna hedef oldu... Şehit edildi. İstanbul fethinin 500'üncü yılı münasebetiyle surlarda Ulubatlı Hasan'ın şehit olduğu burca bir plak konmuştur.

Hasan Ali

Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından. Yarhisar fatihi; ki Osman tarafından o havali kendisine timar olarak verilmişti.

Hasan Paşa (Tiryaki)

16. asır sonlarıyla 17. asır başının kahraman kumandanlarındandır. Kanije müdafaası zaferiyle mertlik kılıcını arşa asmış Türk veziri, aslı Anadolu'nun Karadeniz yalısından olup pek genç yaşında İstanbul'a gelmiş ve Enderun-ı Hümayun'a girerek ciddi bir tahsil ve terbiyeyle yetişmiştir. Saraydan çıktıktan sonra yirmi yıla yakın Macaristan'da bir hudut sancağı olan Zigetvar'da beylik yapmış, beylerbeyi (vali ve paşa) olmuş, harikulade cesareti, mertliğiyle tertemiz insan olarak tanınmış ve sevilmiştir. Kanije'deki şanlı müdafaasından sonra Bosna ve Budin valiliklerinde bulunmuştur. 1661 yılında yaşı 100'e yaklaşmış olarak ölmüştür.

Hasan Paşa (Uluç)

16. asrın kahraman denizcilerindendir. Aslı Batı Anadolu sahillerinden olup, çocuk denilecek yaşta Cezayir'e giderek, deniz akıncısı korsan olmuş, harikulade yararlıklar göstermiş, sonra İstanbul'a gelerek tersane kaptanları arasına girmiş, kaptanpaşalığa kadar yükselmiştir. Son büyük hizmetlerinden biri de Tunus'u istila eden İspanyolları bu memleketten atmak olmuştur. 1590'da ölmüştür.

Hasan Pehlivan (Demirbaş)
(Filek Kalesi'nin Fethi Destanı)

Kahramanlarımız şanında halk şairleri tarafından yazılacak destanların gençlerin milli duygularını beslemek bakımından çok faydalı olacağını düşünmüş, halk şairi Yetim Ali'ye birkaç kahramanlık menkıbesi naklederek destan şekline koymasını rica etmiştim.

Bu destan o aziz dostumun kaleminden çıkmış olan on eserden biridir.

1
Sokollu Paşa'nın amcaoğlu
Terceme-i hali şan ile dolu
Bir namlı vezirdir Mustafa Paşa
Batı sınırının bükülmez kolu

2
Cömertti gönlü, açıktı eli
"Paşababa" derdi bütün ehali
On altıncı asır ortalarında
Olmuştu Budin'de yıllarca vali

3
Güzellik ve kuvvet âşığı adam
İki bin asker var kapusunda tam
Her biri seçilmiş şehbaz koç yiğit
Boya bosa ölçü çınar ile çam

4
Paşanın şöhreti tutmuş cihanı
Evlat gibi sever merd-i merdanı
Giydirip kuşatır terbiye eder
Kapusuna gelen garip civanı

5
Yurdun her köşesinden yoksul, garip
Yiğitler Budin'de paşaya gidip

El öpünce asker yazılırlardı
Tepeden tırnağına giydirilip

6
O ne zengin zarif kılık kıyafet
İçindeki gençler olurdu afet
Cebinde beyoğlu gibi harçlığı
Kalbinde paşaya hürmet sadaket

7
Başta keçe külah ya samur kalpak
Âdettir serpuşa bir ziynet takmak
Altın yaldızlı balıkçıl tüyleri
Yahut turna telleri saçak saçak

8
Bürümcük gömlekler, dimi gömlekler
Ve sırmalı al kadife yelekler
Kopçeleri akik, mercan, zebercet
Nakışları türlü türlü çiçekler

9
Çiçekler işlenmiş altın sırmadan
Pek yakışır gençlere bir camadan
Bu bir kısa cekettir ki yapılır
Al, mor, yeşil, renk renk âlâ çuhadan

10
Kısa diz çağşırı aynı kumaştan
Hepsi de en körpe, en canlı yaştan
Kimi on altıdır, kimi on dokuz
Güzelliği düşün şöyle bir baştan

11
İnce kıvrak belinde bir şal kuşak
Silahlıkta çifte tabanca bıçak

Kabzaları sedef mercan kakmalı
Şehzade gibidir o garip uşak

12
Ayağında çizme, filar, yemeni
Âlâ sahtiyandan daima yeni
Taş gibi baldırda sırmalı tozluk
Genç kızlar işlemiş çiçeklerini

13
Güzellik ve kuvvet Allah vergisi
Terbiye ve edep insan dergisi
Mustafapaşalı nevcivanlarda
Toplanmıştı işte bunların hepsi

14
Yalın kılıçlara açık sinesi
Kükrer işitince bir tekbir sesi
Din ve devlet uğrunda şahadeti
Paşalıktan üstün bilmiştir hepsi

15
Şimşek karşısında gözünü kırpmaz
Böyle bir tüvana şehlevent şehbaz
Girdi mi dalkılıç er meydanına
Neler yapar hele düşünün biraz

16
Nakledeyim size bir küçük örnek
Kırk nevcivan hepsi birbirine denk
Filek Kalesi'ni nasıl aldılar
Nasıl oldu tarihimizde bu cenk

17
İki yüksek yalçın kaya yan yana
Arkaları dayanmıştır Tuna'ya

Ortası uçurum dar bir geçittir
Baş eğmiyor kuş olup uçmayana

18
Bunlardan birinin üstünde Filek
Sanki kartallara olmuş bir tünek
Ordularla sarılması beyhude
Burcuna erişmez top ile tüfek

19
İçinde iki yüz Nemçe askeri
Haydutluk çapuldur daim işleri
Pusu kurup yol keser, kervan soyarlar
Sonra kapanırlar girip içeri

20
O civar köyleri, kasabaları
Mal ve candan pek çok olmuş zararı
Ağlayarak, baş yolarak gelmişler
Artık Paşababa versin kararı

21
"Tarla, bağ, bahçeye çıkamaz olduk
Köylerimiz basıldı, yolda soyulduk
Türlü şenaate hedef olmuştur
Yüzlerce kadınla yüzlerce çocuk

22
Bu hal böyle sürüp gidemez elbet
Söyle ne yapalım, paşam sen emret
Gelmez isen Filekli'nin hakkından
Bir başka diyara ideriz hicret..."

23
Paşanın o seçkin askerlerinden
Bir nevcivan fırlayarak yerinden

El öperek izin ister paşadan
Filek fethi için o pulat beden

24
On dokuzla yirmi arasında yaş
Eğilmek nedir bilmeyen bir baş
Güzellik beratı olmuş alnında
Gazal gözleriyle iki samur kaş

25
Ilgaz Dağları'ndan gelmiş o civan
Adına diyorlar Hasan Pehlivan
Kırk gaza yoldaşı seçer kendine
Kimi kurt, kimi pars, kimisi arslan

26
Bir günlük yoldur at ile giderek
Bir gece yarısı görünür Filek
İki rekât namaz kılar gaziler
Kalenin fethine niyet ederek

27
İki yüksek yalçın kaya demiştik
Semaya yükselmiş haşmetle dimdik
Bunlardan birinin üstünde Filek
Gaflet uykusunda uyur şimdilik

28
Hasan Pehlivan'la o kırk yoldaşı
Koltuğu altına alarak başı
Tırmanırlar bin bir güçlük çekerek
Öbür kaya üstüne kaleye karşı

29
Dört merdiven getirmiştir o erler
Bunları kuşakla bağlayıp ekler

Ve dayarlar ordan kale burcuna
Buna bazu, bilek kuvveti derler

30
Merdiven bir mazgala dayanmış ama
Kaleye geçmeyi pek kolay sanma
Altında korkunç bir uçurum vardır
Ölüm demektir bir ufak sallanma

31
Palayı alarak ağzına Hasan
Olur merdivene ilk ayak basan
Pars gibi çevik ve tüy kadar hafif
Yüz okka çeken o koca pehlivan

32
O şehbaz mazgala varınca titrer
Görür ki delikten tunçtan bir ejder
Gibi uzanmıştır bir top namlusu
Yeridir diyelim Allahüekber

33
Gözüyle şöyle bir çarçabuk tartar
Ağırlığı en azdan seksen kantar
"Bismillah!.." diyerek o delikanlı
İki pençesini mazgala atar

34
O geniş göğsünü namluya koyar
Bazunun kuvveti imana uyar
Çelik kollar gerilip bir hamlede
Namluyu duvarla silmece dayar

35
Sonra koçbaşıyla ikinci hamle
Gümbür gümbür inler o koca kale

Seksen kantar topu sürüp atmıştır
Sürmemiştir bu iş bir dakka bile

36
Şimdi görün Hasan'ı pala elinde
Gürleyen sesiyle "tekbir" dilinde
Filek Kalesi'ne girmiş bir ejder
Bin kıvılcım kirpiğinin telinde

37
Peşinden atılmış öbür gaziler
Yıldırımlar, şimşeklerle beraber
Biz verelim Paşababa vezire
Filek fethi için müjdeyle haber

38
Mertlik kılıcını ta arşa asan
O Filek fatihi Demirbaş Hasan
Tarihimiz kabir olmuş yatıyor
Allah rahmetini eylesin ihsan...

Hasan Rıza Paşa

Balkan Harbi'nde İşkodra müdafaasıyla Türk askerlik şerefinin timsali olmuş bir kahramanımızdır. İşkodra Kalesi'nde çok üstün düşman kuvvetlerine karşı bir avuç askerle ve her türlü mahrumiyet içinde kahramanca dayanırken, müstakil Arnavutluk davasının gizli liderlerinden olup bu müdafaada İşkodra'da bulunan Esad Paşa Toptani denilen hainin bir suikast pususuna düşürülüp şehit edilmiş, asil ve kahraman Türk kumandanının ölümünden sonra Esad Toptani İşkodra'yı Karadağlılara teslim etmişti.

Hızır (Yeniçeri)

Niğbolu Meydan Muharebesi'nin büyük kahramanı. Ağır zırhlı şövalye olan Macar Kralı Vladislav'ı bir balta darbesinde atıyla beraber yere yıkmış, sonra şimşek gibi üzerine atılarak palasıyla kra-

lın başını bir çırpıda alıvermişti. Bir Türk mızrağı üzerinde yükselen kesik başı Haçlıların müthiş bozgunu takip etmişti. Yeniçeri Hızır'ın hayatı hakkında başka bir kayda rastlanmıyor, belki, bu muazzam işinden az sonra kendisi de şehit olmuştur.

Hızır Efendi (Yayabaşıoğlu Şeyh)

16. asır sonlarının namlı Halveti şeyhlerinden ve vaizlerindendir. Abdünnevvaboğlu İlyas adında bir yeniçerinin oğludur. Çocukluğu ve ilk gençlik çağları acemi oğlanı ve yeniçeri olarak geçmiş, 18-19 yaşlarında iken tahsil hevesi galebe çalmış, ocaktan kaydını sildirerek cami derslerine devam etmişti. Göz yaşartacak bir aşkla öylesine çalışmış, yüreğini ve kafasını öylesine imar eylemişti ki bütün İslam âleminin en büyük fikir merkezi olan İstanbul'un herkesin hürmetini kazanmış bir ilim adamı olmuştu. Şeyh Hızır, yaşı hayli ilerlemiş olarak III. Mehmed'le beraber Macaristan seferine gitti, Eğri (Erlav) Kalesi'nin fethinde bulundu ve Haçova Meydan Muharebesi'nde şehit oldu. Bu meydan muharebesinin ilk safhasında Türk askeri bozguna uğramıştı, Hızır Efendi, vaaz ve nasihatle askere metanet vermek için en ön saflara atılmış, düşmanla gırtlak gırtlağa boğuşarak kahramanca ölmüştü. Zaferden sonra cenk meydanını arayan müritleri Şeyh Hızır'ı kan ve çamurla yoğrulmuş, hemen paramparça bir halde bulmuşlardı. Yumulmuş olan sol elinde bir düşman askerinin saçları vardı, adamın saçlarını nasıl kavrayıp çekmiş ise bu bir tutam saçı kafatasının derisiyle beraber yüzüp koparmıştı. Muharebe sabahı çok neşeli imiş, bir müridine,

"Oğlum... Bir güzel rüya gördüm... Türklere zafer ve bana şehitlik müjdelediler..." demiş.

Hızır Efendi'nin nurlu yüzü meclisinde bulunanları teshir edermiş. Çocukluğunda ve gençliğinde de kendisine "Yusuf-ı Sani" dedirtecek kadar güzelliğiyle meşhur imiş.

Hızır Reis (Kurdoğlu)

16. asrın büyük kahraman denizcilerindendir. İmparatorluğun Kızıldeniz amirali iken Türk donanmasıyla Hint Okyanusu'nda Su-

matra Adası'na kadar gitmiş, Türk sancağını kudret, şevket ve medeniyet timsali olarak dalgalandırmıştır. Doğum ve ölüm yılları maalesef bilinmiyor.

1569 yılında yapılmış olan bu muazzam ve muhteşem sefer tarihimizin altın yapraklarından biridir ve sadece şanlı bir askeri hareket değil, göz kamaştıran bir medeniyet hamlesidir.

Baharat Adaları adıyla anılan Sumatra ve Cava takımadaları dünyanın en zengin köşelerinden biridir. Bu zengin yerler 16. asırda milli birliğini kuramamıştı, küçük küçük beylikler ve sultanlıklar halinde idare olunuyordu. Bunların içinde de en önemlisi Sumatra Adası'nın şimalindeki Açe Sultanlığı'ydı.

Afrika'nın cenubunu dolaşarak Hint Okyanusu'na çıkan Portekizliler Hindistan'la beraber Baharat Adaları'nı da tehdide başlamışlardı. Portekizliler buraları hem sömürmeye, hem de bu adalar halkı arasında Hıristiyanlığı yaymaya geliyorlardı.

Açe Sultanı Alaeddin, Sumatralıların adalarını kendi kuvvetleriyle müdafaa edemeyeceklerini gördü ve asrın büyük Türk hükümdarı Muhteşem Sultan Süleyman'a başvurmayı düşündü. Koca Türk hükümdarının şanı şöhreti oraları da tutmuştu. 1564 yılı sonlarında Hüseyin isminde bir zatın riyasetinde bir elçi heyetini yardım isteyen bir nameyle İstanbul'a gönderdi.

Sultan Alaeddin bu namesinde Açe'yle beraber bütün Sumatra Adası'nın ve Cava'nın Osmanlı İmparatorluğu'na iltihak ettiğini arz ediyor ve Sultan Süleyman'ı kendi mülkünü müdafaaya çağırıyordu. Elçi heyeti Sumatra'dan İstanbul'a ancak iki senede gelebildi, büyük Türk padişahını İstanbul'da bulamadı, Kanuni Zigetvar Seferi'ne çıkmıştı...

İmparator Zigetvar muhasarasında öldü. Yerine oğlu II. Selim geçti. Sokollu Mehmed Paşa sadrazamdı. Yeni padişahla İstanbul'a dönüşünde Açe elçisi Hüseyin huzura kabul edildi.

Sokollu'nun fikrince Açe Sultanı Alaeddin'e ve dolayısıyla Sumatra ve Cava adaları Müslümanlarına bir miktar asker, gemi ve silah göndermekle yardım etmenin hiçbir faydası yoktu. Bu adalarda büyük bir hayat ve fikir ve sanat inkılabı yapmak lazımdı... Top yerine topçu ve barutçu ustaları lazımdı, baruthaneler ve tophaneler kurulmalıydı... Gemi yerine gemi mühendisleri lazımdı, tersaneler kurmalıydı.

Büyük vezirin temsil ettiği büyük Türk İmparatorluğu'nun Endonezya Müslümanlarına yardımı böylece pek esaslı ve şanına layık oldu. Evvela tez elden asker ve silah gönderiliyordu... Sonra bu ordunun yanında bir ilim ve sanat ordusu yollanıyordu: ilkokul muallimlerinden, medrese hocalarından mütehassıs fen adamlarından, hekimlerden, mühendislerden, mimarlardan hattatlara, minyatür ressamlarına, kuyumculara varıncaya kadar bir kafile...

Sultan II. Selim tarafından Açe Sultanı Alaeddin'e hitaben yazılan uzun bir namede de selamet ve muvaffakiyet temennisinden sonra bir şart koşuluyordu: mütehassıs sanatkârlar ve fen adamları Açe'de iki yıl kalacaklardı... Orada yerine adam yetiştirdikten sonra Türkiye'ye döneceklerdi... Askerlere ve sair zevata gelince... İsterlerse Sumatra'da ve Cava'da yerleşebileceklerdi.

Bu muazzam yardımı Sumatra'ya ulaştırmaya Kızıldeniz Amirali Kurdoğlu Hızır Reis'le Kızıldeniz donanması memur edildi... Fakat koca Hızır Reis hemen yola çıkamadı... Yemen'de bir isyan çıkmıştı. Evvela donanmayla o isyanı bastırmaya memur oldu... Yardım bir sene kadar gecikti...

Sokollu Mehmed Paşa'nın uzun sürecek bir Sumatra deniz seferi için hakkıyla güvendiği Kurdoğlu Hızır Reis Aden'de bir de ölüm tehlikesi atlatmıştı... Türk amiralinden insanca muamele gören Şeyh Kasım alçakça mukabelede bulunmuş, bir fedaisine amirali öldürtmek istemişti.

Kurdoğlu Hızır Reis Sumatra deniz seferinin başbuğuydu. Sumatra'ya giden filo, on dokuz kadırgadan mürekkepti. O asrın en yeni ve büyük gemileriydi... Filonun kumandanlığına Mahmud Reis isminde Hint Denizi'ni iyi bilen bir gemici tayin edilmişti. Türk gemileri Açe'ye selametle vardı ve içindekileri bırakıp selametle döndü.

Türk donanmasının Açe'ye gelmesi, Portekizlileri bir müddet için Sumatra sularına yaklaştırmadı. Zira Sokollu, Portekiz Krallığı'na gönderdiği nameyle de bu adaların Türkiye'ye iltihak etmiş olduğunu, Endonezya adalarına karşı yapılacak bir tecavüze karşı Türkiye'nin bütün kuvvetleriyle doğrudan doğruya Portekiz sahillerine hücumuyla karşılık vereceğini bildirmişti.

Azametli mazinin hatıraları, bugün gözlerimizi yaşartmaktadır.

Hüseyin Paşa (Deli)

Girit Cengi'nde, adadaki Türk ordusuna on beş sene serdarlık yapmış, kahramanlığı dillere destan olmuş bir kumandandır. Gençliğinde sarayın Zülüflü Baltacılar Ocağı neferlerindendi. Gayet yakışıklı ve harikulade kuvvetli, insan şekil ve suretinde arslan kuvvetine sahipti. Bir İran elçisinin, Türk bazusunun kuvvetini imtihan için getirdiği bir yayın kirişini kimse çözememişken bu Zülüflü Baltacı Deli Hüseyin hem çözmüş ve hem de yayı pençelerinde çatır çatır kırarak elçinin önüne atmıştı. O andan itibaren IV. Murad'ın gözde başpehlivanı ve has nedimi olmuştu, kendisine vezirlik verilmişti. Hoşsohbet, latifeci, temiz kalpli mert adam olarak halk tarafından da pek sevilmişti. Tek kusuru cehli ve cehlinin icabı servete karşı hırsıydı. Köprülü Mehmed Paşa sadrazam olunca, on beş senelik Girit serdarlığında hesapsız hazineleri israf ederek Kandiye Kalesi'ni kasten fethetmemekle itham edildi ve serdarlıktan azledildi ve vücudunun ifnası icap edenler arasına konuldu. Büyük şöhreti yekten ifnasına mâni olduğu için suiistimallere çok müsait kaptanpaşalığa tayin edildi. Fakat dostlarının ikazı üzerine bu mevkide pek dürüst hareket eden Deli Hüseyin Paşa, az sonra Rumeli beylerbeyliğine nakledildi. Orada bir rüşvet suiistimali tutuldu ve derhal İstanbul'a getirilerek Yedikule Zindanı'nda idam olundu (1660). Herhalde ölümle kıyılacak adam değildi.

İ

İbrahim Ağa

Cezayir Türklerindendi, gönüllü olarak Girit Adası cenginde kılıcını arşa asmış binlerce kahramandan biridir. Bu adada Türk askerine on beş yıl serdarlık yapmış olan Deli Hüseyin Paşa'nın serdengeçti ağasıydı.

Çok kanlı bir muharebeyle zaptedilmiş olan Retimnon Kalesi önünde dillere destan olan yararlıklar göstermiş ve son hücumla kale alınırken ilk Türk bayrağını da kaleye bu İbrahim Ağa dikmişti.

İbrahim Ağa (Haseki)

1683 Viyana bozgunundan sonra, düşman tarafından Budin'in ilk muhasarasında müdafaada bulunmuş kahraman bir yeniçeridir.

Maalesef hayatı hakkında hiçbir şey bilinmiyor. O devrin müverrihi Silahtar Mehmed Ağa, Haseki İbrahim Ağa için şöyle demiştir:

"O mertebe cenk eder idi ki cüret ve şecaatine herkes aferin der idi. Cümle gazilerin kaptanı idi."

İbrahim Paşa (Şeytan)

1683 Viyana bozgunundan sonra düşman tarafından Budin'in ilk muhasarasında, Budin müdafii kahraman Kara Mehmed Paşa'nın şahadeti üzerine müdafaa mesuliyetini üzerine almış olan kumandandır, bu parlak müdafaanın belkemiği olan bir kahramandır. Cesareti, kahramanlığı, askere karşı şefkati, merdane hareketleriyle düşmanın dahi hürmetini kazanmıştı. Arşidük Maximilian kalenin

teslimi için gönderdiği bir mektupta:

"Sen ki kale muhafızı İbrahim Paşa'sın, efendine hizmet ise ancak bu kadar olur. İhtiyar, gün görmüş, bahadır, tedbir ve tedarikte kadir ve namlı askersin, padişahına senin kadar kimse hizmet etmemiştir. Yüz gün oluyor, bu kadar askeri kırdırdığın yetişir... İşte kale dört duvardan ibaret kaldı. Senin ve askerlerinin yüzü ak oldu, fakat bundan gayri bu kaleden size hayır yoktur. Arabalar ve gemiler tedarik ettik... Sizi emin ve salim dilediğiniz yere gönderelim, kaleyi teslim edin... Kılıçla girer isem, çocuk ve büyük, kadın ve erkek cümlenizi kılıçtan geçiririm" demişti.

Paşa bu mektubu getiren elçiye, "Sultan Süleyman Han, bu kaleyi fethettiğinde müdafaasını paşalara değil, askere emanet etmiştir. Askerler konuşsun!.." dedi.

Askerden seçilen mümessiller de elçiye, "Padişahımız bizi bu kaleyi düşmana teslim etmek için değil, düşmana karşı korumak için gönderdi... Şevkimiz her gün artmaktadır... Yüz günden beri cenk ederiz... Bir yüz gün daha cenk etsek ne olur ki..." dediler. Elçi: "Cephaneniz tükenirse ne yapacaksınız?" diye sorunca askerlerden biri, "Yıktığınız kalenin taşlarını size gülle diye atarız!" dedi.

O zaman İbrahim Paşa dayanamadı, "Elçi bey! Var Hersek'e söyle, bu askerin sağlığında size kale yoktur!" dedi.

Budin muhasaradan kurtulduktan sonra padişahtan gelen bir fermanda İbrahim Paşa'ya "Melek İbrahim Paşa" diye hitap olunmuştu, bu suretle "Şeytan" lakabı hükümdar tarafından "Melek" lakabına çevrilmişti. Budin muhafızlığı Abdi Paşa'ya verilerek Melek İbrahim Paşa bütün orduya serdar tayin edilmişti.

Padişahın kendisini sadrazam yapacağı hissedilince Kızlar Ağası Yusuf Ağa, Boşnak Sarı Süleyman ve Sadrazam Kara İbrahim paşalardan müteşekkil üçlü fesat çetesinin kurbanı oldu, ortada hiçbir sebep yokken idam fermanını çıkarttılar, Belgrad'da idam olundu.

İshak Bey (Timurtaşoğlu)

15. asrın kahraman akıncı beylerindendir. Bosna'nın fethi üzerine bu memleketin ilk Türk valisi olan İshak Bey Sırbistan'da Semendire Kalesi'nin de fatihi olmuştur. Ölünceye kadar Bosna valiliğinde

kalmış, buraya yeni bir medeniyet çağının umranını sokmuş, şövalye şahsiyetiyle denk bir devlet adamı olmuştur. 1465'te öldü.

İskender Çavuş (Farfara)

Kanuni Sultan Süleyman'ın Viyana muhasarasında büyük yararlıklar göstermiş bir yeniçeridir. Birkaç serdengeçti arkadaşıyla gömgök zırhlara bürünmüş olarak kale bedenine merdiven dayamış ve bu sırada kaleden bir çıkış hücumu yapan binden fazla düşmanla şecaat kılıcını arşa asma mertebesinde dövüşerek şehit olmuştur.

İskender Pehlivan (Tozkoparan)

15. asrın namlı kemankeş, ok atıcı pehlivanlarından, Kaptanıderya Küçük Davud Paşa'nın Venedik'e karşı deniz seferinde, henüz 19-20 yaşlarında bir nevcivan iken kılıcını arşa asmış bir kahramandır.

Yeniçeri Ocağı'ndan yetişmiştir; daha 15 yaşında bir acemi oğlanı iken bir ok meydanında en namlı kemankeş pehlivanlar huzurunda kabza kavramış, çocuğun pençesini, bazusunu gören pehlivan Yıldırımlı Baba, "Bu oğlanın lakabı Tozkoparan olsun... Göreceksiniz, ilerde dilaverlik yolunda neler yapacak!.." demişti.

Kaptanpaşalar deniz seferine çıktıkları zaman amiral gemisine en namlı ok atıcı pehlivanlardan on yiğit alırlardı, bunlar sefer boyunca daima kaptanpaşanın yanında bulunur, hatta onun sofrasına oturup yemek yerlerdi. Vazifeleri, deniz cengi başladığı zaman yüksek kumanda mevkiine çıkan kaptanpaşayı ortalarına almak, etrafa durmadan ok yağdırmak, zamanımızın makineli tüfek ateşi gibi, bu baraj atışıyla kaptanpaşayı düşman okçularına hedef olmaktan korumaktı.

Küçük Davud Paşa Venedik seferine çıkar iken on nefer ok atıcı pehlivanları arasına Tozkoparan İskender'i de almıştı.

Bu deniz seferinde Venedik donanmasıyla İnebahtı Kalesi açıklarında büyük ve kanlı bir deniz cengi yapıldı. Venedik gemilerinden biri Türk amiral gemisine rampa etti; bir Venedikli fedai Türk gemisine atladı, geminin altın alemli sancağını yerinden sökerek denize attı. Bu müthiş bir şeydi; diğer Türk gemileri kaptanpaşa gemisi-

ni sancaksız görünce Venediklilerin eline düştüğünü zannedecekler, Türk donanması bozguna uğrayacaktı.

Tozkoparan İskender Pehlivan bir saniye kaybetmedi, okunu Venedikli fedainin kalbine saplayarak onu da denize yuvarladı, sonra peşinden kendisi de denize atladı; sulara gömülmekte olan Venediklinin kafasını kesti, henüz su üstünde duran sancağı aldı, tekrar gemiye tırmandı, kestiği kelleyi sancağın sivri alemine saplayarak sancağı yerine koydu.

Bütün bunlar bir dakika içinde olup bitmişti.

K

Kasım Paşa (Gazi)

Yavuz Selim devrinde yetişmiş, Kanuni Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında Macaristan muharebelerinde büyük yararlıklarıyla tanınmış kumandanlarımızdandır.

Hudut sancakbeyliklerinde, valiliklerinde bulunmuş, bahadırlığı dillere destan olmuştu.

Kapısında her zaman için beş yüzden fazla seçme cenk erleri besler ve bunlara evlat muamelesi gösterirdi. Tameşvar valisi bulunurken eceliyle öldü.

Kasım Paşa (Güzelce)

16. asrın başlarında yaşamış kahraman vezirlerdendir. Yavuz Selim zamanında saray içoğlanları arasından yetişmiştir. Uzun zaman Mora valiliğinde bulunmuş, Anabolu Kalesi onun kılıcıyla fethedilmiştir.

İstanbul Tersanesi'nin kuruluşunda büyük himmeti görülmüş, tersanenin bulunduğu semt onun adına nispetle Kasımpaşa adını almıştır.

Kasım Voyvoda

"Kasım Bey" diye de anılır. 16. asrın başlarında Türk akıncılarının en namlısıdır.

Adını tarihimize altın harflerle yazdığı kahramanlık destanı Kanuni Sultan Süleyman'ın Viyana Seferi içinde geçmiştir. Sultan Süleyman ile Türk ordusu Viyana önüne, bir büyük şehrin muhasarası için gereken hazırlığı yapmadan gelmişti, bu sefer sadece bir

azamet ve kuvvet gösterisi mahiyetindeydi.

Kış da erken bastırmıştı. Muhasaranın kaldırılacağı sırada, Viyana'ya gönderilecek bir yardım Türk ordusunu tehlikeli bir duruma sokabilirdi. Bu sebeple kurulan harp meclisinde Kasım Voyvoda:

"Muhasara kaldırılırken, Almanya içerilerine düşmana göz açtırmayacak bir akın yapalım... Bu akına gidenler belki geri dönmeyeceklerdir... Fakat ordumuzun ve padişahımızın selametini sağlayacaklardır... Bu işi de ben üzerime alıyorum..." demişti.

Bu asil sözlerin karşısında bütün başlar eğilmişti. Kasım Voyvoda, Viyana önünden 12.000 akıncıyla yola çıktı. "Alman diyarının iç illerini vurmak için can ve başı feda etmeyi reva gördü, 12.000 merd-i serbaz ve mümtaz ile bir ucundan girip öbür ucuna daldı."

Yollarını ve ahalisinin dillerini bilmedikleri bir ülkede baş döndüren bir süratle ilerlediler... Bütün Almanya dehşet içinde kaldı. Döküle döküle en sona kalan dilaverlerle Kasım Voyvoda ta Innsbruck önlerine kadar geldi... Bunlar da orada şehit oldular...

Bugün Innsbruck'un cenubundaki ova "Brennerfeld" adını taşır, "Akıncı Ovası" manasınadır. Kasım Voyvoda destanının yıkılmaz abidesi olan bir isimdir.

Kenan Bey (Karslı)

17. asrın başlarında Kars Kalesi alaybeyliğinde bulunmuş kahraman bir yiğittir. İran Şahı Abbas sulhu bozup Kars'ı muhasara ettiğinde, Kenan Bey düşman ordusu hakkında bilgi edinmek için bir gece kaleden çıktı, fakat İranlıların eline düştü. Şah Abbas onu bizzat sorguya çekti, Kenan Bey,

"Şahım, boşuna üzülme... Karşında ağzı mühürlü bir adam vardır" dedi.

En korkunç işkencelere tahammül etti, nihayet Kenan Bey'in ayak ve bacak kemiklerini kırdılar, yarı beline kadar yağlı paçavralara sararak gülle yerine bir topun namlusuna tıktılar ve topu Kars Kalesi'ne doğru ateşleyerek bu kahraman adamı havaya uçurup paramparça ettiler.

Kiraz İlyas

16. asırda kahramanlık hatırası Rumeli gazileri arasında uzun zaman unutulamamış Yanyalı bir bahadır yiğittir. Afet-i devran bir erkek güzeliymiş. Kanuni Sultan Süleyman'ın Belgrad seferinden evvel, birkaç şehbaz can yoldaşıyla bu namlı kalenin bütün yollarını tutmuş, kaleye kuş uçurtmaz, kervan kondurmaz olmuş... Her gün birkaç esir veya baş alırmış... Ve nihayet bir Belgradlı'nın pususuna düşmüş, şehit olmuş... Genç ve güzel cengâverin başını kesmişler, Budin'de oturan Macar kralına göndermişler, kral,

"Ölümüne ağlanacak güzel bir insan... Düşmanımız da olsa bir kahramanın başıdır, hakaret etmeyin... Filan tepeye gömün..." demiş.

Budin, Türkler tarafından zaptedildikten sonra o tepeye "Kiraz İlyas Tepesi" adı verilmişti.

Konur Alp

Osman Gazi ve Orhan Gazi devirlerinin namlı cengâverlerinden ve kumandanlarındandır. Sakarya boyları ve Marmara havzası fatihlerindendir. Orhan Gazi henüz bıyıkları terlememiş bir nevcivanken, ilk girdiği muharebe olan Akyazı Cengi'ne, babası Osman tarafından Konur Alp'ın maiyetinde bir er olarak gönderilmişti. Müverrih Derviş Ahmed Âşıkî bu kahramanları şöylece tasvir eder:

"Bu gaziler düşmanla öylesine tutuşmuşlardı ki gecelerde uyku uyumazlardı ve gündüz de at arkasından inmezlerdi:

Döküp kanları başlar oynattılar
Bu gaziler olan serverleri gör
Cihana doğru geldi, doğru gitti
Şol ok gibi olan doğruları gör..."

M

Mahmud (Saçlı)

Hamza Mirza'ya karşı Cafer Paşa'nın Tebriz müdafaasında bulunmuş bir kahramandır. Bir serdengeçti ağasıydı. Arapkir taraflarından tüvana ve şehbaz bir delikanlıydı. Peçevili İbrahim Efendi, portresini şöyle çiziyor: "...Omuzlarından aşağıya dökülen uzun saçları, kulaklarının arkasına attığı palabıyıkları, kulağında küpeleriyle kendine has bir kılık kıyafeti vardı... Bir cenk narası attığı zaman bir saatlik yerden işitilirdi..." Geceleri kaleden çıkarak düşman ordugâhına baskınlar yapar, her seferinde birçok esirle döner, narasını işiten düşman askerleri kaçıp gizlenecek yer arardı. Kılıcını daima belden çalar ve kılıç çaldığı adamı daima ikiye bölerdi.

Mahmud Paşa

15. asrın büyük kahraman vezirlerindendir. Aslı Hırvatistan'da Alacahisar'dandır, bir harpte esir edilmiş, çocuk denilecek çağda II. Murad'ın sarayına verilmiş ve oradan mükemmel bir tahsil ve terbiyeyle yetişmiştir. Fatih Sultan Mehmed devrinde sadrazamlığa kadar yükselmiştir. İstanbul muhasarası cenginde büyük hizmet ve yararlıkları görülmüştür. İstanbul'un zaptından pek az sonra tayin edildiği sadrazamlıkta on altı sene kalmıştır. Bu yıllar Fatih'in fütuhatla dolu en parlak seneleridir ki Mahmud Paşa'nın bu harplerde ve zaferlerdeki hissesi pek büyüktür. Nüfuz ve şöhretini çekemeyenlerin entrikalarıyla azledilen büyük asker 1472'de tekrar iktidara getirilmiş, aynı entrikalarla yine gözden düşmüş ve nihayet 1474'te bütün hizmetleri unutularak idam olunmuştur. İstanbul'da

hayır eserlerinden büyük bir camii vardır, camiin bulunduğu semt ve büyük bir çarşı onun adını taşır, bu çarşıda onun yaptırdığı büyük bir hamam da Türk yapı sanatının şaheserlerindendir. Türbesi camiin yanındadır.

Mahmud Reis

II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde tersane kaptanlarından kahraman bir Türk denizcisidir. Rodos fethi seferinde, küçük adaların hemen hepsi bu zatın kılıcıyla fethedilmişti. Bu muharebelerden birinde tüfek kurşunuyla vurularak şehit oldu.

Mehmed (Deli) ile Hüsrev Bey (Deli) (Başını Vermeyen Şehit Destanı)

Kanuni Sultan Süleyman'ın birbiri arkasından çıktığı seferlerle Türkiye İmparatorluğu'nun sınırları içine alınan eski Macaristan'ın her karış toprağı bir Türk cengâverinin, bir Türk dilaverinin kanıyla sulanmıştır. Yüz binlerce şehidin arasında da Deli Mehmed adında bir nevcivanın menkıbesi, bu memleketin Türk idaresinde kaldığı bir buçuk asır boyunca daima anılmış, bu muhteşem hatıra daima taze bir gül gibi koklanmıştır.

Sınırda "Grijgal" adında bir palanga, sınır bekçisi kale yavrusu vardır... Arkası bir tepeciğe yaslanmış, önünde gözün alabildiğine bir ova uzanmaktadır... Yaya adımıyla palangaya yarım saatlik bir yerde de, gönül açıcı bir korucuğun kenarında küçük bir mezarlık vardı... Deli Mehmed'in kabri bu mezarlıktaydı. Kendisinden bir müddet sonra şehit olmuş Deli Hüsrev Bey ismindeki silah arkadaşı da onun kabrine defnedilmiş, bu mezar da "Şehitler Makamı" adıyla anılagelmişti. Yolu Grijgal Kalesi'ne düşenler, evvela Deli Mehmed ile Deli Hüsrev Bey'in müşterek kabrini ziyaret eder, sonra palangaya giderlerdi...

Aşağıdaki satırları, büyük Türk müverrihi Peçevili İbrahim Efendi'den alıyorum, yarı nesir yarı nazım Deli Mehmed'in kahramanlık destanıdır. Yazının güzelliğini, şirinliğini incitmeden bugün-

kü dilimize çevirmek zaruretini kabul etmek gerekir.

1554 senesinde (Hicri 961) Grijgal palangası beyi Mehmed Bey, askerinin bir kısmını alarak Ordu-yı Hümayun'a iltihak etmişti. Ordu, Kapoşvar Kalesi'ni muhasara etmişti. Fakat mevsim kıştır, demişler, cümle paşalar, Kapoşvar'ın fethini bahara bırakıp Budin'e dönmüşlerdi. Ahmed Bey de onlarla beraber Budin'e gitmiş, o kış, Grijgal'de pek az adam kalmıştı.

Grijgal'den altı menzil ileride düşmanın Zigetvar Kalesi vardı. Zigetvar Muhafızı Kraçin, fırsatı ganimet bilmiş, Grijgal önüne gelip palangayı muhasara etmişti. İşte orada o zaman bir cenk olmuştur ki, gazilerin kerameti zahir olmuştur. O sırada Grijgal palangasında kadı olan bir kimse bu cenk üzerine bir destan yazmıştır. Bu destanda gözleriyle gördüklerini yazmıştır. Hak budur ki, o gazilerin içinde böyle keramet sahipleri olmasaydı, dört tarafı kâfir hisarıyken burada oturmak ne mümkündü!..

Düşman palangayı sarınca, civardaki Türk kalelerinden yardım istemek için Grijgal'den evvela imdat topları atılmış...

"Haber toplarını attık firavan
Ki yani iderüz İslam'a ilan

Velî az idi gaziler begayet
Ola derdik heman Hak'tan inayet

Yüz on dört âdem idik ande ey can
O demde hazır olan ehl-i iman

Gelen kâfir velî binden ziyade
Kimisi atlı kimisi piyade

Çıkup taşraya çün yok cenge çare
Kapuyu bağladık girdik hisare..."

Düşman beyi Kraçin, palangaya bir adam gönderir:

"Grijgal'i vireyle teslim etsinler... Salibe, İncil'e, Zebur'a, ateşe ve nura yemin ederim kendilerini incitmem... Silahlarıyla çıkıp gitsinler!" der.

Fakat kaledeki gaziler müşavere ederler, Grijgal'i vireyle teslime kimse razı olmaz...

Yüz dört kişi, binden fazla düşmana karşı kaleden çıkıp cenk etmeye karar verirler. Kadı efendiye gelip kale kapısını açmasını söylerler...

"Danışık eyledik ol demde vafir
Çıkup cenk etmeyi rey ettik âhir...

Adûye varmada etmezler ihmal
Kamusu hâzır oldu geldi filhal...

Kulun hem kadı idim ehl-i dine
İmam idim mücahit zümresine...

Dediler: Kapıyı lütfedüp aç gel
Dahi kalbindeki havfı bırak gel...

Dedim anlara: Ey merd-i merdan!..
Be aşk-ı Şahi Gazi Han Süleyman...

Kulak urup biraz dinlen makavili
Beyan idem size ben hasbıhali...

Muradımı sorarsanız buradan
Değil men eylemek sizi gazadan...

Feda olsun bugün ger baş ü ger can
Hususa yarın ola İyd-i Kurban..."

Hem Kurban Bayramı arifesi hem de bir cuma günüydü... Kadı efendi,

"Bugün Arafat'ta cümle hacılar ve bütün İslam diyarı camilerinde sair müminler bizim gibi gazilere münacattadırlar... Münasip olan budur ki, biz dahi cuma namazımızı kılar, gözümüzün yaşlarını döker, birbirimizle helalleşiriz... Ve düşman üzerine gideriz... Kalanlarımız gazi, ölenlerimiz şehit olur!.." der.

Gaziler kabul edip cuma namazı vaktine kadar beklerler... Düşman ise vireyi konuşuyorlar sanmış... Namazdan sonra kapıyı açıp bir uğurdan kaleden dışarıya çıkmışlar ve iki kol halinde düşmana saldırmışlar... Bir kolun başında Gazi Deli Mehmed... Bir kolun başında da Gazi Deli Hüsrev Bey varmış...

"Deli Mehmed biri merdane hoşrev
Birisine dediler Deli Hüsrev..."

Evvelce atılan imdat toplarını civar kalelerden işitmiş olan beş on gazi de atlanmış... Doludizgin Grijgal'e koşmuş.

"Civarımız olan ehl-i dinden
Kıla-ı Müsliminin canibinden...

İşaret toplarından ol erenler
Ulaktan fevri almışlar haberler...

Tozlar kopar onlar geldiği yoldan
Tutar gün yüzünü hep sağ ve soldan...

Sanurdun nice bin atlu ve asker
İrişti nusret içün ey birader...

Bu hali baktı çünkim gördü küffar
Hezimet buldu anda çar ü naçar...

Yüzü tersine döndü kaçtı cümle
Kırardı gaziler ettikçe hamle..."

İmdada gelen beş on gazinin atları ayağından çıkan tozlar gökyüzünü tutunca, düşman büyük bir kuvvet geliyor zannıyla bozguna uğramış... Fakat imdada gelen bu gaziler görünmeden az önce, hücum kollarından birinin başında bulunan Deli Mehmed şehit olmuş...

Ve Grijgal kadısı tüyler ürperten bir sahnenin şahidi olmuş...

Destanında yeminler ederek "Rüya değil, aynıyla gördüm... Gözlerimin gördüğü bir hakikat!.." diyor.

"...
İki koldan iki gazi sürdü...

İkisi dahi olmuş mest ü medhuş
Girerler alaya güya ki serhuş...

Savaş iderler iken ol gazada
Deli Mehmed şehid oldu orada...

Kuluna bir acep hal oldu vaki
Değil vakıa hak bu ki vaki...

Değülüm Hak bilür ben sözde kezzab
Behakk-ı Mustafa vü âl ü ashab...

Şehit olan Deli'yi gördüm anden
Kesildi başı ve ayrıldı tenden...

Kesen kâfir, başın aldı eline
Götüre yani kim kendi iline...

Deli Hüsrev görüp haykırdı, dedi:
Ne yatırsın!.. Başını aldı gitti!..

Revadır canı verdin, kıyma başa!..
Acep hal oldu ve özge temaşa...

İşit bu hikmeti, bu sırr ü râzi
Kesik başlı şehit olan o gazi...

Heman fevri yerinden durdu geldi
Eliyle o laini urdu çaldı...

Yıkıldı düştü attan baş elinden
Ne baş kaygusudur kaldı yolundan...

O gazi aldı başın, düştü, yattı
Ne kimse gördü anı, ne işitti...

Görüp bu hali Hüsrev etti tahsin
Çağırdı kim: Yüzün ak ey celasin!..

İşaret kıldı hem bu natüvana:
Ne halet olduğun gör o civana!..

Kurudum kaldım anda sanki bican
Bakub bu ibrete nalan ü hayran...

Kakıdı bana dedi: N'oldu ey can
Ne dursun, gaza kıl ey Müslüman!..

Anın sözüyle geldi bana kuvvet
Ol esnada adüv buldu hezimet..."

Muhteşem bir sahnedir: 16-17 yaşlarında bir taze yiğit olan Deli Mehmed, yerde başsız yatarken, Deli Hüsrev Bey'in narası üzerine yerinden fırlar, güzel başını almış gitmekte olan düşmana hücum eder... Onu atından bir yumrukta cansız olarak yere yıkar... Ve kurtardığı kesik başını alarak tekrar yere uzanır! Bu vakanın şahidi, Deli Hüsrev Bey'den başka yalnız Grijgal kadısıdır... Hakikaten bu bir özge temaşadır!.. Ama kadı efendi gördüğü şeyin ilahi haşmetiyle perişan olmuştur...

Düşman bozguna uğramış kaçmış... Vakit de akşam olmuş... Cenkte Türklerden on dokuz kişi şehit düşmüş... Düşman da alıp götürdüklerinden maada meydanda altmış dört ölü bırakmış...

"Şehit olanları saydık çün ol dem
Şehit olmuş o gün on dokuz âdem..."

Şehit Deli Mehmed'i de şöyle bulmuşlar:

"Varıcak başını bulduk yanında
Kesilmiş şöyle yatur koltuğunda!.."

Şehitleri defnederler... Fakat kadı efendi, Deli Mehmed'in mezarı başından çekilip gidemez... Tek başına o mezar başında kalır... Bir özge temaşa da orada olur... Şehidin kabri bir nur külçesi halinde açılır... Melekler gelir ve Deli Mehmed'i kucaklayıp öperler:

"Ki gördüm kabr içinde hûb ü mahbub
Misali hur-i cennet belki mergub

Gelüp öptü ve koçtu ol civanı
Görüp aynülyakin bu benden anı

Mekabir şöyle ruşen oldu ol dem
Münevver oldu nurundan bu âlem..."

Kale kapısı kapanmak üzeredir... Kadı efendiyi çağırırlar... Efendi kendinden geçmiş, gözüne görünen âlemin vecdi içindedir...

"Geçüp kendimden olmamışım agâh
Beni benlikten almış ol yüzü mah!..

Gelür yoldaşlarım bazısı dir:
Kaparlar kapuyu, gel, içeri gir!..

O dem girdim hisara sanki serhuş...
..."

Kadı efendi hisarda yerine giderken, yolu Deli Hüsrev Bey'in menzili önünden geçer... Ne görsün ki... Deli Hüsrev Bey atını tımar etmekle meşgul... Ve pürneşe türkü söylemektedir!.. Deli Mehmed gibi bir nevcivanın şehit olmasından mütevellit bir teessürü yoktur... Efendi buna çok üzülür:

"Giderken kala içre ben kemine
Yolum uğradı Hüsrev menziline

Şehit olana kim ağlar, kim inler
Ol atın kaşıyıp türkücük ırlar..."

Ve dayanamaz, seslenir, Hüsrev Bey, "Lebbeyk sultanım!.." der... Fakat bir özge temaşa da orada olur. Kadı efendi söze başlamadan Deli Hüsrev Bey dile gelir:

"...
Dedi: Gördün mü zevkin ol civanın?!..

Dedim: Gördüm hakikat ol civanı
Buradan siz de gördünüz mü anı?!..

Bunların böyle hali dedi çoktur
Bilürsün gözlüye hod gizli yoktur!..

İkimiz görmeye budur işaret
Şahadet müjdesidir ki beşaret!.."

Mehmed (Fatih Sultan)

İstanbul fatihi, büyük şehrin fethiyle bir cihan imparatorluğunun temelini kuran ve cihan tarihinin akışını değiştiren büyük Türk padişahı ve serdarı Sultan Mehmed 1432 yılı Martının 29-30'uncu gecesi bir pazar gününün seher vaktinde Edirne'de doğdu.

Babası uyanıkmış, Kuran okuyormuş, Sure-i Muhammed'i bitirmek, Sure-i Feth'e başlamak üzereymiş, bir oğlu dünyaya geldiği müjdesini vermişler, o zaman henüz 27 yaşında bulunan Sultan II. Murad'ın gözleri sevinç yaşlarıyla dolmuş ve,

"Ravza-i Murad'da bir gül-i Muhammedi açtı!.." demiş.

Sultan Mehmed'in doğumundan evvel birtakım semavi hadiseler olmuş, bunlar o zaman, istikbalde fevkalade hadiselerin kahramanı olacak bir insanın doğacağına alamet sayılmış:

Güneş tutulmuş, fecr-i şimaliler görünmüş. Başı gök kubbesinde, kuyruğu doğu ufkunun üstünde murassa bir sorguç halinde muhteşem bir kuyrukluyıldız doğmuş... Ve bir hafta semayı tezyin eylemiş... O yıl ve ertesi yıl doğan çocukların çoğu erkekmiş, koyunlar, keçiler ikiz yavrulamışlar, tarlalarda başaklar dolgun olmuş, bahçelerde ağaçlar nahıl gibi meyveyle donanmış...

Sultan II. Murad 1444 yılında Macarlarla on sene sulh için Szegedin Muahedesi'ni imzaladıktan sonra, Osmanlı tahtını henüz 12 yaşında bulunan oğlu Mehmed'e bırakmış ve "Sağlığında oğlumun padişahlığını göreyim!" demişti.

12 yaşındaki bir çocuğun şahsiyeti hakkında hiçbir şey söylenemez, vücut yapısı ve yüzünün çizgileri dahi değişme çağındadır. Çocuk tahta oturtulmak üzere Manisa'dan çağrıldığı zaman, "Şehzadenin aklı fikri zevk u sefada ve sayd ü şikârda imiş... Hocası Molla Gürani, sopayla ve gücüyle okuturmuş. Uslu sözü dinlemezmiş" diyenler oldu. Şehzadeye güvenenler de vardı: "O haller küçücükkendi, geldi geçti... Arapça, Farsça ve hatta Frenkçe ve Yunani tekellüm eyler ve gece ile gündüz ilimle meşgul olur..." deniliyordu.

Bu saltanat tebeddülünden istifade etmek isteyen Macarlar Szegedin Muahedesi'ni bozup tekrar saldırdılar. Sultan II. Murad tekrar tahta davet edildi, Haçlılara karşı Varna'da parlak bir zafer kazandı. Padişahlık tadı damağında kalan genç şehzade Manisa yolunu tuttu.

Sultan Mehmed, padişahlık için yedi yıl daha bekledi. Babası 1451'de öldü. Ölümünden az evvel kazandığı İkinci Kosova zaferiyle oğluna pek sağlam bir taht bırakıyordu. Sultan Mehmed de 19 yaşına basmıştı. Tahta çıkar çıkmaz, ilk ve tek işi İstanbul muhasarasına hazırlanmak oldu. Sağlam ve mükemmel bir tahsil ve terbiyeyle yetiştirilmişti. Cihanı kavrayan ve uzağı gören cevval bir zekâya sahipti. Zamanına göre, eski ve yeni ilimlere tam bir vukufu onu harikuladeliğe doğru götürmüştü. İhmal nedir bilmez, maksatlarına dosdoğru koşardı. Hükümdar olduğunun tezine, huzuruna çıkan bir Bizans elçisine, "Kudretimin başarmaya yettiği şeyler sizin muhayyilenizin hudutları ötesindedir!.." diyen Sultan Mehmed, muhakkak ki, asrının en büyük hükümdarıdır.

Hükümdarlığı 1481 yılına kadar otuz sene sürdü, bu otuz yıl Anadolu'da Akdeniz'de ve Rumeli'de bir imparatorluğun kurulması için yapılması gereken muharebelerle doludur. Büyük serdar, aynı zamanda büyük bir ilim ve sanat hamisi oldu ve taht şehri İstanbul, İslam âleminin en muazzam bir fikir merkezi oldu. Samimi bir dindar, fakat Venedikli ressam Bellini'ye portresini yaptıracak kadar hür bir vicdana sahipti. Fatih Sultan Mehmed'in, Sadrazam Karamani Mehmed Paşa'nın telkinleriyle büyük oğlu ve veliahdı Şehza-

de Bayezid'in saltanat hakkını iptal ederek, küçük oğlu Cem'i veliaht ilan edeceği sezildi ve Fatih Bayezid'e sadık bir hizip tarafından çok ustaca hazırlanmış bir suikasta kurban oldu, hedefi meçhul kalmış son seferine çıktığı zaman, Gebze civarında Sultan Çayırı'nda kurulan otağında zehirlenerek öldürüldü.

Sadrazam Mehmed Paşa, Fatih'in ölümünü gizlemiş, bir gizli ulakla Karaman'da bulunan Sultan Cem'i İstanbul'a çağırmıştı, fakat bu mektup ve ulak Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa'nın eline düşerek yok edilmişlerdi. İstanbul muhafızı bulunan Şehzade Bayezid taraftarı İshak Paşa da Keklik Mustafa isminde bir taht davetçisini Amasya'ya yollamıştı. Bu adam zamanında, veliaht şehzadeye kavuşmuştu.

Mehmed Paşa, büyük padişahın naaşını araba içinde gizlice İstanbul'a getirirken, orduya yaptığı tebliğde, askerin ordugâhtan ayrılmasını şiddetle menetmiş ve biraz rahatsız olan Sultan Mehmed'in İstanbul'a kadar dönüp geleceğini bildirmişti. Fakat ölüm haberi derhal şüyu bulmuştu. Bunu İstanbul'da bir askeri ihtilal takip etmiş, Sadrazam Mehmed Paşa yeniçeriler tarafından parçalanmıştı. İhtilale evvela seyirci kalan Payitaht Muhafızı İshak Paşa, sadrazamın ölümünden sonra duruma derhal hâkim olmuştu.

O devirde yaşamış olan müverrih Âşıkpaşazade Ahmed Âşıkî, suikastı pek açık yazıyor: "Padişahın ayağında zahmet vardı. Tabipler ittifak ettiler, ayağından kan aldılar, zahmet ziyade oldu, şarab-ı farig verdiler, Allah rahmetine vardı!" Bunu bir manzumeyle de tekrarlıyor:

Tabipler şerbeti kim verdi hana
O han içti şerbeti kana kana

Ciğerin doğradı o şerbet hanın
Hemin dem zari itti yana yana

Didi: Niçün bana kıydı tabipler
Boyadılar ciğeri, canı kana...

Bu otuz yıl içinde memleketlerine, ikisi imparatorluk olmak üzere, büyüklü küçüklü on yedi devlet ilhak etmiş, iki yüzden fazla şehir fethetmişti.

Bu fütuhat silsilesinin kronolojisi şudur:

1453 Silivri, İmroz, Limni Adası ve Taşoz Adası'nın fethi.

1456 Enez Ceneviz Dükalığı'nın ilhakı.

1458 Mora seferi ve Atina İtalyan Dükalığı'nın ilhakı, Sırbistan fütuhatı.

1459 Belgrad müstesna, Sırbistan'ın bir vilayet halinde ilhakı.

1461 Mora'nın ilhakı, Amasra'nın, Giresun'un, Samsun'un fethi, Trabzon'un fethi ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kaldırılması.

1462 Sinop'un fethi ve Candaroğlu Beyliği'nin ilhakı, Eflak Prensliği'nin himaye altına alınması, Midilli Adası'nın fethi.

1463 Bosna'nın fethi, Hersek'in tabiiyet altına alınması.

1466 Konya'nın zaptı ve Karaman Beyliği'nin ilhakı.

1469 Eğriboz Adası'nın fethi. Ermenek, Aksaray ve İçel'in fethi.

1471 Alanya'nın fethi.

1473 Otlukbeli Muharebesi'yle Akkoyunlu Devleti'nin kaldırılması.

1475 Kırım'da Kefe Kalesi'nin Cenevizlilerden alınması ve Kırım Hanlığı'nın Türkiye himayesi altına girmesi, Azak Kalesi'nin fethi.

1477 Arnavutluk'ta Kroya'nın (Akçahisar) fethiyle bu ülkenin kati ve tamamen ilhakı.

1479 İşkodra'nın fethi. Anapa'nın fethi. Adriyatik'te Ayamavra ve Kefalonya adalarının fethi.

1480 Hersek Dükalığı'nın ilhakı. Gedik Ahmed Paşa kılıcıyla Cenubi İtalya'da Otranto'nun fethi.

İstanbul'da kendi adına nispetle yaptırdığı medreselerle, Fatih Sultan Mehmed, bugün İstanbul Üniversitesi'nin de kurucusu sayılır. "Avnî" takma adıyla küçük bir divan teşkil eden şiirleri vardır. Asrının büyük bir şairi değildi, fakat samimi, içli terennümleri vardır.

İslam şeriatının azami iznini kullanmıştı, dört nikâhlı zevcesi vardı: Sitti Şah Hatun, Gülbahar Hatun, Gülşah Hatun ve Gülçiçek Hatun... Bayezid Gülbahar'ın ve Cem de Gülçiçek'in oğullarıydı.

Fatih Sultan Mehmed'in türbesinin altında bir mahzen bulunduğu ve tahnit edilmiş naaşının veya mumyasının burada bozulmamış bir halde durduğu hakkında bir rivayet vardır.

Mehmed (Gemici Kara)

Girit Cengi'nin son yıllarındaydı, on iki Türk gemisi, Kandiye önündeki Türk ordusuna cephane ve erzak getiriyordu. Venedikliler bunu haber aldılar. Bir akşam Türk gemileri sahil toplarının himayesi altına girip demirlemek üzereyken, iki misline yakın bir kuvvetle yollarını kestiler. Müthiş bir deniz cengi oldu, öyle ki, biraz sonra da gece basınca, gemiler birbirine girdiler, on iki Türk gemisi bütün gece kahramanca dövüştükten ve içindeki gemiciler şehit olduktan sonra battılar. Birkaç tanesi de düşman tarafından zaptedildi. Denize atılan pek az Türk gemicisi de yüzerek karaya çıkabildi. Türk gemilerinin içinde en güzeli, en büyüğü ve en yenisi İnebahtılı Durak Bey'in gemisiydi. Durak Bey kahramanca dövüşmüş ve hemen bütün gemicileriyle beraber şehit olmuş, gemisi de düşman tarafından zaptedilmişti. Venedikliler bu güzel gemiyi, Kandiye karşısında bulunan Standiya Adası'na çektiler. Ertesi gün bayraklarla donattılar. Birçok kumandanlar, zabitler ve askerler gemiye doldu. Bu güzel ve büyük gemiyi hayranlıkla ve zafer sevinciyle gezip tetkik ediyorlardı ki, geminin içinde bir ses yükseldi, bunu çığlıklar ve müthiş bir panik takip etti: "Geminin cephane ambarında bir Türk var!" Fakat çok geç kalmışlardı. Bu sesin yükselmesiyle beraber korkunç bir gürültüyle koca gemi zangır zangır titreyerek paramparça oldu. Ve bir anda gökyüzüne, içindeki yüzlerce Venedikli'yle beraber bir ateş külçesi halinde fırladı... Kendisiyle ve yüzlerce düşman kumandan ve zabitiyle beraber gemiyi uçuran, Kara Mehmed adında 19 yaşlarında genç bir Türk tayfasıydı. Cenkte kahramanca dövüşmüştü. Kumandanının ve arkadaşlarının birer birer şehit olduğunu görmüştü. Gemi kurtarılamayacaktı. Yanındaki arkadaşı denize atlarken, "Ben gemide kalıyorum... Bu gemiyi düşmana vermem!" demişti. Yiğit Kara Mehmed, düşman askerleri gemiye çıkarken karanlıktan ve kargaşalıktan istifade etmiş, geminin cephane ambarına gizlenmişti. Geminin hayatı artık elinde demekti. Fakat Durak Reis'in de intikamını almak lazımdı. Kara Mehmed, yaralı, aç ve susuz on iki saat beklemiş, gemiye Venedikliler iyice dolduktan sonra barut fıçılarından birine çakmağıyla ateş vermişti.

Mehmed Bey (Zehrimar)

16. asrın namlı Türk denizcilerindendir. Süleyman Reis'ten sonra Tuna donanmasının başbuğu olmuştur. Mehmed Bey'e zamanında "Tuna Barbarosu" denilmişti. Mesleğindeki bilgisi ölçüsünde gözü pek bir cengâverdi. Tuna yalısı kalelerinin fethinde, Budin ve Peşte muhasarasında büyük yararlıkları görülmüştü. Estergon Kalesi'nin muhasarasında ise dillere destan olacak kahramanlıkla dövüşmüştü. Bir büyük amiral iken, nehre hâkim olduktan sonra gemilerdeki cengâverleri karaya çıkarmış, onların başında, açılan gediklere basit bir nefer gibi atılmıştı.

Mehmed Çocuk (Budinli)

Ordumuzun 1683'te Viyana'yı ikinci defa olarak muhasarası sırasında uğradığı büyük ve acı bozgun devri içinde erzak, cephane ve can imdadı alamayan Türk kumandan ve askerleri, Macaristan'da yüz elli yıldan beri sahip olduğumuz kaleleri ve şehirleri kanlarının son damlasını akıtıncaya kadar müdafaa etmişlerdi. Türk ordusu, Macaristan'ı bir tek meydan muharebesiyle almıştı. Almanya imparatorunun ordusu ise, Viyana bozgunundan tam on iki yıl sonra Budin Kalesi önüne geldi ve eski Macar Krallığı'nın başşehrini muhasara etti.

Budin'in son kahraman müdafileri arasında 13-14 yaşlarında bir de çocuk vardı. Adı Mehmed olan bu çocuğun sonsuz cesaretini ve büyük hizmetlerini, o devirde yaşamış müverrih Fındıklılı Mehmed Ağa şöylece anlatıyor:

Bu ateş gibi çocuk, geceleri kendisini iple bağlatarak kale bedeninden aşağıya sarkıttırırdı, düşmanın ileri hatlarına sokulur, her seferinde bir tüfek, bir boru, trampet yahut bir sancak almış olarak dönerdi.

Düşmanın, Türk askerleri tarafından çarkıfelek adı verilmiş yeni bir muhasara aletleri vardı, hemen kale hendeği önüne kurdukları bu aletlerle Budin Kalesi'ne amansız bir şekilde kumbara yağdırıyorlardı. Bir gün Budin yeniçeri ağası, "Düşmanın çarkıfeleklerini ortadan kaldıracak olana büyük bir nakdi mükâfat verilecek!" di-

ye askerler arasına tellallar çıkardı. Yeniçeri ağasına, "Bu işi ben yaparım!" diye tek müracaat eden Mehmed Çocuk oldu. "Bana yardım edilsin... Dediklerim yapılsın... Çarkıfelekleri kaldırırım!" dedi. Yeniçeri ağası çocuğun cesaretini ve zekâsını bildiği için teklifi tereddütsüz kabul etti.

Bir gece, kale duvarından aşağıya on kangal kadar halat sarkıttılar. Mehmed Çocuk kendisini de belinden iple bağlatarak kale duvarından aşağıya indi. Başta Budin paşası olmak üzere kaledeki bütün kumandanlar, zabitler ve asker, gecenin zifiri karanlığı içinde muhakkak ki çok tehlikeli bir maceraya atılan kahraman çocuğun muvaffakiyeti için dua ediyordu. Karanlığa saplanan binlerce göz hiçbir şey görmüyordu, binlerce yürek heyecanla çarpıyordu. Yalnız, arada bir sarkıtılan halatların aşağıdan çekildiğini görüyorlardı. Mehmed Çocuk, gecenin derin sessizliği ve zifiri karanlığı içinde bir şeyler yapıyordu.

Evet, çocuk bir şeyler yapıyordu... Yerde bir kertenkele sessizliğiyle sürünerek çarkıfeleklere yaklaşmış, halatları bu kocaman cenk aletlerinin ana direklerine bağlamış, sonra işaret vererek kendisini kaleye çektirmişti. Bundan sonrası kaledeki Türk askerlerinin bazu kuvvetine kalıyordu. Halatların öbür uçları kalede büyük bocurgatlara bağlanmıştı. Askerler "Ya Allah!" diye bocurgatların kollarına yapışarak çevirmeye başlayınca, aşağıdaki çarkıfelekler, zifiri karanlıkta müthiş gürültülerle yerlerinden oynamış ve kaleye doğru havada yükselmeye başlamıştı. Bu gürültüyle uyanan düşman neye uğradığını anlayamamış ve çarkıfelekleri de yerinde bulamamıştı!..

Küçük Mehmed, bu sevimli, güzel, cesur çocuk, artık, Budin müdafilerinin gözbebeği olmuştu.

Budin muhasarası iki safha halinde iki yıldan fazla sürdü. Bozgun bütün dehşetiyle devam ediyordu. Düşman nihayet Budin'i aldı. Kalenin son müdafii, ihtiyar bir kumandan, uzun beyaz sakalı ve nurlu yüzüyle kahraman Abdi Paşa olmuştu. Düşmanın başkumandanı kaleye girdiği zaman Abdi Paşa da şehitler arasında yatıyordu. Bu kahramanlık menkıbesini şöyle bağlayabiliriz:

İhtiyar paşanın yanında bir de çocuk uzanmıştı. Bu küçük şehit de çarkıfelek kahramanı Mehmed'di.

Mehmed Çocuk (Gaziantepli)

1920 yılında, Milli Mücadele'nin başlangıcında Gaziantep'in Hızırçavuş Mahallesi'nden 10 yaşında Mehmed Çocuk, çete reisi Arslan Bey'in fedaileri arasında bir küçük kahraman hatırası bırakmıştır. Falih Rıfkı Atay 1917-1933 arasındaki yazılarını ihtiva eden *Eski Saat* ismindeki eserinde "Bir Köylü Destanı" yazısını bu çocuğun şanında kaleme almıştır.

Arslan Bey'in bir mektubunu Salahattin Adil Bey'e (sonra Mustafa Kemal'in silah arkadaşı Salahattin Adil Paşa) götürürken Fransızların eline düşen, yanındaki mektubu yok eden, çocuğu söyletmek isteyen Fransızlardan türlü eza, cefa ve tehdit gördüğü halde merdane mukavemet gösteren bu yavrucak nihayet serbest bırakılmış, fakat Antep'e dönerken Senegalli askerlerin pususuna düşerek sol ayağının topuğundan yaralanmış, ihmal edilen yarası kangren olmuş ve kahraman çocuğun bu ayağını dizkapağının az altından kesmişlerdir. Macerasını çocuğun kendi ağzından nakleden "Bir Köylü Destanı" şu satırlarla bağlanmıştır:

"On yaşında gazi ve kahraman Mehmed'in hikâyesi burada biter. Mehmed bu macerayı anlattığı vakit henüz Antep harpte idi. Mehmed, kesik bacağı ile, sonuna kadar yine siperde vuruştu. Filintasını usta bir asker gibi atıyordu. Mehmed bugün hayatta ve Antep'tedir..."

Mehmed Efe (Demirci)

İstiklal Savaşı'nın başlarında çok büyük yararlıklar göstermiş bir efedir. 1885'te Nazilli'nin Piribeyli köyünde doğmuştur. Birinci Cihan Harbi'nde askerliğini yaparken bir Ermeni zabitten yediği bir tokat üzerine dağa çıkmış, şekavette dolaşırken vatanın namertçe istilaya uğradığını görerek çetesinin kuvvetini Milli Mücadele emrine arz etmiştir. İki yüz adamıyla Umurlu ile Aydın arasındaki hattı müdafaa eden Yüzbaşı Nuri Bey kuvvetlerine iltihak etmiştir. Kendisine "Aydın Cephesi Kuvayı Milliye kumandanı" unvanı verilmiştir. Birtakım vatan hainlerinin Konya, Bolu, Düzce ve Balıkesir'de çıkardıkları isyanların bastırılmasında mühim bir rol oynamış, 1920'de çetelerin kaldırılarak memleket müdafaasının tamamen Türk ordusuna verilmesi

üzerine Demirci Mehmed Efe, her türlü hırstan uzak, köyüne çekilmiş, ömrünün son yıllarını şerefli bir vatandaş olarak geçirmiştir.

Mehmed Paşa (Ateş)

19. asrın kahraman denizcilerindendir. Trabzonlu bir gemicinin oğlu olup baba mesleğine çocukluk çağında atılmış, cesareti ve tez canlılığıyla "Ateş" lakabını almıştır.

Kırım Harbi'ne Mahmudiye zırhlısı süvarisi olarak iştirak etmiş, Kerç istihkâmlarını susturarak gemisiyle Azak Denizi'ne girmesi, müttefik İngiliz donanması amirallerini hayretler içinde bırakmış, bu geçişi, efradın talimi ve süvarinin cesareti bakımından bir harika olarak vasıflandırmışlardır.

1866 yılında vezir rütbesiyle kaptanpaşalığa tayin edilen Ateş Mehmed Paşa, Türk donanmasını ve tersanesini Avrupa'nın birinci sınıf donanması ve en mükemmel tersanesi seviyesine çıkarmıştı. 1899 yılında öldü, kabri Tophane'de Kılıçalipaşa Türbesi yanındadır.

Mehmed Paşa (Bıyıklı)

Kahraman vezirlerimizdendir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran zaferinde büyük hissesi vardır. Bu meydan muharebesinden sonra hemen bütün şark vilayetlerimiz onun kılıcıyla fethedilmiştir. 1521 yılında ölmüştür.

Mehmed Paşa (Bosnalı Lala)

17. asrın kahraman vezirlerindendir. Tarihimizde mert, malumatlı bir asker ve devlet adamı olarak temayüz etmiştir. Macaristan'da Estergon Kalesi'nin ikinci fatihi olarak meşhurdur, 1604'te sadrazam olmuş ve 1606'da bu makamda ölmüştür.

Mehmed Paşa (Elmas)

17. asır sadrazamlarından ve kahraman Türk vezirlerindendir. 1662'de doğmuş ve henüz 32 yaşındayken sadrazam olmuştur. İkinci Viyana Muhasarası bozgunundan sonra başlayan felaketli devir

içinde bir meydan muharebesinde askeri teşvik için en ön saflara atılmış ve alnından kurşunla vurularak şehit olmuştur (1697).

Mehmed Paşa (Kara)

17. asrın ikinci yarısında kahraman vezirlerdendir. 1683 Viyana bozgunundan sonra düşman tarafından Budin'in ilk muhasarasında Budin müdafii olarak bulunmuş ve kahramanlık kılıcını arşa asmıştı. Devrin müverrihi Silahtar Mehmed Ağa bu parlak müdafaayı şu satırlarla tasvir ediyor:

"Bu kale, binasından beri bu mertebe ateş görmemiştir. Kırktan fazla balyemez topuna ve yirmi sekiz havan topuna bir fitilden ateş verirlerdi. Bir seferde her tanesi yirmi dörder okkalık gülleler uçardı. Açılan gedikler sabaha kadar tamir olunurdu... Her tanesi yüz seksen-üç yüz okkalık kumbaralar atarlardı, rast geldiği binaları temelinden kaldırır, hak ile yeksan eder, içinde bulunan insanları havaya uçurup yere cansız inerlerdi. Ama kâr-ı fasitleri encamında kendi başlarına oldu. Budin gazileri ve Budin'in kemankeşlikte binazir adamları kanıkmış kurt gibi esna-yı mukatelede Rüstemane ve kahramanane naralar urup düşmandan intikam alırdı. Öyle cenkler olurdu ki gökte melekler tahsin ederdi, serhat gazilerinin bu mertebede cengi bir tarihte görülmemiştir."

Budin müdafileri bu yüz on bir gün içinde sekiz büyük huruç hareketinde bulunmuş ve hepsinde de düşmana çok ağır kayıplar verdirtmişti.

Kara Mehmed Paşa koca bir vezir iken Dalkılıç Veli Bey'in kumandasındaki huruç hareketine basit bir serdengeçti gibi iştirak etmiş, kendi eliyle on beş düşman askeri öldürmüştü. Bir gün alnından bir kumbara parçasıyla yaralandı, yaralı olduğu halde müdafaa hatlarındaki askerin başından ayrılmadı, iki üç gün sonra bir kumbara da yanında patladı ve belden aşağısını alıp götürdü. O halde bile metanetini bozmadı. "Asker görmesin!.." deyip üzerine bir örtü attırdı ve kendi yerine kumandan tayin ettiği Şeytan İbrahim Paşa ile sair ümerayı çağırtıp vasiyette bulundu ve ruh teslim etti.

Mehmed Paşa (Yahyalı)

16. asır başlarında yaşamış kahraman kumandanlarımızdandır. II. Bayezid'in sadrazamlarından Yahya Paşa'nın oğludur. Büyük kardeşi meşhur akıncılardan Küçük Bali Bey'in yanında çocukken harplere girmiş, Mohaç Meydan Muharebesi'nde bulunmuş ve pek genç yaşında Semendire sancakbeyi olmuştu. Avusturya hududunda gece ve gündüz yıllarca süren gazaları destanlar halinde anlatılan bu cengâver, bir seferinde 2.000 kadar akıncıyla 24.000 kişilik bir düşman ordusunu pusuya düşürüp imha etmişti. Pojga Kalesi, Vişgrad, Novigrad, Hatvan kaleleri ve sayısız hudut palangaları onun kılıcıyla fethedilmişti. II. Bayezid zamanında Mora'da Venediklilerden zaptedilmiş olan Koron Kalesi bir ara yine Venedikli eline düşmüş ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından bu kalenin istirdadına Mehmed Paşa memur edilmişti, kısa bir muhasaradan sonra Koron'un da ikinci fatihi olmuştu. Ölüm tarihi tespit edilememiştir.

Mihal Gazi

Osman Gazi'nin en yakın silah arkadaşlarından; tarihimizde "Köse Mihal" diye meşhurdur. Mihalzadeler diye anılan oğulları ve torunları da Rumeli fütuhatında çok parlak hatıralar bırakmışlardır. Mihal Gazi, Harmankayası tekfuruydu; İslamiyet'i kabul etti, diğer tekfurlar arasındaki siyasi nüfuzunu ve kılıcını Osman Gazi'nin hizmetinde kullandı. Uzun bir muhasaradan sonra Bursa'nın teslimin-de de şartları o tespit ve tanzim etmişti. Bursa'nın zaptından az sonra vefat etti.

Murad (Sultan I.)

Kahraman hükümdarlarımızdan, Orhan Gazi ile Nilüfer Hatun'un oğlu, 1326'da doğdu, 1360'ta padişah oldu, 1389'da Kosova Sahrası'nda kazandığı parlak zafer gününde müntakim bir Sırplı tarafından şehit edildi. Bursa'da Çekirge'de camiinin yanındaki türbesinde yatar. Yirmi dokuz sene sürmüş olan padişahlığı, dedesi tarafından kurulan devletin kudretini artırma yolunda hummalı bir fa-

aliyet içinde geçti, mert ruhlu, âlicenap bir şövalye hükümdar oldu. Onun devrindedir ki Anadolu'da eski Selçuk İmparatorluğu derebeylerinden Kütahya, Saruhan, Aydın ve Muğla hanedanlarının toprakları Osmanlı ülkesine katılmış, Rumeli'de Bulgaristan baştan başa fetholunarak hudut Tuna Irmağı'na dayanmış, Makedonya alınmıştır. Sultan Murad'ın devlete çok büyük hizmetlerinden biri de, Kadıasker Çandarlı Kara Halil, Molla Rüstem ve Gazi Evrenos Bey gibi çok değerli müşavirleriyle beraber "Yeniçeri" adıyla devletin daimi asker ocağını kurmak olmuştur. Hatırası, her Türk'ün kalbinde asırlardan beri kutsi bir hale içinde yaşayan simalardandır.

Büyük hükümdarın şahadetine tekaddüm eden geceyi müverrihler şöylece naklederler:

İki ordu birbirini gördükten sonra ortalık kararmış... Kosova Sahrası'nı bir zulmet kaplamıştı. Müttefikler ordugâhında bir harp meclisi toplandı, ortaya atılan ilk söz şu oldu:

"Türk askeri cebri bir yürüyüşle gelmiştir... Yorgundur... Derhal hücum edelim!.."

Bir Sırp kumandanı,

"Hatta sabahı beklemeyelim... Olabilir ki Türkler bizim kuvvetimizi gördükten sonra gece firar ederler!.." dedi.

Bu teklif kabul edildi, fakat Kral Lazar,

"Bizim hücuma hazırlanmamız ancak gece tamamlanabilir... Hücum şafakla beraber başlar!.." dedi.

Aynı gece Sultan Murad da bir harp meclisi toplamıştı. Padişahın küçük oğlu Şehzade Bayezid, istikbalin Yıldırım Sultan Bayezid'i bu harp meclisinde çok heyecanlı konuştu, eğer varsa, bütün tereddütleri silip attı:

"Biz bir fikrin mücahitleriyiz... Anadolu'nun geniş sahralarını ve müstahkem kalelerini bayrağımızın altında toplarken silah arkadaşım askerlerimiz cenkten cenge girdikçe kılağılandı, yorulmadı... Zafer ve selametimiz celadet ve cesaretimizdedir..."

Evrenos Bey de,

"Sırp iyi askerdir. Fakat kafası bir noktaya saplanır, onun aksiyle karşılaşırsa şaşırır ve bir daha kendini toplayamaz... Buraya zafere inanarak geldiler... Bir durakladılar ve azıcık da sarsıldılar mı, karşımızda müthiş bir bozguna uğrayacaklardır!.." dedi.

Sultan Murad,

"Muharebe zamanı için fikrin nedir?" diye sordu.

Evrenos Bey,

"Bizim için 'yorgundur' diyecekler... Biz şafakla beraber hücuma geçmeliyiz... Muharebe meydanında dikkat edeceğimiz tek nokta merkez kuvvetimizin dağılmamasıdır. Bir kitle halinde düşman ordusunun herhangi bir noktasına yüklenilmesi bize zaferi kazandıracaktır!" dedi.

Gecenin geri kalan saatleri derin bir sessizlik içinde geçti. Sultan Murad, harp meclisi dağıldıktan sonra gözünü yummadı, otağında Hakk'ın huzuruna varıp dua, tövbe ve istiğfarla meşgul oldu.

16. asrın büyük Türk müverrihi Hoca Sadeddin Efendi, padişahın ağzından bir münacat kaleme almıştır ki tarih-i edebiyatımıza "Sultan Murad'ın Kosova Sahrasında Duası" adıyla mal olmuştur:

Âb-ı rûy-i Habib-i Ekrem içün
Kerbela'da dökülen dem içün

Şeb-i firkatte ağlayan göz içün
Reh-i aşkında sürünen yüz içün

Ehl-i derdin dil-i hazini içün
Cana tesir iden enini içün

Eyle ya Rab lütfunu hemrah!..
...

Bakma ya Rab bizim günahımıza
Nazar it can ü dilden ahımıza

İtme ya Rab mücahidini telef
Tir-i adâya bizi kılma hedef!..

Bunca yıl say ü içtihadımızı
Gazavat içre yahşi adımızı

İtme ya Rab kahrın ile tebah
Yüzümü halk içinde itme siyah!..

Rah-i din içre ben feda olayım!..
...

Miladın 1389 yılı Ağustosunun dokuzuncu pazartesi günü Kosova Sahrası'nda Türklerin parlak zaferi için yalnız beş saat kâfi gelmişti.

Murad Hüdavendigâr zaferden sonra cenk meydanını dolaşırken Miloş Kapiloviç isminde bir Sırp tarafından hançerle, bir rivayete göre de mızrakla vurularak şehit edildi. Cenk meydanında merdane dövüşü kaybettikten sonra bir faniyi hançerle yere serene "fedai" sıfatı yakışmaz, "müntakim" demelidir. Kapiloviç için "Yaralılar arasından kalkıp gelmiştir, yahut kendi saflarından ayrılıp Türklere doğru at sürüp gelmiştir ve kendisine sözde elçi sıfatı vermiştir" derler.

Sahneyi eski müverrihlerin diliyle nakledelim:

"Şapkasın eline almış, atını ardından sürüyüp Murad Han'a doğru yürüdü... Gaziler karşıladı.

'Gidin... Ben el öpmeye geldim... Ve hem beşaretim var... Lasoğlu'nu (Kral Lazar'ı) tuttular... İşte getirirler!..' dedi.

Gaziler Lasoğlu'nu getirdiklerini gördüler, tutmaktan farig oldular. Hemankim hanın yanına erdi, gönderini çevirdi, Murad Han'a sançtı."

Vurulan padişah hemen bir çadıra götürülmüş, kaçmak isteyen Kapiloviç paramparça edilmişti. Müverrihlerimiz bu adam için "Dev cüsseliydi, kat kat zırhı vardı, atına ulaşabilmek için iki defa sıçradı, fakat kurtulamadı" der. Kosova Sahrası'nda Kapiloviç'in padişahı vurduğu yere ve kaçmak için sıçradığı iki noktaya birer ibret taşı dikildi. Bilahare muzaffer padişahın hatırasını taziz ve tebcil için Kosova Sahrası'nda bir de sembolik türbe-meşhet yapıldı. Sultan Murad'ın tahnit olunan naaşı Bursa'da camiinin yanındaki türbesine götürüldü. Şahadetinde 63 yaşındaydı.

Murad (Yeniçeri)

İstanbul muhasarası cenginin kahramanlarından ve şehitlerindendir. Müverrihler bu askeri "dev cüsseli bir muharip" diye tarif ediyorlar. Muhasaranın otuz bir-otuz ikinci günlerini bağlayan gecede sabaha karşı yapılmış olan ilk büyük hücumda ikinci hücum koluna kumanda etmiş Sancaktar Ömer Bey gibi, geri dönmemişti. Şahadetini şöyle anlatırlar:

"İstanbul müdafaasının en büyük siması olan Cenevizli şövalye Giovanni Giustiniani gayet iri yapılı bir muharipti, gömgök zırha bürünmüştü, o gece 30.000 kişiyle hücum eden Türklere karşı en ön safta yer almıştı, birden karşısına Yeniçeri Murad çıkmış ve Giustiniani bu dev adamın karşısında ufalıvermişti. Şövalyenin çift pençeyle havale ettiği ağır kılıcı Murad'ın kalkanını sıyırarak boşa gitmişti, bunun üzerine Murad palasını bütün dehşetiyle hasmına inmek üzere havaya kaldırmış, fakat sendeleyerek yere yıkılmıştı, adı tarihin meçhulü kalmış bir Bizanslı, bir balta darbesiyle Murad'ın sağ bacağını uçurmuş, cengâveri yere yıkmıştı, yerde, beş altı düşmanı ağır yaraladıktan sonra şehit edildi."

Murad Bey (Gazi)

16. asrın birinci yarısında namlı cengâverlerdendir, akıncı beylerinin en meşhurlarından Gazi Hüsrev Bey'in has evlat sevgisiyle yetiştirmesidir.

Hüsrev Bey'in, emrine verdiği beş yüz askerle Bosna sınırında bir palanga zaptettiği zaman 16 yaşında imiş. Bütün ömrü Bosna ve Macaristan sınırlarında, sancakbeyliklerinde geçmiştir. Kanuni Süleyman'ın ilk Macaristan seferlerinin hepsine iştirak etmiştir.

Murad Reis (Akıncı)

17. asrın yarısında yaşamış Cezayirli bir Türk deniz akıncısıdır. Akıncı Murad Reis, ilk Atlas Okyanusu seferine 1616 yılında iki filoyla çıktı. Kendisi birinci filoyla Cenubi Amerika müstemlekele-

rinden İspanya'ya gelmekte olduğunu öğrendiği on kadar büyük İspanyol gemisinin yolunu kesmeye gitti. İkinci filoyu boğazın içinde karakol bıraktı.

Hamulesi altın, gümüş ve paha biçilmez mücevherlerden mürekkep olan İspanyol gemileri akıncı korsanların eline geçti. Gemilerin yolcuları arasında bir de küçük İspanyol prensi vardı, o da esir edildi.

Bu küçük prensin Habsburg hanedanından kimin oğlu olduğu ve adı Türk kaynaklarında yazılı değildir. Bilinen, bu çocuğun Cezayirliler tarafından İstanbul'da Sultan I. Ahmed'e gönderildiği ve Enderun-ı Hümayun oğlanları arasına verildiğidir.

Cezayir rivayetleri, çocuğun babasının bu acıyla bir manastıra kapandığını söyler, Cezayirli Geda Muslu adında bir halk şairi de vakayı bir destan mevzuu yapmıştır:

İspanya Cezayir'e haber göndermiş
Komazım oğlumu alırım demiş
Eğer vermezlerse kıyamete dek
Ben bu dert ile ölürüm demiş

Kailim beş yıla itseler vade
Cümle emlakimi veririm yade
Peşkeş verirlerse Sultan Ahmed'e
Müslüman iderler bilürüm demiş

Bin yesirle yüz bin altın vereyim
Tek heman bir gez yüzün göreyim
Bu kara başıma derman arayım
Ölünce çalışır bulurum demiş

Gör imdi ne demiş Cezayirli de
Virmeziz oğlunu bilmiş ol senin
Biz anı gönderdik Sultan Ahmed'e
Kara haberlerin almış ol senin...

Cezayirli deniz akıncıları, Murad Reis'in başbuğluğunda Atlas Okyanusu seferlerine 1619'da birden hız verdiler. Daima çift fi-

loyla yapılan ve filonun biri engine gidip diğeri Cibralta (Septe) Boğazı'nda karakol kalan bu akınlarda, İspanya ticaret filoları kadar İngiliz denizciliği de ağır darbeler yerdi. 1619-1621 yılları arasında yapılan üç seferde dört yüzden fazla İngiliz gemisi zaptedildi.

İngiltere'nin cenup ve garp sahillerinde birçok kasaba ve şehirler vuruldu.

1625'te Septe Boğazı'ndan çıkan akıncı Murad Reis, İngiltere ile İrlanda arasındaki Bristol Kanalı'nın ağzında, İngiltere'nin Devon Kontluğu'nun karasularında Lundy Adası'nı zaptetti.

Bristol limanı o zaman İngiltere'nin en faal bir ticaret limanı idi. Türklerin Lundy Adası'nı ele geçirmesi bu denizci memleketi heyecan içinde bıraktı, fakat İngiliz donanması Türk deniz akıncılarıyla bir deniz harbini göze alacak kuvveti kendisinde göremedi.

Ada üç sene kadar Türklerin elinde kaldı. Murad Reis bu adayı, dilediği zaman limanından istifade etmek şartıyla İngiliz korsanlarına devretti ve maksadının, İngiltere'yi değil, İngilizler ile Türklerin müşterek hasmı olan İspanya kralını hırpalamak olduğunu bildirdi.

Akıncı Murad Reis 1626'da İngiltere ve İrlanda sahillerinden üç yüz kadar esir aldı, İskoçya sahillerini dolaşarak Şimal Denizi'ne indi, Hollanda ve Danimarka sahillerini vurdu.

Eski Norman gemicilerinin akınlarını hatırlatan bu teşebbüs o memleketler halkını yıllarca korku içinde yaşattı.

Danimarka'dan sonra Norveç fiyortlarına giren bu Türk gemicisi, hareketi akıl ve hayale sığmadığı için, efsanevi bir hatıra bırakmıştı.

Murad Reis'in 1627'deki seferi daha parlak oldu. Yine iskoçya'yı dolaşarak Şimal Denizi'ne çıktı... Yer yer Norveç sahillerini vurdu... İzlanda'ya kadar gitti... Bu adadan sekiz yüz esir aldı, Cezayir'e göndererek sattırdı. İzlandalı bu esirler arasında bulunan Ólafur Egilsson adında Luther mezhebinden bir rahip nasılsa kaçıp kurtulmuş ve memleketine dönünce hatıralarını yazarak neşretmiştir.

1825'te İzlanda'da basılmış olan ve *Litil Saga um herlilaup Tyrkjans a' J'islandi* adını taşıyan eseri bu "Türk zaferleri"nin naçiz muharriri maalesef görememiştir. Bizim tarih kaynaklarımızda bulunmayan menkıbeleri ihtiva ettiği muhakkaktır, Türk Tarih Kurumu'nun dilimize tercüme ettirmesi gereken eserlerdendir.

Cezayir akıncıları arasında Çırpanlı isminde bir halk şairi, akıncı

Murad Reis'i şu mısralarla övüyor:

Gazi Murad Reis'i soranlar
Vardır bahadır yarar delisi
Her kande hu dese gelir yetişir
Vardır bahadır yarar delisi

Gelen Gazi Murad Reis'tir bak
Resulullah sancağını çeker ak
Denizde karada yardımcıdır Hak
Odur Mağrip ulularının velisi

Cezayir'e Hak'tan nazar olmuştur
Her birimiz bir iklimden gelürüz
Savaşırken şehit düşer kimimiz
Al kırmızı kan içinde ölürüz...

Hayatı hakkında adından başka hiçbir şey bilinmeyen Çırpanlı'nın bu destan parçalarından son kıta pek aydın gösteriyor ki, yukarıda da söylediğimiz gibi Cezayir'in deniz akıncıları Anadolu'dan ve Rumeli'den kopup gelmiş ve orada tavattun etmiş, akıncı korsan gemilerinde baş döndüren maceralara atılmış yiğitlerdi.

1628'de akıncı Murad Reis daha azametli bir teşebbüse girişti... Gene iskoçya'yı dolaşarak ve İzlanda sularına çıkarak oradan Amerika istikametini tuttu ve Atlas Okyanusu'nu aşıp Terre-Neuve'de Amerika kıtasını gördü...

Fakat dönüşte müthiş bir fırtınaya tutuldu. Başta kendisi, bütün gemileri ve kahraman gemicileriyle beraber Atlas Okyanusu'nun sularına gömülerek kayboldu.

Cezayir deniz akıncıları bu büyük kahramanın hatırasını asırlar boyunca muhafaza etmişlerdir. Adı meçhul bir halk şairi onun son seferi için şu güzel ilahiyi yazmıştır:

Murad Reis'in gemileri seksen direkli
İçinde tayfalar, ağalar arslan yürekli

Enginlerden bir kuş geldi kondu aman serene
Beş Mısır hazinesi vereyim karayı görene

Murad Reis'in gemileri çamdır dayanmaz
İçinde tayfalar ağlar uyur uyanmaz...

Kahraman Murad Reis'in Atlas Okyanusu'nda kaybolması, Cezayir deniz akıncılarının Septe Boğazı'ndan yeni akınlara çıkmasına set çekmedi ve Atlas Okyanusu'nda karşılarına bir deniz cengi kabul edebilecek bir kuvvet çıkamadı.

Mesela 1630 yılında İngiltere başvekiline gönderilen bir mektupta şöyle deniliyor:

"Mısır hiçbir vakit bugün İngiltere'nin cenup sahillerinde dolaşan Cezayir korsan gemileri kadar tırtılla dolmamıştır..."

1663 yılında Londra'da basılmış bir Türkiye tarihinde de Cezayir deniz akıncıları için şu satırlar yazılıdır:

"Cezayir korsanları tamamen müstakildirler, fakat padişahın emrine itaat ederler.

Padişah bütün dünyaya bu korsanların Türkiye kanunları haricinde bulunduklarını ilan etmiştir, onlara korsan muamelesi yapılabileceğini söylemek istemiştir, fakat ilan, korsanların elde ettikleri ganaimin iade edilmemesi içindir.

Cezayir korsanları Şimali Amerika'da Terre-Neuve'e kadar gittiler. Oradan bir hayli ganaim elde ettiler. Hatta zaptettikleri gemilerden birinde Virginia'ya gitmekte olan gayet güzel bir İngiliz kızını da esir ettiler, Cezayir'e döndükten sonra bu kızı İstanbul'da Sultan IV. Mehmed'e gönderdiler.

Rivayete göre bu kız padişahın sarayında ve padişahın gözdesi imiş.

Cezayir gemicileri umumiyetle gayet nazik insanlardır. Hepsi zeki ve amirlerine son derece mutidir.

Bizim çok kaba ve asi gemicilerimiz gibi dinsiz ve alçak tabiatlı değillerdir..."

Cezayirli deniz akıncıları, Türk ordusu Viyana önünde bozularak

Avrupa sınırlarımızda bir bozgun devri başladığı zamandır ki Atlas Okyanusu'ndan ayak çektiler.

Murad Reis (Koca)

16. asrın ikinci yarısı ile 17. asrın başlarında Cezayirli Türk deniz akıncılarının en namlısı, adı tarihimize altın kalemle yazılmış kahramanlardandır.

Cezayir beylerbeyliğine, paşalığına kadar yükselmiş, üzerine ilave olarak Rodos paşalığı da verilmiş, fakat bu unvanlar sadece resmi evrak üzerinde kalmış, kendisi daima Murad Reis diye anılmıştır.

Murad Reis, 1585'te büyük bir filonun başında Septe Boğazı'ndan çıkarak ve bir sabah gün doğarken Batı Afrika sularında o zamanlar İspanya'ya ait olan Kanarya Takımadaları'ndan Lanzarote Adası'nın önünde görünmüş, şehri hücumla zaptederek valinin ailesi de dahil üç yüz kadar esir almıştı.

Vali, Murad Reis'ten aman dileyerek Türk amiralinin gemisine gelmiş ve esirleri bir fidye-i necatla kurtarmaya muvaffak olmuştu.

Cezayir deniz akıncılarının baş döndüren Atlas Okyanusu seferleri bu tarihten otuz beş yıl kadar sonra 1619'da başladı. Bu muhteşem deniz seferlerinin başbuğu da yine Murad Reis adında kahraman bir amiralimiz oldu.

Kahramanlık kılıcını arşa asan ve adını tarihimize altın harflerle yazmamız gereken bu ikinci Murad Reis'i, 1585'te Kanarya Adaları seferiyle Atlas Okyanusu'na yol açan Koca Murad Reis'le karıştırmamalıdır.

Koca Murad Reis'in en büyük muharebesi 1609'da Kaptanıderya Halil Paşa'nın maiyetinde Kıbrıs suları açıklarında Malta şövalyeleriyle yaptığı deniz cengidir.

Bu cenkte altı büyük Malta kalyonu, sabahtan akşama kadar süren kanlı bir muharebeyle zaptedilmişti. Zaptedilen gemiler arasında, Türkler tarafından "Karacehennem" adı verilmiş bir kalyon da vardı ki, zamanının en büyük cenk gemisiydi, bundan ötürü bu sefere eski tarihçilerimiz "Karacehennem seferi" adını verirler. O tarihte 80 yaşında bir pir olan Murad Reis, elinde kılıç Maltalılarla göğüs göğüse dövüşmüş, "Karacehennem"i zaptedenlerin başında bulun-

muş, muzaffer Türk donanması İstanbul'a dönerken, Rodos'ta kalmış, birkaç gün sonra da orada ölmüştü. Türbesi, Rodos Türk idaresi altında kaldığı müddetçe, evliya türbesi gibi ziyaret edilirdi. Türk donanması bu adaya uğradığı zaman da bu ziyaret resmi bir mahiyet alırdı. İtalyanlar, büyük denizcinin merkadine layık olduğu hürmeti gösterdiler. Adanın Yunanlılara intikalinden sonraki durum hakkında bilgimiz yoktur.

Mustafa Karabıyık (Haznedaroğlu)

1919'da Ödemiş'in Adagide nahiyesinin Hacılyas köyünde 19 yaşlarında bir delikanlıydı. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden sonra, düşman kıtaları ve onlara katılan yerli Rum çeteleri yurdumuzun içerlerine doğru ilerlerken, 17 Mayıs 1919 gününün sabahı, elinde silahıyla köy kahvesine giren bu delikanlı, içerdeki köylülere,

"Ne oturuyorsunuz!.. Ne bekliyorsunuz!.. Geliyorlar işte!.." diye bağırmış ve sonra köyünün civarından geçen cadde tarafına doğru koşmuş, ilerlemekte olan bir Yunan öncü müfrezesine, Türk Milli Mücadelesi'nin ilk kurşununu atmıştı... Bugün Anadolu haritasında Hacılyas köyünün adı "İlkkurşun"dur.

Haznedaroğlu Karabıyık Mustafa'nın hayatı hakkında maalesef başka bilgi edinilemedi.

Muzaffer Bey

Birinci Cihan Harbi'nin on binlerce şehidinden biridir. İstanbullu olup ihtiyat zabiti olarak iştirak ettiği harpte bölüğünün başında şehit olup düştüğü zaman koynundan bir mektup zarfı çıkarmış, konuşamadığı için ailesinden gelmiş ve üzerine kendi kanı bulanmış olan zarfa evvela "Kıble ne tarafta?" diye yazmış, askerleri kendisini gözyaşlarıyla kıbleye doğru çevirince de son emrini yine yazıyla vermişti. "Bölük intikamımı alsın" diye yazmıştı.

Bu kıymetli zarfın resmi *Harb Mecmuası*'nda intişar etmiştir. Şehit Muzaffer Bey'in hayatı hakkında maalesef bilgi edinilemedi.

Mürsel (Gazi)

Bizans'a karşı ilk savaşlarda ün almış cengâverlerdendir. Osman ve Orhan gazilerin silah arkadaşlarındandır. Kara Mürsel Bey diye anılır. İzmit Körfezi'nin cenup sahillerinin fatihidir ki; bugün o sahilde meyve ve sebze bahçeleriyle meşhur çok güzel ve şirin Karamürsel kasabası adını bu cengâverden almıştır.

Müstecib Onbaşı

Birinci Cihan Harbi'nin kahraman neferlerindendir. Çanakkale Boğazı'nı su altından geçerek Marmara'ya giren ve bu iç denizimizde korsan harbi yapmak isteyen Turquoise ismindeki Fransız denizaltı gemisini bir sahil muhafaza topunun başında vurup yaralamış ve teslime mecbur etmişti. Zaptedilen bu düşman denizaltı gemisine "Müstecib Onbaşı" diye kahraman askerin adı verilmiştir.

O, Ö

Orhan Gazi

Osman Gazi ile Mal Hatun'un oğludur. Osmanlı Devleti'nin ikinci kahraman hükümdarıdır. 1281'de doğdu, pek küçük yaşlarından itibaren babasının yanında bir cengâver olarak yetişti, çocukluğu, gençliği ve 1326'dan 1360 yılına kadar otuz dört sene süren padişahlığı muharebelerle geçti. Babasından kalan devlet mirası bütün kollarıyla Sakarya boyundan ibaretti. Orhan'ın devri Bursa, İznik ve İzmit gibi büyük şehirlerin fethiyle açıldı. Öldüğü zaman devletinin toprakları Karadeniz'de Amasra'dan Akdeniz kıyısında Bergama ve havalisine kadar genişlemiş bulunuyordu. Üsküdar alınmış, Türkler İstanbul'u istikbalin parlak vaatlerini düşünerek seyrediyor, Türk akıncıları Rumeli'ye geçmiş bulunuyordu. Cengâver oğlu Şehzade Süleyman Paşa'nın ölümü acısına dayanamayarak öldüğü söylenir.

Osman (Deli)

16. asır sonlarındaki İran seferlerinde nam almış bir kahramandır. Büyük Vezir Özdemiroğlu Osman Paşa Tebriz'i zaptettikten az sonra ölmüştü. Hamza Mirza adında bir serdarın kumandasındaki İran ordusu Tebriz'i geri almak için muhasara etti. Kaleyi Cafer Paşa adında cesur bir kumandanımız müdafaa etti. Türklerin bu Tebriz müdafaası, tıpkı Kanije gibi, kahramanlıklarla doludur. Bir serdengeçti ağası olan Deli Osman da Tebriz'e kapananlar arasında bulunmuştur. İranlılar kale duvarlarını havaya uçurmak için büyük bir lağım kazmışlardı. Deli Osman bu lağımı keşfetmiş, bir mukabil tünel açarak bin fedaisiyle İranlıların lağımına girmişti. Yemek zama-

nı olduğundan İran lağımcıları paydos etmiş bulunuyordu. Deli Osman yeraltından İran ordugâhına çıktı, doğrudan Hamza Mirza'nın çadırına bir baskın yaptı. İran serdarı soyunmuş dökünmüş, bir gözde çengisini oynatmakta ve bir gözde mahbub sakisinin elinden de bâde içmekteydi. Birdenbire Türk serdengeçtilerini karşısında görünce şaşırdı, sadık bendeleri hayatlarını feda ederek efendilerini güçlükle kaçırıp kurtardılar. Serdar çadırına giren serdengeçtiler, Hamza Mirza'nın hazinesini yağma ettiler, Deli Osman, Hamza Mirza'nın sakisi ile çengisini de alarak hazineyle beraber ve yine geldikleri yoldan kaleye döndü. Cafer Paşa tarafından başına murassa bir çelenk takılarak taltif edildi.

Osman Gazi

Türk tarihinin ve cihan tarihinin en büyük devletlerinden birinin temelini atan Osman Gazi 1258 tarihinde doğmuştur, hayatı ve gazaları birer destan havası içinde anlatılır. 15 yaşındayken namlı bir cengâver şöhretini almış ve babası Ertuğrul'un ölümü üzerine 23 yaşındayken mensup olduğu Kayı aşiretine bey olmuştu. Aşireti halkının hürmet ve sevgi ifadesi olarak "Osmancık" adıyla da anılır. Vücut yapısının cengâver şöhretine denk uzun boylu, şehlevent, kara gözlü, yüz çizgileriyle de pek güzel olduğu söylenir. Selçuk imparatoru tarafından Kayı aşiretine malikâne olarak verilen Söğüt ve Domaniç havalisinin zengin toprak komşularından Şeyh Edebâli'nin kızı Mal Hatun'la evlendi. Evlendiğinin tezinedir ki büyüklü küçüklü Rum derebeylerine karşı kılıcını çekmiş ve kılıcının etrafında Batı Anadolu Türklerinin en namlı cengâverlerini toplamıştı. Hemen ölümüne kadar Sakarya boyunda dağlarda bellerde gece ve gündüz, yaz ve kış at üzerinden inmemiştir. 1299'da Konya Selçukilerinin inkırazı üzerine istiklalini ilan etti. İnegöl, Eskişehir, Bilecik onun kılıcıyla fetholundu ve nihayet Türkler, Batı Anadolu'nun en büyük beldesi olan Bursa'nın kapılarına dayandılar, muhasara edilen şehir ancak on yılda alınabildi. Bu yıllar içindedir ki Geyve Boğazı alındı, İzmit Körfezi'nde denize inildi. Büyük kahraman adam 1326'da Bursa'nın fethinden pek az sonra Söğüt'te öldü, vasiyeti üzerine naaşı Bursa'ya götürülerek Bursa Kalesi içinde Gümüş-

lü Kümbet adıyla anılan türbesine defnedildi. Son deminde yanında bulunan oğlu Orhan Gazi'ye,

"Osmanoğullarının tahtı Bursa'da kurulacaktır... Seni iyi yetiştirdiğimi zannediyorum, devletimizi büyütmek için kılıcını ölünceye kadar elinden bırakmayacaksın... Adil ol, devlet adaletle durur, âlimlere hürmet et, millet onların gösterdiği yoldan refaha kavuşur... Dinimizin şanını koru, tuttuğumuz yol kuru bir kavga yolu değildir..." demişti.

Osman Paşa

16. asrın birinci yarısında yaşamış ve sonsuz şecaatiyle tanınmış bir kumandandır. Saray içoğlanları arasından yetişmişti. Kanuni Süleyman'ın İran'a karşı Nahçıvan seferinde bir gece, yük beygirlerine kalaylı bakır kaplar bağlayarak, düşman ordusu içine salmış, ay ışığında parlayan bu bakır kaplarla koşan atlar, İranileri öylesine ürkütmüştü ki, müthiş bir bozguna uğramışlardı. Üç bin esir ve bir o kadar başla Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkan Osman Paşa, padişahın fevkalade iltifatına nail olmuştu.

Osman Paşa (Gazi)

Mert bir asker, 1293 (1876) Türk-Rus Harbi'nde Plevne'nin şanlı müdafii, bu felaketli harbin içinde kahramanlığıyla Türk milletinin askerlik namusunu ve şerefini kurtarmış ve bütün dünyanın hayranlığını ve sevgisini ve hürmetini kazanmış bir Türk mareşali, milli kahramanlarımızdan biridir.

1832'de Tokat'ta doğdu, Yağcıoğulları diye anılan fakir fakat namuskâr bir ailenin evladıydı, babası çoluğunu çocuğunu alarak İstanbul'a hicret etmiş ve memleketinden pek küçük yaşta getirdiği Osman'ı asker yapmak isteyerek Beşiktaş Askeri Rüştiyesi'ne kaydettirmiştir. Şerefli mesleğine ilk adımını atan istikbalin mareşali 1852'de Harbiye Mektebi'nden sınıfının ikincisi olarak diploma almış ve piyade mülazımı rütbesiyle Türk ordusuna katılmıştır.

Kısa bir zaman sonra genç zabitin mert bir asker ruhu ve zekâsı, terbiyesi kumandanlarının nazarı dikkatini çekmiş, 1855'te

erkânıharp (kurmay) sınıfına ayrılmış, Rumeli'de, Tesalya'da bulunmuş, Girit'e gönderilerek asi çetelere karşı yapılan muharebelerde harikulade yararlıkları görülmüş, miralaylığa yükselmiş, Yemen'e gitmiş, orada da asi Arap kabilelerine karşı yapılan muharebelerde büyük hizmetleri görülmüş, liva (paşa) olmuş, tekrar Rumeli ordularında vazife almış ve 1876'da Rusların teşvikiyle Osmanlı Devleti'ne karşı harbe başlayan Sırpları Zayçar mevkiinde büyük bir bozguna uğratmış ve bu parlak zaferi üzerine de müşir (mareşal) olmuştur. Sırplar mağlup olunca harbe Rusya müdahale etmişti.

O zamanlar Avrupa'nın en büyük ordusuna sahip olan Ruslar, kendileriyle ittifak eden Romanya Prensliği topraklarından ve Tuna'dan geçerek Türk topraklarına girdiler, Rusların planı, çekilme yolları tehlikeye düşse bile süratle ilerleyerek İstanbul kapılarına dayanmak ve padişaha ağır sulh tekliflerini kabul ettirmekti.

Fakat Vidin'den hareket ederek Plevne kasabasını Ruslardan geri alan Osman Paşa, Rusları durdurmaya muvaffak oldu. Ruslar, kat kat üstün kuvvetlerle Osman Paşa'yı Plevne'de muhasara etti. Bu kasaba, Tuna'ya dökülen çaylardan biri civarında düz bir arazi üzerindeydi.

Osman Paşa, asker dehasıyla harp sanatında bir yenilik yaptı, o zamana kadar siperler, yığılan mânialarla toprak üstünde yapılırdı. Osman Paşa hendekler kazdırıp toprağın içine girdi ve gece gündüz durmadan ateş eden Rus toplarının altında, her biri çelikten birer kahramanlık timsali kesilen askerleriyle dört buçuk ay dayandı. Bütün cihanın gözü Plevne müdafaasına çevrildi, Avrupa matbuatı Osman Paşa'yı Türk kahramanlığının timsali olarak gösterdiler. Evvelce Romanya prensinin asker yardımını reddetmiş olan Rus Çarı Aleksandr, bu mukavemet karşısında Rumenleri, "Plevne önünde Hıristiyanlık mahvoluyor... Koşunuz..." diye çağırdı.

Kış ortasıydı, ortalık karla örtülmüştü, Ruslar ve Rumenler ağır zayiat veriyorlardı. Osman Paşa'nın erzakı, cephanesi kalmadı, nihayet bir çıkış hücumuyla muhasara hatlarını yarıp çıkmaya karar verdi. Bir gece sabaha karşı yapılan bu hücumda da muvaffak olmak üzereyken yaralandı, ordusuyla beraber esir edildi. Çar Aleksandr kendisini büyük hürmetle ayakta kabul etti ve üniformasını taşıma hakkına sahip bulunduğunu ve Rus ordusu mensuplarından bir Rus mareşaline gösterilen hürmeti göreceğini bildirdi.

Esaretten döndükten sonra serasker, bir müddet sonra da Mabeyin müşiri (Saray mareşali) tayin edildi. Şöhreti cihanı tutmuş olan bu mert ve namuskâr asker ölünceye kadar bu vazifede kaldı. Vehimli Abdülhamid, bu meşhur askeri bu suretle bizzat göz hapsi altına almıştı. Gazi Osman Paşa 1897'de öldü ve Fatih Camii Mezarlığı'nda hazırlatmış olduğu türbeye defnedildi.

Osman Paşa (Özdemiroğlu)

16. asrın büyük ve kahraman vezirlerindendir. Habeşistan ve Yemen fatihi Özdemir Paşa'nın oğludur. 1526'da doğmuştur. 19 yaşında paşa olmuş, babasının ölümü üzerine 35 yaşında Habeşistan valisi tayin edilmiş, Yemen'de büyük bir ihtilali bastırmış, İran'a karşı Şark seferine memur edilerek büyük yararlıklar göstermiş, Dağıstan ve Gürcistan'ı fethetmiş, 1584'te sadrazam olmuş ve 1585'te ölmüştür.

Cesaret ve şecaatini düşmanlarına bile tasdik ettirmiş olan Osman Paşa'ya İranlılar "adı yaman serdar" derlerdi, muasırları menkıbelerini inanılmaz masal kahramanları gibi anlatırdı. Seferlerde aylarca yatağına girmez, soyunmaz, geceleri pürsilah olarak bir içoğlanının omzuna başını koyarak, ancak birkaç saat uyurmuş.

Az konuşur, tatlı konuşur, bilgili, kahramanlığına yakıştırarak zevkine, eğlencesine düşkün, son derece cömert adam imiş, her gece işret eder, sonra ibadete başlar, seccadesinden kalktığı zaman baş koyduğu yeri gözyaşlarıyla adeta bir bardak su dökülmüş gibi ıslak bulurlarmış.

Ömer Bey (Sancaktar)

Eski müverrihlerimizin ağzıyla "pençe-i âfitâp şehbaz ve şehlevent bir taze civan" olup İstanbul muhasarası cenginin kahramanlarından ve şehitlerindendir. 6 Mayıs'a rastlayan muhasaranın otuz birinci gününü otuz ikinci güne bağlayan gece sabaha karşı yapılan ilk büyük hücumda iki hücum kolundan birine kumanda etmiş bir fedaidir. Kan deryası ve taş yığınları arasında kaybolmuştur.

Ömer Paşa (Serdarıekrem)

19. asrın Türk ordusu başkumandanlarından, harplerde büyük yararlıklar göstermiş bir vezirdir. Avusturyalı bir mühtedidir, asıl adı Michel Lattas'tır. 1806'da doğmuş, 1828'de 21 yaşlarında Viyana Harbiye Mektebi talebesiyken Türkiye'ye kaçmış, Müslüman olmuş, malumat, ciddiyet ve çalışkanlığıyla temayüz etmiş, 1854 Kırım Harbi'nde Türk ordusu başkumandanlığına kadar yükselmiş, Gözleve'de kazandığı bir zafer, kendisini, o zamanki müttefiklerimiz İngiliz, Fransız ve Sardinyalı askerler arasında da büyük asker olarak tanıtmıştır. Harpten sonra askeri valiliklerde ve seraskerlikte bulunan ve her hizmetinde doğruluğu ve çalışkanlığıyla tanılan bu değerli insan 1877'de ölmüştür, türbesi Eyüp'te Bostan İskelesi'ndedir.

Özdemir Paşa

16. asrın kahraman vezirlerindendir. Yemen ve Habeşistan onun kılıcıyla fethedilmiş ve Habeşistan valiliği de kendisine verilmiştir. Orada 1561'de ölmüş, naaşı Sanaa'ya getirilerek defnedilmiştir.

P, R

Piri Reis

15. asır sonları ile 16. asrın birinci yarısında yaşamış kahraman denizcilerimizden, değerli bir şair ve çok kıymetli bir coğrafya âlimidir. Aslı Karamanlı olup Gelibolu'da yerleşmiş bir ailenin çocuğu olarak Gelibolu'da doğmuştu. On küsur yaşında bir çocukken dayısı ve namlı deniz akıncısı korsanlardan Kemal Reis'in gemisinde tayfalıkla denizcilik hayatına atılmış, bütün gençliği Akdeniz'de çetin deniz cenkleri içinde geçmiş, II. Bayezid zamanında Kemal Reis devlet hizmetine girince, asıl adı Ahmed Muhiddin olan Piri Reis de tersane kaptanları arasına alınmıştı. Kaptanıderya Küçük Davud Paşa kumandasında birinci İnebahtı seferine iştirak etmiş, Burak Adası deniz muharebesinde bulunmuş, bu muharebede ve Mora sahillerindeki Venedik kale ve limanlarının fethinde büyük yararlıklar göstermiş, çok cesur ve değerli bir kaptan olarak tanınmıştı. 1551'de Mısır donanması kumandanlığına tayin edildi. Otuz bir parça gemiyle bir Hint Denizi seferine çıktı. Maskat limanını zaptetti, Basra Körfezi ağzında Hürmüz Adası'nı muhasara etti, fakat bu adanın ahalisi ve hükümdarı kendisine asrın büyük padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a takdim edilmek üzere paha biçilmez kıymette hediyeler verince, bu deniz üssünün zaptından vazgeçerek muhasarayı kaldırdı, Basra'ya gitti, orada kuvvetli bir Portekiz donanmasının Hürmüz Boğazı'nı kapamak üzere ilerlediğini haber alınca, ikisi kıymetli hediyelerle dolu yalnız üç gemi alarak süratle Mısır'a döndü, yolda da bu gemilerden biri battı, otuz bir parça gemiyle çıkıp yalnız iki gemiyle dönmesi Mısır valisi tarafından hoş karşılanmadı, İstanbul'a aleyhinde bir jurnal gönderdi. Padişah da Mısır Kaptanı Piri Reis'in

idamını ferman etti, büyük denizci Mısır'da mahkeme edilmeden başı vurularak idam olundu. Bu şekilde ölümü, o devrin denizcileri arasında derin bir teessür uyandırdı. İdamı tarihi 1554'tür. Bu kahraman adam Milli Kütüphane'mize kıymetlerine paha biçilmez bir coğrafya atlası ile *Kitab-ı Bahriye* adında Ege ve Akdeniz sahillerini tasvir eden bir eser bırakmıştır. *Kitab-ı Bahriye* ile bir Amerika haritası Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır.

Piyale Paşa

16. asrın kahraman denizcilerindendir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında on dört sene kaptanpaşalık yapmıştır. Akdeniz'de Türk sancağını şan ve şerefle dalgalandıran bu vezir, 1577'de ölmüştür, türbesi Kasımpaşa'da Büyükpiyale diye anılan semtte bir Mimar Sinan yapısı olan sanat şaheseri camiinin yanındadır.

Piyale Paşa (Uzun)

17. asrın kahraman denizcilerindendir. Yalın ayaklı basit bir tayfalıktan tersane kaptanlığına ve nihayet kaptanpaşalığa kadar yükselmiş, Karadeniz'de Kazak korsanları imha etmiş, 1644'te ikbalini çekemeyenlerin iftirasıyla idam olunmuştur.

Rahmancık
(Aydos Kalesi'nin Fethi Destanı)

Bu menkıbeyi de halk şairi Yetim Ali'nin kalemine bırakıyorum:

1
İğneyle bir kuyu kazayım dedim
Bugün de bir destan yazayım dedim
Aydos Kalesi'ni nasıl almıştı
Koca Kara Rahman yazayım dedim

2
Akça Koca Orhan Gazi serdarı
Yanında pek çoktur kahramanları

Gönül arzu ider tasvir ideyim
O şehbaz yiğitleri ayrı ayrı

3
Yaşları on sekiz yirmi arası
Nevcivanın kumral, esmer, karası
Bakışları şahin, pençesi ejder
Tam bir arşın iki omuz arası

4
Boydan bostan yana serviyle çınar
Semender misali ateşle oynar
Hepsinin gönlünde imanla tevhit
Pervane olmuşlar o nura yanar

5
Erkek güzelleri dörtkaşlı civan
Hepsi demir kuşaklı bir pehlivan
Gündoğdu, Emir Ali, Kara Mürsel,
Samsa, Balabancık ve Koca Rahman

6
İstanbul yolunda Aydos Kalesi
Dört köşede birer adet kulesi
Yediyüzyirmialtı haziranı
Fetholundu günü pazar ertesi

7
Nakledeyim size olanı bir bir
Gaziler gelince dilinde tekbir
Ne gördüler, neler oldu, bu metin
Kaleyi almaya ne oldu tedbir

8
Kale tekfurunun bir kızı vardı
Dünya güzelidir, Mariya adı

Sırma saçlar inmiş topuklarına
Misk ile şekerdir kokusu tadı

9
Huri, melek, henüz on beş yaşında
Bir ülker var ceylan gibi başında
Güzellik beratı sanki yazılmış
Alnındaki iki samur kaşında

10
Güzellikden yana bir gül goncesi
Gül dalında bülbül olmuştur sesi
Zülüf kemendine bent eylemiştir
Koç yiğitlik çağındaki herkesi

11
Güzeller güzeli fidan boylu kız
Bir rüya görür ki nasıl bakınız:
Gayet derin bir körkuyuya düşmüş
Çırpınır ümitsiz ve yapayalnız

12
Akrep, örümcekler, yılan, çıyanlar
Etrafını sarmış, kızcağız ağlar
Derken yukarıdan bir ip uzanır
Mariya çarçabuk beline bağlar

13
Meğer halaskârı bir taze civan
On dokuzluk tığ gibi bir pehlivan
Aman ne güzel bir delikanlıymış
İnsan şekli suretinde bir arslan

14
Muhteşem başında saçlar bir yele
Anlatılmaz kaşı gözü tarifle

Boyu bosu, ayakları, elleri
Acı kuvveti yok arslanda bile

15
Bir bakışta âşık olur Mariya
İçinden geçirir gönüldür bu ya
Der ki: "Kocam olsa bu şehbaz benim
Yaraşırım doğrusu bu servi boya..."

16
Delikanlı kızı çırçıplak soyar
Rüya bu, bir mermer havuza koyar
Çam kokulu, billur gibi sularla
Yıkar Mariya'yı eliyle o yâr

17
Bir kat beyaz esvap giydirir ona
Bir elmas gerdanlık takar boynuna
Telli duvaklı bir gelin kız olup
Uyanır tam girer iken koynuna

18
Gönül vermiş rüyadaki o gence
Mariya'nın olur gündüzü gece
Kızlık hicabı var, hem deli derler
Açamaz derdini, ağlar gizlice

19
Artık kızın gözü görmez cihanı
Düşünür daima o nevcivanı
Sararıp solmada gül pembe teni
Bir derde tutulmuş yoktur dermanı

20
Kimse fark edemez kızda bu hali
Heyecan içinde bütün ehali

Türkler gelmiş Samandıra'yı almış
Akşama sabaha Aydos'ta eli

21
Akça Koca Bey'in dilaverleri
Yaya atlı birkaç yüz Türk askeri
Görünürler bir gün Aydos önünde
Salarlar tekfura kara haberi

22
Derler ki: "Malınız, canınız emin
Bize anahtarı lazım kalenin
Eşyanızda, evlat iyalinizde
Vallah gözümüz yok... Kuran'a yemin!"

23
Tekfur der: "Kapansın bütün kapular
Alamaz bu metin kaleyi bunlar..."
Aydoslular sarılır yayla sapana
Kalenin burçları insanla dolar

24
Güzel Mariya da elinde sapan
Bir burca cenk için tırmanır heman
Fakat ne görsün, Türklerin içinde
Rüyasında âşık olduğu civan

25
O esmer güzeli afet-i devran
Oynatır meydanda bir ak küheylan
Kara elmas gözler, karanfil bıyık
O askere baş olan Kara Rahman

26
Rahman'ı görünce yüreği erir
Mariya o anda kararı verir

Evine koşarak bir name yazar
İçinde rüyayı anlatır bir bir

27
Kız der ki: "Şu anda ben de sizdenim
Fedadır yoluna canım, bedenim
Kaleden vazgeçmiş görünüp gidin
Doğrudur inanın sözüme benim

28
Anlattım ne kadar döndüyse dilim
Ey benim koç yiğit şehbaz sevgilim
Falan gece gelsin beş on fedai
Kaleyi onlara teslim edeyim

29
Bir urgan salayım burçtan aşağı
Kaleye alayım gelen uşağı
Kapularda gafil nöbetçilerin
Boynuna çalsınlar zağlı bıçağı..."

30
Oklarla, taşlarla, o cenk, hengâme
İçinde bir taşa bağlanıp name
Atılır sapanla Kara Rahman'a
Vâkıf olur Türkler bu serencame

31
Mariya'nın hayali kalp gözüne
Görününce, güzel kızın sözüne
İnanan Rahman Bey bir emir verir
Dönmek için Aydos'tan ters yüzüne

32
Tekfuru aldatır bu oyun hile
Türkler Aydos'tan kaçtı zanniyle

İşret sofraları kurulur heman
Mariya hizmet eder kendi eliyle

33
Geceli gündüzlü yiyip içerler
Sarhoşlar serilir kalede yer yer
Gündüz kararı yok gece uykusu
Rahman'ı düşünür o peripeyker

34
Sayılı gündür çabuk geçecek
Mariya Kız muradına erecek
Rahman Bey'le kırk şehlevent cenk eri
Kızın hayalini yaparlar gerçek

35
Kız alır kaleye bu kırk askeri
Yüz kılıca bedel kırkın her biri
Basılır Aydoslu sarhoş yatarken
Gün doğarken alınır fetih haberi

36
"Kutlu Hatun" olur Mariya'nın adı
Rahman'la nikâhı kıyar bir kadı
İki güzel bir arada yaraşır
Hem gönül birliği hem ağız tadı...

Rifat Paşa (Serdarıekrem)

Kahraman kumandanlardandır. 1810'da doğdu, 1859'da öldü. Rus harbinde Silistre'yi pek parlak bir şekilde müdafaası, zamanında dillere destan olmuş ve Padişah Abdülmecid tarafından rütbesi, henüz 43 yaşındayken müşirliğe, mareşalliğe yükseltilmişti.

Rüstem Paşa (Demirkazık)

1683 Viyana bozgunundan sonra düşman tarafından Budin'in ilk muhasarasında Budin müdafileri arasında bulunmuş kahraman bir kumandandır.

Muhasara devamınca müdafilerin yaptığı beş büyük huruç hareketine iştirak etmiş ve Rüstemane cenklerde şan almıştı, müdafaa ettiği gediklerde de demir kazık misali yerinden kıpırdatılmaz bir askerdi. Hayatı hakkında maalesef başka bilgi edinilemedi.

S, Ş

Sadeddin Efendi (Mülazım)

Kahraman bir deniz zabitimizdir. İstanbul'da Beylerbeyi'nde doğmuştu, Bahriye Mektebi'nden topçu zabiti olarak çıktı. Beyrut limanının muhafaza hizmetinde olan küçük Avnullah korvetine topçu zabiti oldu.

Trablusgarp Harbi'nde, İtalyan donanması Beyrut'u bombardıman ederken, tek başına bir deniz muharebesini kabul etmiş olan bu küçük teknede bataryası başında şehit oldu. Henüz 22 yaşındaydı.

Sadık Bey (Mülazım)

Yüzbaşı Fethi Bey'le beraber ilk hava şehidimizdir, Manastır'da doğmuştur.

Tahsilini Manastır Askeri İdadisi'nde yapmış, İstanbul Harbiye Mektebi'ni bitirmiştir.

Sadık Bey pek genç yaşında İtalyanlara karşı Trablusgarp Harbi'ne iştirak etmiştir. Enver Paşa'nın yaveri bulunurken 1913 yılında Fethi Bey'in yanında İstanbul-Kahire uçuşuna memur edilmişti.

Saliha Hanım

Köprülü Mehmed Paşa'nın zevcesi, Fazıl Ahmed Paşa ile Fazıl Mustafa Paşa'nın anaları, büyük, asil ruhlu bir Türk kadınıdır.

Ahmed Paşa Türk ordusunun serdarlığıyla Girit Adası'na giderken oğluyla beraber cenge katılmıştır.

Kandiye Kalesi önünde iki müthiş kışı oğlunun serdarlık otağında geçirmişti.

Ahmed Paşa'ya her gece "Oğlum, üzülme... Kaleyi bugün alamadın. Fakat yarın alacaksın!" diyerek bir azim ve iman kaynağı olmuştu.

Fazıl Ahmed Paşa Kandiye'yi fethettikten sonra, dindarlığının bir şükran ifadesi olarak Kandiye'den yola çıkarak doğruca hacca gitmişti.

Salih Reis

Büyük kahraman denizcilerimizdendir. Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında Kaz Dağı köylerinden birinde doğmuştur.

Çocukken bir korsan gemisine girmiş ve pek çabuk temayüz ederek gemi kaptanı, reis olmuştur.

Turgut Reis'in en yakın silah arkadaşıydı, onunla beraber esir düşmüş ve forsa olarak küreğe vurulmuştu ve yine beraber hürriyete kavuşmuştu.

Bir deniz akıncısı olarak baş döndüren maceraları vardı. Hizmetlerine mükâfat olarak Cezayir beylerbeyliğine tayin edildi, "paşa" oldu.

Fakat muhitinde kahramanlık hatıralarına bağlı olan "reis" unvanıyla anıldı. 1566'da öldü.

Samsa Çavuş

Osman Gazi'nin kıymetli silah arkadaşlarındandır; Mudurnu taraflarında yerleşmiş, geniş arazi sahibi, yarar ve şehbaz cenk erleri besler bir beydi. Zamanında "Sakarya Nehri'nin herkesin bilmediği geçit yerlerini bilen adam" diye tanınırdı.

Sarı Yatı

Osman Gazi'nin küçük kardeşidir; devletin kuruluş yıllarında namlı kılıç erlerinden biridir. 1286'da Karacahisar tekfuru ve müttefikleri ile Domaniç Beli civarında yapılan ve Türklerin muzafferiyetiyle sona eren muharebede şehit oldu. Söğüt'te Ertuğrul Bey merkadinin yanına gömüldü. Şehit düştüğü yerde bir çam ağacı 15. asır sonlarına kadar durmuş ve "Kandilli Çam" diye anılagelmişti.

Selim (Yavuz Sultan)

Osmanlı tahtında ancak sekiz buçuk yıl kalmış olan Yavuz Sultan Selim, büyük hükümdar, büyük asker ve kıymetli bir şair olarak tarihimizin namlı simalarından biridir. Çocukluğundan beri son derecede cesur ve zeki bir prens olarak tanınmış, kendisine "Yavuz" lakabı verilmişti. Okumaya çılgıncasına düşkündü. Şehzadeliğinde bütün servetini kitaba vermiş, kendi kendisini yetiştirmişti.

1467'de Amasya'da doğdu, on üç sene kadar burada kaldı, bu yıllar içinde, torunlarını etrafına toplamaktan zevk alan Fatih Sultan Mehmed'in daveti üzerine, diğer büyük kardeşleriyle ve amca çocuklarıyla birkaç defa İstanbul'a gelmişti. 1481'de babası padişah oldu, 14 yaşında bulunan Şehzade Selim de Trabzon valiliğine tayin edildi. Babasının otuz bir sene süren saltanatı Selim için tahammül edilmez bir devir oldu. İran Şahı İsmail Safevi, Doğu ve Orta Anadolu'da Şiilik mezhebinin propagandasını yaptırıyor ve Anadolu Türkleri arasına mezhep kavgaları tohumunu saçıyordu. Trabzon'dan bu bozguncu propagandayı dikkatle takip eden Yavuz Selim, babasını gevşeklikle itham ediyor, büyük kardeşleri Şehzade Ahmed ve Korkud'u da padişahlığa layık görmüyordu.

Trabzon Valisi Şehzade Selim, Osmanlı tahtının veliahdı değildi, hanedanın veraset ananelerine göre bu taht, hayli yaşlanmış olan babasından sonra, büyük kardeşi Şehzade Ahmed'e kalacaktı, Sultan Ahmed ile Sultan Selim arasında bir de Şehzade Korkud vardı. II. Bayezid'in ölümü Selim'in ve Kırım'da Kefe valisi bulunan minimini şehzadesi Süleyman'ın felaketi olacaktı. Amcası Şehzade Cem'in hazin hatırası henüz unutulmuş değildi. Sonsuz nefis güvenine ve sonsuz cesarete sahipti, taht kavgasına atılmak için babasının ölümünü beklemedi, yakın adamları devletin daimi silahlı kuvvetini teşkil eden yeniçerileri Şehzade Selim tarafına kazandırırken, kendisi Kırım üzerinden Rumeli'ye geçti ve babasından padişahlığın kendisine devrini istedi. Asi şehzade mağlup oldu, fakat İstanbul'da yeniçerilerin ayaklanması üzerine, Sultan II. Bayezid, küçük oğlu Selim'in lehine Osmanlı tahtından çekilmeye mecbur oldu.

1512'de askeri hükümet darbesiyle padişah olan Yavuz Selim, bir taraftan İran şahına karşı harbe hazırlanırken, diğer taraftan iki kar-

deşinin, kardeş çocuklarının ve amcazadelerinin vücutlarını ortadan kaldırdı, hanedanında erkek olarak bir kendisi, bir de oğlu Şehzade Süleyman, istikbalin Kanuni Süleyman'ı kaldı.

Cengâver sultan Selim'in kısa saltanatını dolduran iki büyük sefer, İran ve Mısır seferleri, Doğu Anadolu ile Mısır'ı Türkiye topraklarına kattı.

Yavuz Selim, hiç beklenmedik bir anda, 1520 yılında öldü. Ölümüne, sırtında çıkan ve o zaman devası bilinmeyen şirpence (arslan pençesi) denilen bir çıban sebep olmuştu. İstanbul'da kendi adına nispetle anılan camiin yanındaki türbesinde gömülüdür. Camii bilahare oğlu Kanuni Süleyman yaptırmıştır.

Ölümünde 53 yaşındaydı. Muasırlarının yazdıklarına göre, orta boylu, vücut yapısı sağlam, pehlivan yürüyüşlüydü; kaşları ekseriya çatık, fakat çok tatlı konuşurdu. Zamanında Türkçeyi en güzel konuşan insanlardan biri olarak tanınırdı. Posbıyıklıydı, sakal bırakmamıştı. Gayet sade giyinir, teşrifattan hazzetmezdi. İbadetinde kusuru görülmemişti, dedesi gibi içki de kullanırdı, vezirlerinin en küçük hatasını affetmezdi. Bundan ötürü zamanında "Sultan Selim'e vezir olsun!" sözü, beddua yerine geçer olmuştu. Son nefesini, sevgili nedimi Hasan Can'ın dizinde vermişti. Ölümünden az evvel, bu müthiş hakikati kendisine yakıştıramayarak,

"Hasan bu ne haldir?.." diye sormuş, genç nedim,

"Devletlu padişahım... Cenab-ı Hakk'a teveccüh edilecek zamandır!" deyince, acı bir tebessümle,

"Çocuk!.. Sen beni bunca zamandır kiminle bildin?.." cevabını vermişti.

Seydi Ali Reis

16. asrın kahraman denizcilerinden, büyük Türk kaptanlarındandır, babası, dedesi, dedesinin babası üç dört kuşak denizci bir ailenin evladı olarak İstanbul'da Galata'da doğmuştur, muasırları arasında "Galatalı Ali Kaptan" diye de anılırdı. Babası Tersane Kethüdası Hızır Bey'dir. Bu zatın tersanedeki bu mühim memuriyeti büyük denizcimiz Barbaros Hayreddin Paşa'nın kaptanpaşalığı zamanına rastlar, Seydi Ali, pek küçük yaştayken babasıyla beraber Bar-

baros zamanının deniz seferlerine iştirak etti, hatta şiirle de meşgul olduğundan bir kıtasında şöyle övünür:

Deniz üstünde yürürüz
Düşmanı arar buluruz
Öcümüz komaz aluruz
Bize Hayreddinli derler...

Aile ananesine uyarak tersaneye intisap eden Seydi Ali Kaptan nefsinde bahadır olduğu kadar, akran ve emsali arasında malumatı ve kalemiyle de temayüz etmişti. 1554'te Basra kaptanlığına tayin edildi ve Piri Reis'in Basra'da bıraktığı gemileri Mısır'a götürmeye memur edildi, on beş parça kadırgayla Hint Denizi'ne çıktı. Biri on iki kalyon diğeri yirmi kalyondan mürekkep iki Portekiz filosuyla arka arkaya yaptığı çok kanlı iki deniz muharebesi kazandı, nihayet Portekizlilerin Hint Denizi büyükamirallerinin kumandasında otuz kalyondan mürekkep üçüncü bir düşman donanmasıyla karşılaştı. Cenkçileri çok eksilmiş ve kürekçileri çok kırılmış ve yorgun düşmüş olduğu halde harbi kabul etmekte tereddüt etmedi, hiçbir amiralin cesaret edemeyeceği bir şey yaptı, gemilerine demir attırarak demir üstünde harp etti, Türkler iki yüz şehit verdi, fakat Portekiz donanması da o derecede hırpalandı ki, bu devletin Hint Denizi başamirali harp sahasını terk ederek uzaklaştı. Bu üçüncü muharebeden sonra Türk gemileri on gün on gece devam eden ve o tarafların gemicileri ağzında "fil tufanı" denilen büyük bir fırtınaya tutuldu, nihayet batmaktan mucize kabilinden kurtularak perişan bir halde Hindistan'da Gucerat sahillerine düştüler, gemilerden hayır kalmamıştı, büyük bir Portekiz filosunun açıkta dolaştığı haber alınınca, Türk gemicileri ve gemilerdeki cenk erleri yurda dönmekten tamamen ümitlerini kestiler, gemileri boşaltarak Gucerat hükümdarına asker yazıldılar. Seydi Ali Kaptan yalnız elli arkadaşıyla karadan İstanbul yolunu tuttu, Hindistan, Afganistan ve İran üzerinden üç buçuk yıl süren bir yolculuktan sonra İstanbul'a döndü. Uğradığı Müslüman memleketlerinde bir Türk amirali olarak hürmet görmüş ve büyük imparator Sultan Süleyman'a bu memleketlerin hükümdarlarından nameler getirmişti. Padişahın fevkalade iltifatına nail oldu. Bu sefer boyunca gördüklerini ve çektik-

lerini meşakkatleri de kalem diline vererek eserine *Miratü'l-Memalik* adını koydu. Bu kahraman denizcimiz 1562'de ölmüştü.

Sinan (Mimar)

Dâhi Türk Mimarı Koca Sinan Ağa, Yeniçeri Ocağı'ndan yetişmiş olup nevcivanlık çağıyla beraber bütün gençliğini Türk ordusuyla beraber zaferden zafere koşarak geçirmiş ve orduda akran ve emsali arasında fevkalade yararlıkları ve cesareti, kahramanlıklarıyla temayüz etmişti. 1499 yılı etrafında Kayseri'nin köylerinden Ağırnas'ta doğmuş ve Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı yıl yeniçeri yapılmak üzere İstanbul'a getirilmiş ve acemi oğlanları kışlasına verilmiş, Yavuz'un İran ve Mısır seferlerine acemi oğlanları kıtaları arasında iştirak etmiş, Mısır seferi dönüşünde de yeniçeri yazılmıştır. Büyük mimarın manevi evladı şair Mustafa Saî Çelebi, Sinan'ın askerlik hayatını ve iştirak ettiği seferleri onun ağzından şöyle anlatıyor:

Olup yeniçeri çektim cefayı
Piyade eyledim nice gazayı

Yolumla, sanatımla, hizmetimle
Dahi akran içinde gayretimle

Duruştum ta tufuliyet çağından
Yetiştim Hacı Bektaş ocağından

Rodos ile Belgrad'a azimet
İdüp geldik yine sağ u selamet

Yolumla eylediler atlı sekban
Sefer kıldı Mohaç'a şah-ı devran

Gelüp oldum yayabaşı nice dem
Virildi zemberekçibaşılık hem

Yine şah eyledi azm-i Alaman
Gözüne düşmenin teng oldu meydan

Gelüp Bağdat'a ittik nice azmi
Kızılbaş ile ittik nice rezmi

Seferden geldi çün şah ile âyan
Yolumla hasekilik oldu ihsan

Dahi Korfu'yla Polya azmin ittik
Gelüp andan Kara Boğdan'a gittik

Eskiden kuluyuz yeniçeriyiz
Yanar oda girer semenderiyiz...

1539'da imparatorluk başmimarı olan Haseki Sinan Ağa, ölümü tarihi olan 1588'e kadar bu vazifede kaldı ve büyük bir yekûn tutan büyüklü küçüklü bütün eserlerini ömrünün bu ikinci yarısında ibda etti.

Sinaneddin Yusuf Paşa

16. asrın kaptanpaşalarındandır. "Trablusgarp fatihi" diye anılır.

Büyük hizmetlerinden biri de fethettiği bu memleketin valiliğine Turgut Reis'in tayinine delalet etmesi ve bu suretle büyük deniz kurduna kadirşinaslık göstermesi, onu imparatorluk hizmetine resmen almasıdır. 1553'te ölmüştür.

Sinan Paşa (Hadım)

Yavuz Sultan Selim'e sadrazamlık yapmış, bu büyük padişahın Çaldıran ve Mısır seferlerinde büyük yararlıklar göstermiş kahraman bir vezirdir.

Sultan Tomanbay'la Mısır kapılarında yapılan büyük muharebede, Yavuz Selim'i öldürmek isteyen Çerkez fedailer, veziri padişah zannederek Sinan Paşa'yı şehit etmişlerdir. Sultan Selim, onun ölümüne ağlarken, "Mısır'ı aldık ama, Sinan'ı kaybettik" diyerek büyük adamın değerini dünyanın en zengin bir ülkesiyle ölçmüştü.

Süleyman (Kanuni Sultan)

1494'te Trabzon'da doğdu, Yavuz Sultan Selim'in biricik oğluydu. Anası Ayşe Hafsa Hatun'dur. Sultan II. Süleyman (I. Süleyman: Emir Süleyman) 1520 tarihinde 26 yaşında padişah oldu. Yarım asra yakın, 46 sene padişahlık yaptı. 1566'da 72 yaşında öldü.

Padişah olduğunun tezine Belgrad Kalesi'yle Rodos Adası alınmıştı. Bunları Macaristan ile Irak'ın fethi takip etti. Türk ordusunun başında Viyana önüne kadar gitti. Türk akıncıları Almanya içlerine, Innsbruck'a kadar ilerlediler. Viyana alınamadı, Türk akıncılarının çoğu geri dönmedi, fakat Orta Avrupa'da yüz elli yıl, Doğu Avrupa'da üç asır sürecek bir Türk hâkimiyeti kuruldu. Afrika'da Trablusgarp, Tunus ve Cezayir Türk İmparatorluğu'na katıldı. Büyük Türk amirali Barbaros Hayreddin Paşa'nın deniz gazaları, bu arada Adriyatik Denizi'nde Preveze sularında kazandığı büyük zafer, Akdeniz'i Türk donanmasının hâkimiyeti altına koydu.

Sultan Süleyman on üç defa sefere gitmiş ve son seferine yaşlı ve hasta olarak çıkmıştı. Türk ordusu Macaristan'da Almanların elinde bulunan Zigetvar Kalesi'ni muhasara ederken, seyyar bir saraydan farksız olan otağ-ı hümayununda öldü. Birkaç gün sonra da bu kale fethedildi. Ölümü askerden gizlenmiş, naaşı tahnit edilmiş, çıkarılan bazı iç azası altın bir kap içinde gizli olarak Zigetvar Sahrası'na gömülmüştü. Bilahare oğlu Sultan II. Selim buraya "Meşhed-i Sultan Süleyman" adıyla bir türbe yaptırdı.

Asker, hasta ve ihtiyar hükümdarın öldüğünü anlamış, fakat vaka resmen ilan edilmediği için orduda herhangi bir hadise olmamıştı. Zigetvar Kalesi muhafızlarına teslim edildikten sonra, tabut saltanat arabasında gizlenerek orduya dönüş emri verilmişti. Bu seferde bulunmuş olan müverrih Selanikli Hafız Mustafa Efendi büyük vakanın askere ilanını şöyle anlatıyor:

"Yeni padişahımız Sultan Selim, babasının naaşını karşılamak üzere Belgrad'a gelmişti. Biz de Belgrad'a dört menzil yaklaşmıştık. Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa Hazretleri hafızlara tembih buyurdu.

'Araba yanına gidin... Kâh Yasin Suresi'ni, kâh Sure-i Feth'i, Ku-

ran-ı Kerim'den her ne olursa okuyun... Zikredin... Padişahımız çok severdi, ilahi de okuyun!..' dedi.

Ben,

'Ferman sultanım hazretlerinindir. Ama araba yanı aziz mahaldir, bizim gibi fukarayı koyarlar mı?..' dedim.

'Kapıcıbaşı Sinan Ağa'ya ısmarlarım... Kimseyi söyletmez... Sizi gözetir!..' dedi.

Altı hafız idik. Gece, sabaha dört saat vardı. Araba yanına gittik ve zikre başladık. Gece bir orman kenarı yerdi... Gayet müessir düştü... Herkes ah ü figana başladı. Ol mertebeye vardı ki, koca ordu olduğu yerde durdu. 'Hey Sultan Süleyman!..' diye feryat ederlerdi. Sadrazam hazretleri gelüp,

'Kardeşler!.. Niçin yürümezsiniz?!.. Bunca yıllık İslam padişahıdır... Kuran-ı Azim ile tazim eyleyelim... Bu kadar gazalar idüp Engürüs vilayetini dâr-ı İslam eyledi... Ve cümlemizi nimet-i ihsaniyle besledi... Mübarek cesedini başımız üzerinde götürsek gerek... Durmayın!.. Kuran okuyup yürüyelim... Derdimize derman Kuran'dır. Din ve imanımız Kuran'dır... İman ile, Kuran ile gidelim!..' dedi.

... Gün doğarken Serem Sahrası'na geldik."

Muzaffer ordunun derin bir teessürle getirdiği tabut, oğlu Sultan II. Selim tarafından Belgrad'da karşılanmış ve orada 45.000 kişinin iştirakiyle cenaze namazı kılınmıştı. Naaş İstanbul'a gelince, mahşeri bir gün yaşandı. Kendi adını taşıyan büyük Süleymaniye Camii'nde hemen bütün şehir halkının iştirakiyle tekrar cenaze namazı kılındı ve asrının en büyük kahraman hükümdarı bu mabedin önündeki türbesine defnedildi.

Rivayet edilir ki, büyük Şair Baki (Kazasker Abdülbaki Efendi) terkib-i bent tarzında yazdığı meşhur "Sultan Süleyman Mersiyesi"ni ilk defa bu matem gününde, hatta padişahın tabutu önünde hüngür hüngür ağlayarak okumuş ve halkın figanı gökyüzünü tutmuştu. Aşağıdaki mısralar bu uzun mersiyeden seçilmiştir.

Baş eğdi âb-ı tigine küffar-ı Engürüs
Şemşir-i gevherini pesend eyledi Frenk

Kemter gedayı az atâsı kılır idü bay
Bir lütfu çok, mürüvveti çok padişah idi
...
Şemşir gibi ruy-i zemine taraf taraf
Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları
...
Aldın hezâr bütgedeyi mescit eyledin
Nakus yerlerinde okuttun ezanları
...
Minnet Hüda'ya iki cihanda kılup said
Nam-ı şerifin eyledi hem gazi hem şehid...

Kırk altı yıl süren Kanuni devrinde Türk yurdu padişahın ve vezirlerinin, kudret sahibi kimselerin yaptırdığı camiler, medreseler, mektepler, hanlar, hamamlar, köprüler, kervansaraylar, çeşmeler ve büyük yollarla imar edildi. Türk sanat ve fikir hayatı, asrının en yüksek mertebesine ulaştı. Sultan Süleyman'ın kendisi de muhakkak ki asrının en bilgili hükümdarıydı. "Muhibbî" adıyla yazdığı şiirleri bir divan halinde toplanmıştır. Bazı şiirleri pek güzeldir. Mesela şu dört mısra zamanının göz kamaştıran esvaplarıyla cenge giden uzun boylu atlı bir nevcivanın nefis bir portresidir:

Ol serv-i kadde nagâh bu dide bâka düştü
Eşk-i revan gözümden ol demde âka düştü
Ah ol libası zerkeş, bindüğü atı serkeş
Bağlandı tir ü tirkeş, azmi Irak'a düştü...

Ve şu mısralar da, bilhassa azametli ve kudretli bir hükümdar ağzından pek manalıdır:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi

Saltanat dedikleri ancak cihan gavgasıdır
Olmaya taht-ı saadet dünyada vahdet gibi

Olsa kumlar sağışınca ömrüne hadd ü aded
Gelmeye bû şişe-i çerh içre bir saat gibi...

Uzun boylu, azametli adamdı. Sakal ve bıyık telleri seyrek, köseceydi. Son hastalık yıllarına kadar sakalını daima tıraş etmişti. Vakarlı erkek çizgileriyle güzel insandı. Kalın sesli ve sohbeti gayet tatlıydı.

Hususi hayatında gayet sade giyinirdi. Beyaz rengi pek severdi. Parmağında gayet kıymetli bir yüzük bulundururdu. Sağ kulağına da bir fındık büyüklüğünde ve armut şeklinde tek bir inciden yapılmış bir küpe takardı.

Satrançta mat edilmez bir oyuncuydu. Kuyumculuk sanatında da zamanının en değerli ustası denilecek kadar hüner ve bilgi sahibiydi.

Süleyman Paşa (Şehzade)

Türklerin Rumeli'ye geçişini tahakkuk ettirmiş bir serdardır; Orhan Gazi'nin büyük oğlu olup 1316'da doğdu, 1359'da, kendisinden Rumeli fütuhatında pek çok işler beklendiği bir sırada sürgün avında atıyla beraber bir hendeğe düşerek öldü. Daha evvel yakınlarına bildirdiği arzusuna göre Bolayır'da defnedildi. Türbesi asırlar boyunca bir ziyaret yeri oldu. Türk meşrutiyetinin coşkun vatanperver şairi Namık Kemal de son deminde Süleyman Paşa'nın yanında bir yere gömülmesini istemişti. Bugün, tarihimizin bu iki büyük siması, Çanakkale Boğazı'nın ebedi bekçileri halinde kabir komşusu olarak yatmaktadırlar.

Süleyman Paşa'nın ölümü babası Orhan'a o kadar ağır bir manevi darbe olmuştu ki ihtiyar hükümdar da pek az sonra hayata göz yumdu.

Süleyman Reis

Fevkalade cesareti, ehliyetiyle temayüz etmiş, devlete büyük hizmetlerde bulunmuş bir denizcimizdir. Kanuni Süleyman'ın ilk yıllarında Tuna donanması kaptanlığına tayin edilmişti, Mohaç seferinde, sekiz yüz parça küçük gemiden mürekkep emsalsiz bir nehir filosunun başında Tuna'ya girmiş, nehirde Türk sancağını hâkim kılmış, Türk ordusunun nehir yanını muhafaza etmiş, orduyu erzak ve

cephane bakımından bir saat hassasiyetiyle beslemişti. Otuz yıla yakın, ölünceye kadar Tuna kaptanlığında kalmış, o şevket devrimizin Macaristan seferlerinin hepsinde büyük bir hissesi olmuştur.

Şaban Bey

Fatih Sultan Mehmed devrinin namlı akıncı beylerindendir. O devrin meşhur vezirlerinden İshak Paşa'nın oğludur. Üzerine nazar-ı dikkati çeken ilk yararlıklarını Sultan II. Murad'ın Varna Meydan Muharebesi'nde göstermişti ki o tarihte 13 yaşında bir çocuktu. Fatih zamanında Semendire sancakbeyi olmuş, büyük hükümdarın Belgrad muhasarasına iştirak etmiş, harikulade şecaatle dövüşmüş, yaralanmıştı. Bin bir emsali gibi ölüm tarihi bilinmiyor.

Şahin Paşa (Lala)

Orhan Gazi ve I. Murad devirlerinin kahraman vezirlerinden ve serdarlarındandır, Sultan Murad'ın gençliğinde mürebbisi olduğu için "Lala" unvanıyla şöhret almıştı. Osmanlı Devleti'nde, hanedana mensup olmayarak ilk paşa unvanını alan da bu zattır. Şehzade Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra ilk Rumeli fütuhatını idare etmiş ve Türklere bir sıra zaferler kazandırmış olan bu kahraman vezirin hayatında maalesef silinmez bir leke olarak meşhur akıncılarımızdan Hacı İlbey'in kanı vardır. Edirne'ye doğru ilerleyen bir Haçlılar ordusuna karşı keşif hareketine memur ettiği Hacı İlbey, tarihimizde "Sırpsındığı" diye anılan bir gece baskınıyla bu büyük düşman ordusunu müthiş bir bozguna uğratınca cesur adamın şöhretini çekememiş ve Hacı İlbey'i zehirleterek öldürtmüştür derler. Bir hakikat olmasa dahi, rivayet tarihimize geçmiştir. Şahin Paşa 1376'da öldü.

Şükrü Paşa (Mehmed)

Balkan Harbi'nde Bulgarlara karşı Edirne müdafaasıyla Türk askerlik şerefinin timsali olmuş bir kumandanımızdır. 1857'de doğmuştur. Erzurumlu Kolağası Mustafa Ağa'nın oğludur, Harbiye Mektebi'nden topçu zabiti olarak çıkmıştı. 1915'te ölmüştür.

T-Z

Tahir Paşa (Çengeloğlu)

19. asrın kahraman Türk denizcilerinden ve kumandanlarındandır. Tahir Paşa kaptanıderyalık, Tophane müşirliği, valilik yapmıştır.

Her vazifesinde namusu, mertliği, çalışkanlığı, muvaffakiyetiyle temayüz etmiş, zamanının, halk tarafından çok sevilen babayiğit bir siması olmuştur.

Karadeniz yalısı uşaklarındandır. Çocuk denecek yaşta Halil Kaptan adında bir deniz akıncısı korsanın gemisine tayfa olarak girmiş, çocukluğu ve ilk gençliği gemide korsanlıkta geçmiş, bir deniz kurdu olmuştur. 1829 yılındaki Mora İhtilali'nde Navarin Limanı'nda demirli bulunan donanmamız Rus, İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından harp ilan edilmeden namertçe bir tecavüze uğrayarak imha edildiğinde Çengeloğlu bir filomuzun kumandanı bulunuyordu.

Başkumandan Mısırlı İbrahim Paşa'ya bu limanda yatmanın çok tehlikeli olduğunu söylediği halde sözünü geçirememiş, baskında üç Türk teknesiyle düşman donanmaları arasından emsalsiz bir cesaret ve kaptanlık maharetiyle geçip kaçmaya muvaffak olmuştur. 1846'da öldü, kabri Eyüp'tedir.

Turgut Alp

Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından. İnegöl ve havalisinde cenk menkıbeleri 15. asır sonlarına kadar anlatılagelmiş, kendisine timar olarak verilen köyler "Turguteli" adını almıştır.

Turgut Reis

"Turgutça Paşa" diye de anılır, Türk denizcilik tarihinin büyük kahramanlarından, en parlak şöhretlerinden biridir. 1485 yılına doğru Menteşe'nin bir köyünde Veli isminde fakir bir çobanın oğlu olarak doğmuştur. 13 yaşında bir Türk korsan gemisine tayfa olarak girmiş, kısa bir zaman içinde harikulade cesareti, müthiş kuvveti ve ateşîn zekâsıyla nazar-ı dikkati çekerek Cezayir'de Barbaros Hayreddin Paşa'nın hizmetine girmiş ve bu büyük amiral tarafından henüz 20 yaşlarındayken kendisine bir cenk gemisinin kaptanlığı verilmiştir. Barbaros'un 1538 Preveze deniz zaferinde bir kadırga reisi olarak bulunmuştur. 1540'ta Korsika sularında bir pusuya düşerek esir düştü ve bir Cenova kadırgasında forsa olarak zincirle küreğe vuruldu, üç yıl cehennemi bir forsa hayatı yaşadı, 1543'te Hayreddin Paşa Cenova'yı abluka ederek Salim Reis isminde diğer değerli bir denizcimiz ile Turgut'u istedi, bu esirler verilmediği takdirde Cenova'nın yakılacağını bildirdi ve Turgut Reis hürriyetine kavuştu. Barbaros tarafından yirmi beş kadırgadan mürekkep bir filo kumandanlığına yükseltilen bu müthiş adam, bundan sonra Türklerin Akdeniz'deki düşmanlarına karşı amansız bir korsan harbine başladı, Avrupalıların ağzıyla "Dragot" adı etrafa dehşet saçtı. Onun parlak menkıbelerinden biridir:

Cerbe Adası'nda gemilerini yağlarken, papanın sancağını taşıyan ve Amiral De Cigala'nın kumandasında olan büyük bir müttefik düşman donanması tarafından basıldı, kurtulması imkânsız görünüyordu. Turgut Reis bütün günü karaya çıkarttığı toplarla ateş ederek geçirdi, bu arada da bütün tayfa ve forsalarını hummalı bir şekilde çalıştırarak yağlı kalaslarla bir yol yaptırdı ve gece gemilerini bu yol üzerinde karadan yürüterek adanın öbür sahiline indirdi, ertesi gün karşılarında Turgut'u göremeyen düşman, bir şey anlayamadı, onlar o şaşkınlık içindeyken bu büyük deniz kurdu arkalarında göründü ve koca düşman donanmasının gözü önünde Sicilya'dan gelen büyük bir gemilerini birkaç dakika içinde zaptetti ve kaçtı, Amiral De Cigala, "Bu adam bir şeytandır" diye bağırdı. Trablusgarp valiliğine tayin edilen ve on bir yıl bu vazifede bulunan büyük denizci 1565'te Malta Adası'nın zaptı için girişilen cenkte

şehit oldu, onun şahadeti üzerine de karaya çıkarılan asker gemilere alınarak adanın zaptından vazgeçildi. Şahadetinde 80 yaşında bir pirdi.

Ulama Paşa

Antalya taraflarında bir sipahinin oğluydu. II. Bayezid zamanında toy bir çocukken macera hevesine kapılmış, İran'a kaçarak Şah İsmail Safevi'nin hizmetine girmiş, fevkalade cesareti dolayısıyla şah tarafından kendisine "Yavuz Oğlan" lakabı verilmiştir. Kanuni Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında Serdar ve Sadrazam Frenk İbrahim Paşa, Türk ordusuyla İran hududuna geldiğinde, o zaman 40 yaşlarında bulunan Ulama Paşa, Türk vezirine dehalet etmişti. Bosna sancakbeyi tayin edildi. Fevkalade cesareti ve türlü kahramanlıklarıyla orada kısa bir zaman içinde büyük bir şöhret kazandı. Üstün düşman kuvvetleri tarafından Lipva Kalesi'nde muhasara edildi. Yanındaki askeri kırdırmamak için kaleyi vireyle teslim etti. Vire şartına riayet etmeyen düşman Ulama Paşa ile askerlerini söz namusunu ayak altında çiğneyip şehit ettiler.

Umur Bey (Aydınlı)

İlk Rumeli fütuhatının büyük kahraman simalarındandır. Garp Türklerinin denizcilik tarihinde de ilk Türk filosunu vücuda getirmiş bir bey olarak bilinir.

Aydın ve İzmir ve havalisinin henüz Osmanlı ülkesine ilhak edilmediği devirde, 1340 ile 1347 arasında o bölgenin hükümdarıydı, 1344'te papanın sancağını taşıyan bir Haçlı donanması tarafından gemileri İzmir limanında basılarak yakılmış ve İzmir Haçlılar tarafından zaptedilmişti.

Umur Bey bu büyük şehri geri almak için yaptığı muharebelerin birinde şehit oldu. O zamanlar Rumeli'de Türk akıncıları ısrarla bir şey isteyecekleri zaman "Umur Bey'in başı için..." derlerdi, bu kadar ünlü bir kahramandı.

Veli Bey (Dalkılıç)

1683 Viyana bozgunundan sonra düşmanın Budin'i ilk muhasarasında kaleyi müdafaa etmiş olan kahramanlardandır. Muhasaranın üçüncü günü bir huruç kıtasının başında düşman metrislerine saldırdı, üç bin düşman askeri kırıp iki top almıştı. Hayatı hakkında maalesef başka bir kayda rastlanamadı.

Yahşi Bey

Yıldırım Bayezid zamanında Balkan akıncılarının en namlılarından bir şehbaz delikanlıdır. Timurtaşoğlu Ali Bey'in oğludur. Babasıyla beraber Timur'a karşı Ankara Muharebesi'ne iştirak etmiş, babasının esir olduğunu, Yıldırım Bayezid'in de esir veya şehit olacağını görmüş,

"Böyle bir günde benim için ölüm yeğdir!" diye bağırarak yalınkılıç düşman safları önüne atılmış ve şehit olmuştu. Ölümünde henüz 15 yaşındaydı.

Yahya Ağa

16. asır sonlarında Budin yeniçerilerinden namlı bir şehbaz yiğit, adı Türkiye tarihine altın kalemle yazılmış bir kahramandır. "Âdem Ejderhası" lakabıyla anılırmış. İki metroyu aşan bir boyu varmış. Kolları çınar dalına, yumrukları demirci balyozuna benzeyen Yahya Ağa, pekçe bastığı yeri çökertir, bilek kalınlığında demir çubukları incecik bir tel gibi bükermiş... O zamanlar askerlik, pençe, bilek ve bazu kuvvetine dayanırdı. Âdem Ejderhası, asker ocağında ilk şöhretini kazandığı zaman bıyıkları yeni terlemiş 18 yaşlarında bir delikanlıymış... Henüz 25 yaşında bir koç yiğitken de Macaristan'ın meşhur Budin Kalesi'ne yeniçeri ağası tayin olunmuştu. 1595'te Almanya imparatoruna karşı harp açılmıştı. Almanlar, Türklerin karşısında meydan muharebelerinde dayanamıyorlardı. Fakat kış gelince, yüz binlerce askeri sınır topraklarında barındırmak ve beslemek imkânsız olduğundan, Türkler Macaristan kalelerinde yeteri kadar muhafız bırakarak, ordunun ağırlığını Belgrad'a çekiyorlardı. Bu arada İstolni

Belgrad Kalesi'nde de on bin askerimiz vardı. Almanlar kış ağzı kırk binden fazla bir kuvvetle gelip bu kaleyi muhasara ettiler. Muhasara uzun sürerse ve etraftan erzak tedarik edemezse, cephane yardımı göremezse, kalenin durumu çok kötü olabilirdi. Kalenin yardımına en yakın yerlerden birkaç bin gönüllü geldi, bunların arasında Budin Yeniçeri Ağası Âdem Ejderhası da vardı. Muhasaranın daha birinci haftasında, kalenin sarnıçlarında bir yudum su kalmadı. Belki on kılıç darbesiyle yere düşmeyecek olan şehbaz ve şehlevent yiğitler bitap ve perişan boş sarnıçların taşlarını yalıyor ve yerlere serim serim seriliyordu. Türk ordusunun kışa rağmen Belgrad'dan kalkıp gelmesi en az iki aylık işti. İstolni Belgrad'daki askerimiz için tek bir kurtuluş yolu kalıyordu: kaleyi "vire"yle düşmana teslim etmek... "Vire" bir kalede muhasara edilmiş bir askeri kuvvetin, askerlik şerefi olan silahlarını muhafaza ederek kaleyi vermesi ve düşman tarafından açılacak bir yoldan çekilip gitmesiydi. İmzaladıktan sonra vireyi bozmak, kaleyi veren kuvveti esir almak bir alçaklık, askerlik namusu için leke sayılırdı. Almanlar İstolni Belgrad paşasına vire teklif ettiler, paşa da kabule mecbur oldu, binlerce yiğidi susuzluğa kırdırmaktan ise, devlete karşı bu ağır mesuliyeti kabul etti. İki kumandan karşılıklı ikişer rehine göndererek vire şartlarını konuşmaya başladılar. Kalede yapılan bu konuşmada Budin Yeniçeri Ağası Yahya Ağa da bulundu. Vire anlaşması imza edilince söz aldı.

"Ben, yalnız kendim için vireyi kabul etmiyorum. Önüme baka baka kaleyi düşmana bırakıp gidemem. Kalede kapanıp susuzluktan köpek gibi de ölemem... Evvela ben tek başıma çıkacağım ve dövüşeceğim... Ya muhasara hattını yarar geçerim yahut ölürüm. Vire anlaşması benim mukadderatım belli olduktan sonra yürürlüğe girer..." dedi.

İstolni Belgrad paşası, Yahya Ağa'yı iyi tanıdığı için ses çıkarmadı, düşman murahhası da bu mertçe teklifi kabul etti. Âdem Ejderhası'na sekiz kişi daha iltihak etti. Bu dokuz fedai için anlaşmaya bir madde daha ilave edildi. Kırk bin kişiye karşı meydan okuyan dokuz kişinin cengini, kale bedenlerinden heyecanla seyretmiş bir Türk askeri, müverrih Peçevili İbrahim Efendi'ye şöylece anlatmıştır:

"Yahya Ağa, yanına beş yüz ok aldı ve sekiz arkadaşıyla kaleden çıktı... Etrafını derhal çifte kat zırha bürünmüş binlerce kâfir sardı. Âdem Ejderhası, beş yüz okunun bir tanesini bile yabana atmadı...

Her birini bir demir giyimli düşmanın göğsüne sapladı... Attığı oklar ikişer kat zırhları delip kalpleri ve ciğerleri paraladı. Okları tükenince kılıcına el attı... Yüz kişiyi de kılıçla devirdi... Akıbet sağ kolunu çalıp düşürdüler... Yahya Ağa'yı sekiz arkadaşıyla şehit ettiler."

Alman kumandanı bu kahramanları İstolni Belgrad karşısında bir tepeye askeri merasimle defnettirdi. Aslında ise şan ve şerefle tarihimize gömüldüler.

Yakub Bey

Orhan Gazi devrinin cengâverlerindendir; Şehzade Süleyman Paşa'nın serdarlığında Rumeli'ye ilk geçen Türklerin başbuğlarındandır. "Yakub Ece" yahut sadece "Ece Bey" isimleriyle de anılır. Gelibolu ve etrafı bu zatın eliyle fethedildiği için Eceovası denilmiştir. Kabri de oradadır, asırlardan beri bir ziyaret yeridir.

Yunus Bey (Demirkazık)

Gazi Osman Paşa'nın Plevne müdafaasındaki silah arkadaşlarından kahraman bir Türk miralayıdır. Osman Paşa'nın ölmez hatırası yanında pek şanlı, pek parlak bir simadır. 1844'te Üsküdar'da doğmuştu, Plevne müdafaasında kendi adına nispetle anılan tabyada bir avuç kahramanla öyle merdane dayanmıştı ki düşman bu tabya ile kumandanına "Demirkazık" adını vermişti. Henüz 32 yaşındaydı, Osman Paşa'nın son huruç hareketinde de düşman siperlerine kahramanca atılmış ve şehit olmuştu.

Zağanos Paşa

Sultan II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirlerinin kahraman vezirlerindendir. İstanbul fatihinin mürebbileri arasında bulunmuş, genç hükümdarın İstanbul muhasarası cenginde ise en mahrem müşaviri olmuş, büyük hizmetler görmüştür. Rumelihisarı'nın üç büyük kulesinden biri onun adına nispetle anılır, hatta bu güzel ve büyük Türk kalesindeki tek kitabe de Zağanos Paşa Kulesi'ndedir ve paşanın adını taşır. Fatih'in Trabzon seferinde de yararlığı o kadar büyük

olmuştu ki Trabzon'da eski kalenin bir kapısı, bir köprü ve bir mahalle hâlâ Zağanos Paşa'nın adıyla anılır. 1460'ta Balıkesir'de ölmüştür.

Zeynel Bey

Girit Cengi'nde bulunmuş ve kahramanlığıyla nam almış sancakbeylerindendir. Bir sabah namazında secdeye varırken seccadesinin önüne bir düşman kumbarası düştü, Zeynel Bey, kumbara patlayıp dağılıncaya kadar seccadede bir dakika kadar fazla kaldı. Bunu uzaktan gören serdar Fazıl Ahmed Paşa, kahraman askerin şehit olacağı zannıyla heyecanından yüzünü kapamıştı ve etrafındakilere,

"Tiz söyleyin, Zeynel ne oldu?" diye sormuştu.

Kurtulduğunu ve namazını bitirip kendilerine doğru geldiğini söylediler. Zeynel Bey gayet metin, heyecansız gelip etek öptü.

"Paşam... Kumbara çatlayıncaya kadar secdede fazla kaldım... Acaba namazım bozuldu mu?" diye sordu, sanki az evvel yüzde yüz ölüm atlatan o değildi.

Mehmetçik Kore'de

Birleşmiş Milletler'in asil davası uğrunda 1950 senesinde Uzakşark'ta Kore'ye gönderilen bir Türk tugayı oradaki kanlı muharebelere katılır katılmaz, Mehmetçik, kahramanlığın şahikasına yükseldi. Birleşmiş Milletler'in "8. Ordu" adını taşıyan Kore'deki silahlı kuvvetlerini, sayıca çok üstün bir düşman karşısında ihata ve imha tehlikesinden Türk askerinin süngüsü ve muhteşem celadeti kurtardı. Sonsuz insan kaynaklarına dayanan o müthiş düşmanın cesaret ve cüretini, Kore'de ecdadının ruhunu şad eden Türk askeri kırdı.

Kore'deki Türk tugayı, 1950 yılının Kasım ayında asıl ateş hattına girdi. 1951 yılını muharebe ederek geçirdi. Bu muharebelerin ne kadar çetin olduğunu ifade edebilmek için 1951 yılının 365 günü içinde Türk askerinin ancak 22 gün istirahat ettiğini ve 343 gün dövüştüğünü, küçük çarpışmalar hariç, bazısı bir ay, bir aydan fazla devam etmek üzere yirmiye yakın zincirleme meydan muharebesi yaptığını ve hepsinden de muzaffer çıktığını söylemek kâfidir.

Sözlük

A

âb-ı rû: yüzsuyu.
âb-ı tig: kılıcın suyu.
acemi oğlanı: Yeniçeri Ocağı için yetiştirilmek amacıyla Acemi Ocağı'na gönderilen tutsak ve devşirmelere verilen ad.
acep: çok şaşırtıcı.
adû: düşman; adüv.
afet-i devran: çağın en güzeli.
âfitâp: güneş; güneş gibi güzel yüz; parlak yüz.
agâh: bilir, bilgili, haberli, uyanık, öngörülü.
aguş-ı muhabbet: sevgi, dostluk kucağı.
âhir: son, sonraki, en son.
ah ü figan: ağlayıp inleme, yakınma.
âk: dikbaşlı, inatçı, asi, serkeş.
âl: aile, hanedan; Hz. Muhammed'in ailesi; Müslümanlar.
aman vermek: yenilgiye uğramış bir kimsenin canını bağışlamak.
âmil: etken, etmen.
anasır: öğeler, unsurlar; bir topluluğu oluşturan, din ve ırk bakımından değişik kesimler.
ashab: Hz. Muhammed'i görmüş, onunla konuşmuş, toplantılarına katılmış olanlar; sahabe.
asuman: gökyüzü, felek, sema.
aşüfte: çılgınca seven, aşk yüzünden perişan olan kimse.
atâ: verme, veriş; bağışlama, bahşiş, ihsan.
ateşîn: ateşli, ateş gibi.
âyan: bir yerin ileri gelenleri.
aynülyakin: gözle görülmüş, kesin.
azîm: büyük, ulu; yüce.
azim: yola çıkma, yolculuğa başlama.

B

bâde: şarap, içki.
bahadır: yiğit, kahraman.
bâk: korku, çekinme.
bâni: kuran, kurucu.
bay: varsıl, zengin.
bebr: pars, leopar.
begayet: pek çok, aşırı, son derecede.
be hakk-ı: hakkı için.
belagatli: beliğ, beğenilen, güzel.
bende: kul, köle, bağlı.
beşaret: muştu, iyi haber, müjde.
binazir: eşi benzeri olmayan.
bocurgat: ağır şeyleri çekmek için manivelayla döndürülen ve döndürüldükçe çekilecek şeyin bağlı bulunduğu urganı kendi üzerine saran bir tür çıkrık.
bû: koku, güzel koku; umut.
bütgede: puta tapanların tapınağı.

C

camadan: bir tür işlemeli kısa yelek.
canip: yan, yön, taraf.
cebri yürüyüş: askerlerin, bir hedefe kısa sürede ulaşmak için, dinlenmeye az zaman ayırarak yaptıkları yürüyüş.
cehl: bilgisizlik, bilmezlik.
celadet: büyüklere karşı gösterilen göz pekliği, yiğitlik.
celasin: kahraman, yiğit; eli çabuk, becerikli.
cevr: haksızlık edip üzme, incitme.
cevval: hareketli, canlı, işlek.
cinan: cennetler, cennet bahçeleri.
civan: yakışıklı genç.

Ç

çağşır: erkeklerin giydiği bir tür şalvar; çakşır.
çar ü naçar: ister istemez, mutlaka.

çarkıfelek: kale kuşatmalarında kullanılan bir çeşit siper (genellikle çam ağacından yapılan çarkıfelekler kaleden yapılan top atışına karşı dayanıklı ve taşınabilir biçimdeydi).
çerh: çark; felek, gök; talih, baht.
çün: çünkü, ne zaman ki.

D

dâr-ı İslam: İslam yurdu.
dehalet: bir kimsenin himayesine sığınma.
delalet: aracılık.
dem: kan.
deva: ilaç, çare.
dide: göz.
dil: gönül, yürek.
dilaver: yürekli, yiğit.
dilber-i mahruh: ay yüzlü güzel.
dil-i hazin: acı içindeki gönül.
dimi: sıkı dokunmuş pamuklu bez.
diz çağşırı: boyu dizkapağı hizasında biten çağşır; diz çakşırı.
dörtkaşlı: bıyığı yeni terleyen delikanlı; çârebru.

E

ebr-i nisan: nisan bulutu (bolluk, bereket, cömertlik).
ecram: cansız cisimler.
edvar: devirler, zamanlar.
efrat: askerler, erler.
encam: son.
Enderun: devletin değişik kademelerinde görevlendirilecek kimselerin yetiştirildiği okul.
enin: inleme, inilti.
erkânıharp: kurmay (subay).
esb-i hünermend: hünerli at.
esna-yı mukatele: savaş anı.
eşk-i revan: akan gözyaşı.
eşmek: bir işi bir an önce yapmaya koyulmak.

F

farig: vazgeçmiş, çekilmiş.
fecr-i şimali: gökyüzünün kuzey yönünde görülen ve halkalar halinde beliren aydınlık.
ferik: günümüzdeki korgeneral ve tümgeneral karşılığı rütbe (birinci ferik: korgeneral; ikinci ferik: tümgeneral).
fevri: ansızın.
fidye-i necat: bir kimsenin canını kurtarmak için ödenen para.
filar: hafif ve alçak ökçeli ayakkabı.
filhal: şimdi, hemen.
firavan: bol, çok.
fisebilillah: Tanrı uğruna.
fütuhat: fetihler.

G

gamze-i dilduz: gönül delen yan bakış.
ganaim: ganimetler, savaşta düşmandan ele geçirilen şeyler.
gazavat: gazalar, savaşlar.
geda: yoksul, fakir.
ger: "eğer"in kısaltılmış biçimi.
gevher: töz; asıl, esas; maya; cevher.
gönder: (burada) bir tür kısa mızrak.
guzat: gaziler.

H

Hak: Tanrı'nın adlarından biri.
halaskâr: kurtarıcı.
halet: hal, durum, keyfiyet.
hâli kalmak: bir şeyden uzak bulunmak, onsuz olmak.
hâme: kalem.
hami: koruyan, koruyucu; arka çıkan, sahip çıkan.
hamule: yük.
haneberduş: yersiz yurtsuz, serseri.
haseki: hükümdar hizmetindeki silahlı koruma görevlisi.
haşmet: görkem, ululuk.

haşr: mahşer, kıyamet.
havale: bir yere hâkim olma, orayı görme.
havf: korku, korkma.
hazire: cami, türbe, tekke bahçesinde bulunan ve çevresi duvar ya da parmaklıklarla çevrili mezarlık.
helak olmak: ölmek, öldürülmek, yok olmak.
hemrah: yol arkadaşı, yoldaş.
hengâme: kavga, gürültü patırtı.
herc ü merc: karmakarışık, altüst, darmadağın, allak bullak.
hezâr: pek çok.
hikmet-i ilahi: Tanrı'nın hikmeti, Tanrı'nın bileceği iş.
hod: kendi.
hoşrev: güzel gidişli, güzel yürüyüşlü.
hûb: güzel insan.
huruç: çıkış, çıkma.
hususa: başkaca, ayrıca.
hümayun: kutlu, kutsal; padişaha ait.

I

ırlamak: şarkı söylemek.

İ

ibda etmek: yaratmak.
içoğlanı: saraya alınarak çeşitli devlet hizmetleri için yetiştirilen devşirmelere verilen ad.
ifna: yok etme.
ihata: kuşatma.
ikbal: yüksek bir mevkie ya da duruma erişmiş olma.
ikinci teşrin: kasım ayı.
ilmiye: din işleriyle uğraşan devlet görevlileri sınıfı ve bunların mesleği.
inayet: iyilik, yardım, lütuf.
inkılap etmek: dönüşmek.
inkıraz: tükenme, bitme; yok olma.
intişar: yayımlanma.

istiab: içine alma, içine sığdırma; tutma, kaplama.
istimdad: yardım isteme, yardıma çağırma.
istirdat: geri alma, yeniden ele geçirme.
işret: içkili eğlence.
iyal: karı, eş.
İyd-i Kurban: Kurban Bayramı.
izhar: gösterme, meydana çıkarma.
izmihlal: yok olma, yok olup gitme.

K

kaçamak: mısır unuyla yapılan bir tür yemek.
kail: boyun eğmiş, razı.
kakınmak: öfkelenmek, kızmak.
kâkül-i hoşbû: güzel kokulu kâkül.
kalyon: iki ya da üç ambarlı, yelkenle ve kürekle yürütülen büyük savaş gemisi.
kamet-i dilcu: gönül çeken, hoşa giden boy.
kamu: halkın tümü.
kanıkmak: kana susamak.
kaptanpaşa: deniz kuvvetlerinin en büyük amiri; kaptanıderya.
kârhane: işyeri, fabrika.
kâr-ı fasit: kötü iş.
kemankeş: okçu, ok atmada usta kimse.
kemine: güçsüz, âciz; zavallı.
kemter: daha aşağı, aşağıda olan.
kezzab: çok yalancı, çok yalan söyleyen.
kıla-ı Müslimin: Müslümanların kaleleri.
kırılmak: yok olmak, topluca ölmek.
koçbaşı: kuşatılan bir kentin ya da kalenin kapılarını veya surlarını yıkmaya yarayan savaş aracı.
koçmak: kucaklaşmak, sarılmak.
kumbara: "humbara"ya (içi boş bir demire barut, demir ve kurşun doldurularak yapılan savaş aleti) halk arasında verilen ad.
küffar: kâfirler.

L

lağım: tahkimli bir tesisi patlayıcı maddeyle tahrip etmek amacıyla açılan yeraltı geçidi.
lain: kovulmuş, istenilmeyen; herkesin lanet ettiği.
lebbeyk: "efendim", "emredin", "buyrun" anlamında sözcük.
lebriz: ağzına kadar, taşacak kadar dolu.
lenger: gemi demiri.
lezzet-i pehlu: yan yana bulunma zevki.
libas: elbise, giysi.
liva: iki alaydan oluşan askeri birlik.

M

mabeyin müşiri: padişahı korumakla görevli askerlerin, mareşal rütbesindeki en üst komutanı.
mağrip: güneşin battığı zaman, gurup.
Mağrip: Osmanlıların Kuzeybatı Afrika topraklarına verdiği ad.
mah: gökteki ay.
mahbub: sevgili, sevilen.
makavil: diller, lisanlar.
mânia: engel.
matruş: tıraş olmuş, tıraşlı.
mehib: korkunç, korku verici.
mekabir: mezarlar.
memalik: memleketler, ülkeler.
menakıb: menkıbeler, destanlar.
menzil: durak, istasyon.
merdane: yiğitçe, erkekçe.
merd-i merdan: yiğitler yiğidi.
merd-i serbaz: korkusuz yiğit.
mergub: istenilen, sevilen; herkes tarafından sevilip aranılan.
merkad: mezar.
mersiye: ölen bir kimsenin iyi taraflarını ve ölümünden duyulan üzüntüyü anlatmak için yazılan şiir.
mest ü medhuş: sarhoş ve şaşkın.
meşhet: bir kimsenin şehit olduğu ya da bir şehidin gömüldüğü yer.

meşum: uğursuz.
metris: savaş alanlarında askerin korunması için yapılan toprak siper ve istihkâm.
mirat: ayna.
mişe: meşe.
muahede: antlaşma.
muasır: çağdaş, aynı çağda yaşayan.
muhasara: kuşatma, sarma, çevirme.
muhayyile: hayal etme yetisi, imgelem.
murahhas: delege.
murassa: değerli taşlarla süslenmiş, işlemeli.
muti: itaat eden; rahat ve uslu.
mücahede: savaş, savaşma.
müdafi: koruyan, savunan, dayanan.
müderris: medreselerde ders veren kimse.
müessir: dokunaklı; etkili.
müheykel: heykel gibi.
mühtedi: kendi dinini bırakarak Müslümanlığı kabul eden; dönme.
mülazım: günümüzdeki üsteğmen ve teğmen karşılığı rütbe (birinci mülazım: üsteğmen; ikinci mülazım: teğmen).
münacat: Tanrı'ya dua etme, yalvarma.
münafık: nifak sokan, arabozan.
münevver: aydınlatılmış; parlak.
müntakim: öç alan, intikam alan.
mürebbi: eğitici, yetiştirici, eğitmen.
mürüvvet: iyilikseverlik, cömertlik.
müstakilen: bağımsız olarak.
müşavere: karşılıklı danışma.
mütebessim: gülümseyen, gülümsemeyi yansıtan.
müverrih: tarihçi, tarih yazan, tarihle uğraşan kimse.

N

nagâh: vakitsiz, ansızın.
nahıl: düğün alayının önünde taşınan, üzeri çeşitli süslerle bezeli, ağaç biçimli süs.
nakus: kilise çanı.

nalan: acıdan, ıstıraptan inleyen.
nam-ı Hak: Tanrı'nın adı.
natüvan: zayıf, güçsüz.
navek: ok.
nazir: benzer, eş, örnek.
nazire: örnek, karşılık.
necip: soylu.
nedim: meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı.
neriman: pehlivan, yiğit, cesur.
nevcivan: taze, genç, delikanlı.
nusret: yardım, Tanrı yardımı; başarı, üstünlük.

O

od: ateş.
Ordu-yı Hümayun: Osmanlı ordularına verilen ad.
otağ-ı hümayun: padişaha özgü büyük, etekli ve çok süslü çadır.

Ö

özge: başka.

P

pâdaş: ayaktaş, yol arkadaşı.
palanga: yan yana çakılı büyük kazıkların arkalarının toprakla berkitilmesiyle meydana gelen sur ve hendekle çevrili küçük hisar ya da kasaba.
payitaht: başkent.
peleng: kaplan.
peripeyker: peri yüzlü.
perişekl: periye benzeyen.
pesend: beğeni, takdir.
plak: (burada) plaket.
pulat: çelik.

R

rah-i din: din yolu.

ravza: bol ağaçlı, çiçekli bahçe; cennet.
rayet: bayrak, sancak.
râz: sır, gizlenen şey.
refi: yüce, yüksek.
reh-i aşk: aşk yolu.
reva: layık, uygun, caiz.
rey etmek: öne sürmek.
rezm: kavga, savaş.
rida: örtü.
riyaziye: matematik.
ruşen: aydınlık, parlak.
rûy-i zemin: yeryüzü, dünya.
Rüstem: İranlı destan kahramanı Zal'in, yiğitliği ve güçlülüğüyle ünlenmiş oğlu; Rüstemi Zal, Zaloğlu Rüstem.
Rüstemane: İranlı destan kahramanı Rüstemi Zal gibi güçlü ve görkemli.
rüsvay: rezil, itibarsız.

S

sabareftar: yel gibi hafif ve çabuk yürüyüşlü.
said: kutlu; ahiretini hazırlamış.
salip: haç.
sançmak: saplamak, batırmak.
sanem: tapılacak kadar güzel kadın; put.
sani: ikinci.
sayd ü şikâr: avlanma ve av.
say ü içtihat: çalışıp çabalama.
sekban: bir askeri sınıfın adı.
semavi: gökle ilgili, göksel.
semender: ateşten yaratılan ve ateşte yaşayabilen bir masal hayvanı.
serasker: sadrazamın dışında orduya komuta eden vezire verilen unvan.
serdarıekrem: sefere katılmayan padişahın yerine başkomutanlığa getirilen sadrazama verilen unvan.
serefraz: benzerlerinden üstün olan.

serencam: işin, olayın sonu.
serkeş: başkaldıran, inatçı, dik başlı.
server: başkan, reis, ulu kişi.
serv-i kad: boyu servi gibi uzun olan.
simten: teni beyaz ve parlak olan.
sorguç: başlıkların ön tarafına takılan tüy, mücevher vb'den yapılmış süs.
Süreyya: Ülker yıldızı.

Ş

şahika: doruk.
şarab-ı farig: rahatlatıcı, sıkıntı giderici şarap.
şayka: yirmielli arasında mürettebatı ve üç topu bulunan altı düz tekne; çayka.
şeb-i firkat: ayrılık gecesi.
şecaat: yiğitlik, yüreklilik.
şefi: bir suçun bağışlanması için araya giren.
şehbaz: gösterişli, yiğit kimse.
şehlevent: boylu boslu, yakışıklı genç.
şekavet: haydutluk, yol kesicilik.
şemşir-i gevher: soylu kılıç.
şenaat: kötülük, fenalık.
şevket: ululuk.
şol: "şu" işaret sıfatının eski biçimi.
şuh-i cefacu: cefa çektiren güzel.
şüyu bulmak: yayılmak, herkes tarafından duyulmak.

T

tabi: kitap basan ya da bastıran, yayıncı.
tahnit: ölüyü bozulmaması için ilaçlama.
tahsin: güzel bulma, beğenip alkışlama.
taltif: ödüllendirme.
tavattun: yerleşme, yurt tutma, yurtlanma.
tazarru: yakarma, yalvarma.
taziz: ululama, saygıyla anma.

tebah: yıkılmış, tükenmiş; bozuk, harap.
tebcil: ululama.
tebeddül: değişme, başkalaşma.
teberrüken: uğur sayarak.
tekellüm: konuşma, söyleme.
temaşa: bakma, seyretme; görülecek şey.
temayüz: yükselme, sivrilme, üstün olma.
teng: dar.
tenkil: örnek olacak bir ceza verme; tepeleme.
terceme-i hal: özyaşamöyküsü.
teshir: büyüleme, kendine bağlama.
teşne: çok istekli.
teşrifat: resmiyet, protokol.
tetvic: taç giydirme, taçlandırma.
tevhit: bir araya getirme, birleştirme.
tezvir: yalan söyleme, söze yalan katma; arabozanlık yapma.
tezyin: süsleme, bezeme.
tig: kılıç.
tig-i rahşan: parlak kılıç.
timar: hastaya ya da yaralıya bakma; yarayı temizleme, iyileştirme.
tir ü keman: ok ve yay (divan edebiyatında sevgilinin kirpiği ve bakışı).
tir ü tirkeş: ok ve okluk.
tir-i adâ: düşmanların oku.
tiz: tez, çabuk.
tufuliyet: çocukluk, küçüklük.
tüvana: güçlü.

U

u, ü: ve, ile.
ukba: ahret, öbür dünya.
umran: bayındırlık, bayındırlaşma.
Utarit: Merkür gezegeni; divan edebiyatında yazı ustalığıyla ilgili benzetme öğesi.
uzviyet: canlılık.

Ü

ümera: emirler, beyler; paşa rütbesinde bulunan komutanlar.

V

vafir: fazla, çok; bol.
vahdet: birlik, teklik; Tanrı'ya yakın olma.
vakıa: rüya, hayal.
vakî: koruyan, önleyici.
vaki: olan, meydana gelen; geçmişte olan, geçmişte bulunan.
veli: ermiş.
velî: lakin, fakat.
vire: kale, palanga vb. korunaklı bir yerin asker, silah ve ağırlıklarını alıp gitmesi koşuluyla kimsenin kılına dokunulmaksızın düşmandan teslim alınması ya da aynı koşullarla düşmana teslim edilmesi.
vü: ve, ile, dahi.

Y

yâr-i periru: güzel yüzlü sevgili.
yayabaşı: Yeniçeri Ocağı'nda cemaat ortalarının komutanı.

Z

zahir: açık, belli, görünen.
Zal: İran ulusal destanında adı geçen güçlü ve görkemli pehlivan.
zari: ağlayıp sızlanma.
zebercet: açık yeşil renkte bir süs taşı.
zelzele-i azîme: şiddetli deprem.
zemberekçibaşı: Yeniçeri Ocağı'nda zemberekçilerin ("zemberek" denilen bir tür ok kullanan 82. Cemaat Ortası'nın adı) komutanına verilen ad.
zerkeş: altınla işlenmiş ya da dokunmuş.
ziba: süslü; yakışıklı; güzel.
zikr: Tanrı'nın adını art arda söyleme.